

Marjo Haikara Maija Nieminen

**PERHEKESKUS ITÄ- JA KESKI-SUOMESSA: TEORIAN
JA KÄYTÄNNÖN KOHTAAMINEN**

**Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2012
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Haikara, Marjo & Nieminen, Maija. PERHEKESKUS ITÄ- JA KESKI-SUOMESSA: TEORIAN JA KÄYTÄNNÖN KOHTAAMINEN. Kasvatustieteen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitos, 2012. 94 sivua. Julkaisematon.

Tutkimuksemme tarkoitus on selvittää, millaisia aihealueita perhekeskukseen liittyvistä julkisista hankemateriaaleista muodostuu keskeisiksi teemoiksi tekstejä analysoitaessa ja toisaalta käytännön haastattelujen kautta tutkia, miten olemassa oleva teoria ja haastatteluissa esille tulleet teemat kohtaavat. Haastattelut toteutettiin Pieksämäen perhepalvelukeskuksessa, Joensuun Perheentalossa ja Keuruun verkostomaisesti toimivassa perhekeskuksessa.

Perhekeskus-teeman mukana olo sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa Kaste-ohjelmassa ja sitä kautta Lapset ja perheet Kaste-hankkeessa kertoo teeman ajankohtaisuudesta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. Perhekeskus-teeman tutkiminen on tärkeää, koska sitä koskeva tieto on vähäistä ja kaipaa hajanaisuutensa vuoksi kokoaamista.

Tutkimuksemme on aineistolähtöinen laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua ja analysointimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Lisäksi tutkimuksessamme oli aineistona rajattu perhekeskuksia koskeva julkinen materiaali, jonka pohjalta laadimme perhekeskusmallin. Perhekeskusmalli oli myös ensimmäinen tutkimuskysymyksemme, jonka pääluokiksi muodostuivat lasten ja perheiden hyvinvoinnin mahdollistaminen ja palvelurakenteiden uudistaminen.

Yhteistoimintaa koskevan tutkimuskysymyksen tulokseksi rakentui kaikkiin paikkakuntiin liittyen yhteistyöverkoston ja perheiden kuulemisen ja osallisuuden tärkeys. Jokaista paikkakuntaa yhdistävänä kokemuksena nähtiin perhekeskusmaisena tai verkostoissa tapahtuvan toimintatavan lisänsen yhteistyön toimivuutta eri toimijoiden välillä. Paikkakuntien yhteiseksi kehitystarpeeksi muodostui yhteistyön jatkuva kehittäminen. Lisäksi kullakin paikkakunnalla tarkasteltiin lapsiperhepalveluiden yleisiä kehitystarpeita, joiden pääluokkia olivat palvelurakenteiden kehittäminen, perheiden kokonaisvaltaisempi tukeminen, yli sektoreiden menevän yhteistyön lisääminen ja perhekeskus-käsitteen selkiyttäminen. Pieksämäellä ja Keuruulla lapsiperheiden hyvinvoinnin turvaamisessa oli yhtenevää tukimuotojen lisääminen ongelmatilanteissa. Joensuun Perheentalon toiminta keskittyy ennalta ehkäisevään työhön, mutta perheet saavat tarvittaessa palveluohjausta.

Jokaisella paikkakunnalla pidettiin tärkeänä koko systeemin huomioimista, vaikka systeemisyyteen ja yksilöllisyyteen liittyvä kysymys herätti haastateltavissa ristiriitaisia ajatuksia. Lapsen kasvuympäristöjen eli koko systeemin huomioimisen tärkeys tiedostettiin, mutta se ei vielä täysin toteudu käytännössä. Yleisesti voidaan todeta, että laatimamme perhekeskusmallin teemat tulivat kattavasti esille haastatteluaineistossa. Usein ne kuitenkin koettiin sekä vahvuudeksi että kehitystarpeeksi. Merkittävä tulos oli myös, että perhekeskus ja kasvatuskumppanuus käsitteinä eivät selvästikään vielä ole vakiintuneet käytäntöön.

Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, mutta käytännössä tulokset hyödyttävät sekä tutkimiamme paikkakuntia että muita kuntia, jotka ovat kehittämässä perhekeskusmaista toimintaa. Kaiken kaikkiaan olisi ensisijaista vakiinnuttaa ja juurruttaa perhekeskus-käsite julkisiin teksteihin ja yhteiskunnalliseen keskusteluun, mikä osaltaan edesauttaisi perhepalvelujen kehittämistä ja sitä kautta lapsiperheiden hyvinvointia.

Avainsanat: perhekeskus, kasvatuskumppanuus, ekologinen systeemitopia

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	4
2 PERHEKESKUS UUDENLAISENA AJATTELU- JA TOIMINTAMALLINA	7
2.1 Perhekeskuksen määrittelyä.....	7
2.2 Perhekeskuksen kehittämisperiaatteet.....	9
2.3 Perhekeskus käytännön toimintana	9
2.4 Perhekeskuksiin liittyvää tutkimusta.....	11
2.5 Perhekeskustoiminnan kehityssuuntia	14
3 KASVATUSKUMPPANUUS OSANA PERHEKESKUSAJATTELUA.....	16
3.1 Kasvatuskumppanuus ammatillisuutena	17
3.2 Perhe täysivaltaisena kumppanina	22
4 EKOLOGINEN AJATTELU TEOREETTISENA NÄKÖKULMANA	28
5 TUTKIMUSKYSYMYKSET	33
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
6.1 Tutkimuksen kohderyhmän valinta.....	34
6.2 Aineiston keruu.....	34
6.3 Analyysimenetelmät	36
7 TULOKSET	40
7.1 Perhekeskusmalli	40
7.2 Yhteistoiminnan toteuttaminen	41
7.3 Kokemukset perhekeskuksesta toimintamuotona	48
7.4 Perhekeskuksen kehitystarpeet	52
7.5 Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen.....	58
7.6 Systemisyys ja yksilöllisyys perhekeskusajattelussa.....	63
7.7 Paikkakuntia koskeva yhteenveto	68
7.8 Teorian ja käytännön kohtaaminen: perhekeskuskäytäntöjen vertailua perhekeskusmalliin	70
8 TULOSTEN YHTEYS TEORIAAN	73
9 POHDINTA	79
9.1 Eettiset kysymykset	79
9.2 Luotettavuus.....	81
9.3 Jatkotutkimusmahdollisuuksia	83
LÄHTEET.....	85
LIITE 1: Haastattelurunko	92

1 JOHDANTO

Perhettä koskevat puheenvuorot ja uutiset mediassa ovat viime aikoina lisääntyneet huomattavasti ja puhutaan, että elämme perheen aikaa (Jallinoja 2000). Tätä kehityssuuntaa ei siitä huolimatta ole syytä tulkita pelkästään myönteisellä tavalla, koska laajat kulttuuriset arvot ovat usein ristiriitaisia (Takala 2005, 7). Perheiden kanssa työtätekevät kantavat huolta vanhempien voimavarojen riittävydestä, perheiden sosiaalisten verkostojen vähyydestä ja lisääntyneistä lastensuojelutarpeista. Vaikka lapsiperheiden palveluita on kehitetty viime vuosina ja perhe-elämän arvostus on kasvanut, voidaan kysyä, vastaavatko nykyiset palvelut perheiden tarpeisiin ja rakentuvatko ne osaksi lapsiperheiden hyvinvoinnin kokonaisuutta. Palvelujen tarvelähtöisyyden paremman huomioimisen lisäksi kasvavat palvelutarpeet, perhepalveluiden pirstaleisuus ja resurssien vähäisyys vaikuttavat työntekijöiden työssä jaksamiseen ja mahdollisuuksiin kohdata erilaisissa elämäntilanteissa eläviä perheitä. (Viitala 2007, 44.)

Perheet kohtaavat arjessa myönteisten kokemusten lisäksi yhä enemmän erilaisia haasteita, minkä vuoksi helposti saavutettavien palveluiden ja tuen saaminen on ensiarvoisen tärkeää. Perheiden elämäntilanteet ja tuen tarve vaihtelevat, joten tarve monipuolisille ja helposti saavutettaville perhepalveluille on kiistaton. Ennaltaehkäisevällä ja perheitä tukevalla työllä on siis tärkeä merkitys pahoinvoinnin ja syrjäytymisen vastaisessa taistelussa. Tässä ehkäisevässä työssä monialaisena yhteistyönä toteutettavalla perhekeskustoiminnalla on keskeinen sija.

Kaikille lapsiperheille suunnattua perhekeskustoimintaa on tarjolla laajalti ympäri Suomea. Perhekeskuksella tarkoitetaan nykyaikaista tapaa tukea lapsiperheiden arkea ja järjestää lapsiperheiden palveluita kunnan, järjestöjen ja seurakunnan palveluverkostona. Perhe-hankkeen¹ alla käynnistettiin paljon erilaisia kuntahankkeita perhekeskustoiminnan kehittämiseksi. Tavoitteena oli edistää lasten hyvinvointia ja ongelmien syntymistä ehkäisevää toimintaa peruspalvelujen toimintakulttuuria uudistamalla. (Viitala, Kekkonen & Paavola 2008, 3, 12, 20.) Perhekeskus-teeman tutkiminen on tärkeää, koska sitä koskeva tieto kaipaa hajanaisuutensa vuoksi kokoamista. Olemassa olevaa tietoa analysoimalla meidän on mahdollista muodostaa kokonaiskuva siitä, mikä perhekeskusajattelussa on keskeistä ja mitkä ovat olennaisimmat käsitteet siihen liitty-

¹ Perhe-hanke on perhepalvelujen kumppanuusohjelma, joka käynnistettiin perhekeskustoiminnan kehittämiseksi ja toteutettiin julkisen ja kolmannen sektorin kumppanuushankkeena vuosina 2005–2007 osana sosiaalialan ja terveydenhuollon kansallisia kehittämishankkeita.

en. Perhekeskus-teeman mukana olo sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa Kaste-ohjelmassa ja sitä kautta Lapset ja perheet Kaste-hankkeessa kertoo teeman ajankohtaisuudesta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. Itä- ja Keski-Suomen Kaste-hankkeessa tuetaan nykyisen hallitusohjelman täytäntöönpanoa viemällä perhekeskusajattelua eteenpäin. Meneillään oleva kunta- ja palvelurakennemuutos sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan lainsäädännön uudistaminen pyrkivät muuttamaan lasten ja perheiden palvelujärjestelmän rakenteita niin, että palvelut olisi järjestettävä yhtenä kokonaisuutena (STM 2011:1). Lasten ja perheiden palvelujen toimintakäytäntöjen yhtenäistämisen eheäksi kokonaisuudeksi ja monialainen yhteistoiminta ovat edellytyksiä sille, että lasten ja perheiden syrjäytymisen ehkäisyssä, ongelmien varhaisessa tunnistamisessa ja tuen oikea-aikaisessa ajoittamisessa käytetyillä toimenpiteillä on vaikuttavuutta (Perälä, Halme, Hammar & Nykänen 2011, 17). Tutkimustyössä tämä aihe sivuaa monia tieteenaloja, kuten kasvatustiedettä, kehityspsykologiaa, sosiaalityötä sekä sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikkaa, mikä sekkin selittää aiheen moniulotteisuutta ja kokonaisvaltaisuutta. Tutkimuksemme liittyy läheisesti Jyväskylän yliopiston kasvatustieteellisen tutkimuksen vahvuusalueeseen, johon kuuluu kasvatustieteellinen tutkimus, vanhemmuus ja perhesuhteet.

Teemme tutkimuksen yhteistyössä Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja perheet Kaste-hankkeen sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa. Tutkimuksen idean saimme Kaste-hankkeelta. Lisäksi THL:n erikoissuunnittelija Marjatta Kekkonen kommentoi julkisten aineistojen pohjalta laatimaamme perhekeskusmallia. Yhteistyö Kaste-hankkeen projektipäällikön Eila Pellin ja silloisen ehkäisevän työn kehittäjän Marianne Kuorelahden kanssa on jatkumoa tekemällemme kandidaatin tutkielmalle, joka käsitteli Jyväskylän seudun perhepalveluja. Keski-Suomen Lapset ja perheet Kaste on osahanke Lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishankkeessa Itä- ja Keski-Suomessa. Kyseinen kehittämishanke on mukana Sosiaali- ja terveysministeriön valtakunnallisen Kaste-ohjelman toteuttamisessa. Hankkeen tarkoituksena on lasten ja perheiden palveluiden kehittäminen paremmin heidän tarpeitaan vastaaviksi. Palveluiden kehittämisessä korostetaan lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä varhaista puuttumista ja tukemista. Hanke uudistaa kuntien palveluja ja ammattilaisten työtä, jotta lapsiperheiden on mahdollista saada suunnitelmallista, oikea-aikaista ja asiantuntevaa palvelua. Tähän pyritään vahvistamalla lasten, nuorten ja perheiden vaikutusvaltaa heille kuuluvien palveluiden järjestämisessä sekä kehittämällä ammattihenkilöstön toimintaa monipuolisilla työkäytännöillä. (Keski-Suomen sosiaalialan osaamis-

keskus 2012.) Kaste-hankkeen keskeisenä ajatuksena on, että lapsiperhepalvelut muodostavat kokonaisuuden, jossa lapsia tuetaan ensisijaisesti heidän omissa kasvuympäristöissään kotona, päivähoitossa, koulussa ja vapaa-ajan ympäristöissä. Samalla tulee tukea myös niitä aikuisia, jotka näissä ympäristöissä vastaavat lapsista, koska kehitys tapahtuu arjen toistuvissa kokemuksissa ja luonnollisissa kasvuympäristöissä. Kasteen kehittämistyössä on kehitetty maanlaajuinen lapsi-, nuoriso- ja perhepalvelujen monialainen kehittämisverkosto. (Risikko 2010, 5.)

Tutkimuksemme tarkoitus on selvittää, millaisia aihealueita perhekeskukseen liittyvistä julkisista materiaaleista muodostuu keskeisiksi teemoiksi tekstejä analysoitaessa ja toisaalta käytännön haastattelujen kautta tutkia, miten olemassa oleva teoria ja haastatteluissa esille tulleet teemat kohtaavat. Perhekeskuksella viitataan tässä yhteydessä kolmeen strategiseen tasoon, jotka ovat käytännön tutkimuksemme lähtökohtia ja myös keskenään vertailtavissa. Verkostomaisessa perhekeskuksessa toimijatahoilla on oman subtanssityönsä lisäksi yhteinen tavoite, jota toteutetaan verkostomaisessa yhteistyössä eri perhepalvelun tarjoajien kesken. Tämän suuntaisesti toimitaan Keuruulla. Palvelun tarjoajat eivät kuitenkaan ole kaikki fyysisesti samassa, konkreettisessa tilassa. Pieksämäellä eri toimijatahot muodostavat fyysisen perhekeskuksen, jossa kaikki palvelut ovat samassa paikassa. Näiden toimintamuotojen välimuoto taas on niin sanottu kohtaamispaikka, 'meeting point', josta on esimerkkinä Joensuun Perheentalo. Perheentalo on perheiden kohtaamispaikka, mutta eri palvelut eivät kuitenkaan kaikki ole tässä samassa tilassa. Tutkimuksemme kohdistuu näihin kolmeen eri toimintamuotoon ja niistä syntyneisiin kokemuksiin ja kehitystarpeisiin suhteessa toisiinsa ja olemassa olevan hankemateriaalin tavoitteisiin.

2 PERHEKESKUS UUDENLAISENA AJATTELU- JA TOIMINTAMALLINA

Tässä luvussa määrittelemme perhekeskusta yleisellä tasolla ja tuomme esille sen kehittämisperiaatteita. Lisäksi kerromme perhekeskuksen käytännön toiminnasta ja esittelemme siihen liittyvää tutkimusta. Lopuksi tarkastelemme perhekeskuksen kehityssuuntia.

2.1 Perhekeskuksen määrittelyä

Perhekeskus on lapsiperheille tarkoitettu ennalta ehkäisevä ja huolenaiheisiin puuttuva ajattelu- ja toimintatapa, jonka päämääränä on löytää myönteisyyttä ja toimivia ratkaisuja lapsiperheiden tärkeinä pitämiin asioihin. Lisäksi perhekeskus on keskeinen paikka kasvokkain tapahtuville tapaamisille. Perhekeskus-käsite on ymmärrettävä käsitteellisenä välineenä, jonka avulla ideoidaan ja edistetään perhepalveluita. Perhekeskus on kumppanuuteen pohjautuva toimintamalli, jonka avulla on mahdollista koota perheiden palvelut toimijaverkostoksi. Perhekeskustoiminnan ydin ja tärkein tavoite on lasten hyvinvoinnin edistäminen tukemalla vanhemmuutta ja vahvistamalla perheiden osallisuutta ja sosiaalisia verkostoja. Ongelmien syntymistä on mahdollista ehkäistä muuttamalla peruspalvelujen toimintakulttuuria sekä tukemalla paikallisten toimijoiden kumppanuutta ja yhteistoimintaa parhaalla mahdollisella tavalla. Toiminnan lähtökohtana ovat perheiden tarpeet sekä paikallinen moniammatillinen asiantuntemus. On tärkeää, että perhelähtöisyys, moniammatillisuus, vertaistoiminta ja mahdollisuuksia tavoitteleva periaate näkyvät ja korostuvat palveluiden tarjonnassa. Tavoitteena on, että paikallinen perhekeskustoiminta realisoi kunnan lapsipoliittista ohjelmaa ja vie eteenpäin laadittuja lapsipoliittisia linjauksia suunnitelmallisesti. (Pietilä-Hella 2006, 65, 76; Viitala 2007, 46–47; Viitala ym. 2008, 3–4.)

Perhekeskus voi olla joko fyysinen tila, jossa perhepalvelut ovat saman katon alla tai toimijoiden verkosto, jossa yhteistyölle on kehitetty vakiintuneet käytännöt. Keskeisintä on ennalta ehkäisevien rakenteiden muodostaminen peruspalveluihin. Perhekeskuksen palveluihin sisältyvät äitiys- ja lastenneuvola, varhaiskasvatus, koulu, kouluterveydenhuolto, oppilashuolto sekä sosiaalityön ja perhetyön paikalliset palvelut. Lisäksi perhekeskuksen palveluverkostoon sisältyy seurakunnan ja järjestöjen lapsiper-

heille järjestämä toiminta. Tärkeimpänä toimintaperiaatteena on yhteisöllisyyden ja vertaistoiminnan edistäminen. Jotta tätä toimintaperiaatetta on mahdollista toteuttaa, tarvitaan kaikille avoimia, helposti saavutettavia kohtaamispaikkoja, joissa perheiden on mahdollista tavata omaehtoisesti. Asuinalueilla olevia kohtaamispaikkoja ovat esimerkiksi perhekahvilat, perhepuistot ja avoimet päiväkodit. (Viitala 2007, 46–47; Viitala ym. 2008, 3.)

Perhe-hankkeen aikana vuosina 2005–2007 käynnistettiin lähes sadassa kunnassa useita kuntahankkeita, joiden tavoitteena oli kehittää perhekeskustoimintaa, joka perustuu perheiden tarpeisiin ja vahvistaa perheiden keskinäistä vertaistukea. Tämän kehittämistyön avulla kuntiin luotiin sosiaalisen hyvinvoinnin ja varhaisen tuen perusrakenteita ja malleja. Hanke on tarjonnut yhteistyön areenan ja toiminut kehittämisen työkaluna valtakunnan tasolla, seudullisesti ja kunnissa. Toiminnan yhteiseksi viitekehukseksi rakennettiin visio perhekeskuksesta. Vision pohjalta perhekeskus määriteltiin kumppanuuteen perustuvaksi toimintamalliksi, joka yhdistää perheiden palvelut toimijaverkostoksi. Verkostotyön avulla kuntiin on syntynyt perhekeskustoiminnan resursiosaamista ja perhelähtöisiä työkäytäntöjä. (Viitala ym. 2008, 3, 11–12, 18, 22–23.)

Perheiden tukemisen ennalta ehkäisevä toiminta on viime vuosina saavuttanut vakaan aseman Ruotsissa. Ehkäisevän työ tehostamiseksi hallinnonalojen toimintaa on integroitu siellä yli 60 kunnassa. Kyseisestä yhteistoiminnasta käytetään eri käsitteitä, kuten familjecentrum, familjecentraler tai Familjens hus. Thomas Johansson ja Ingegerd Jons aloittivat perhekeskustoiminnan Ruotsin Leksandissa vuonna 1996. Suomessa sovelletaan Leksandin perhekeskuksen toimintamallia. Leksandin Perhekeskuksen toimintamalli pohjautuu tehostettuun, pitkäkestoiseen vanhempainkasvatukseen. Kyseinen toimintamalli mahdollistaa kaikkien vanhempien tavoittamisen niin yksilöllisesti kuin ryhmässäkin. Toimintaa tarjotaan jokaiselle vanhemmalle. Päämääränä on muodostaa kestävä sosiaalinen verkosto, johon vanhemmat ja lapset osallistuvat ja jota he edistävät lasten kasvaessa. Vanhemmille järjestetään 18 ryhmätapaamista, joista kahdeksan on ennen lapsen syntymää ja kymmenen lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Ennen lapsen syntymää ryhmien vetämisestä vastaa äitiysneuvolan kättilö, kun taas lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana vetovastuussa on lastenneuvolan terveydenhoitaja. Perhekeskustiimiin kuuluvat vanhempainkasvatuksen tapaamisiin vakituisesti osallistuvat ammattilaiset. Perhekeskustoimintaa edistävä yhdistys ja avoin päiväkotikielä vastaavat ryhmien tapaamisten jatkumisesta, mikäli vanhemmat toivovat tapaamisten jatkuvan, kun lapsi on täyttänyt vuoden. (Paavola 2004, 8–10.)

2.2 Perhekeskuksen kehittämisperiaatteet

Perhekeskusajattelussa ja -toiminnassa on kyse mittavasta lapsiperhepalvelujen rakenteellisesta sekä ennen kaikkea kulttuurisesta muutoksesta. Tavoitteena on rakentaa entistä toimivampi varhaisen tuen toimintamalli. (Pietilä-Hella 2006, 63–64.) Viitalan ym. mukaan (2008, 20–21) Perhe-hankkeen hankesuunnitelmassa perhepalvelujen kehittämiseksi asetettiin viisi kehittämistyötä ohjaavaa periaatetta. Perhekeskusten tärkein tavoite on lasten hyvinvoinnin edistäminen. Koska lasten hyvinvointi on pitkälti sidoksissa koko perheen hyvinvointiin, asetettiin hyvinvoinnin edistämisen keinoksi vanhemmuuden vahvistaminen ja tukeminen. Jotta vanhemmuuden tukeminen ja ennalta ehkäisevä ja varhainen tuki mahdollistuisivat, on jatkuvasti kehitettävä peruspalveluja niiden toimintatapoja ja työkäytäntöjä uudistamalla. Tässä perustyössä korostuu ongelmalähtöisyyden sijaan hyvinvoinnin edistämisestä lähtevä ajattelutapa ja asenne. Riitta Pietilä-Hella (2006, 63) painottaa, että kulttuurisessa muutoksessa on kyse asennon muuttamisesta, joka on mielikuvana fyysisempää kuin asenne. Asento kuvaa muuttunutta tilaa ja suhdetta toiseen. Tällä viitataan asiakkaan kohtaamiseen uudella tavalla ja perhekeskuksen mahdollisuuksiin olla tilana ja paikkana tälle kohtaamiselle.

Vertaistoiminnalla on keskeinen merkitys työmallien kehittämisessä. Vertaisilta saatu tuki vahvistaa asiantuntijatuon ohella vanhempien osallisuutta ja edistää yhteisöllisyyttä ja perheiden kiinnittymistä asuinalueelle. Kiinteät sosiaaliset verkostot mahdollistavat sosiaalisen pääoman syntymisen ja ovat näin suoraan yhteydessä ihmisten hyvinvointiin. Yhdeksi perhekeskusten periaatteeksi kirjattiin yhteistyöhön ja kumppanuuteen perustuvan toimintakulttuurin luominen lapsi- ja perhepalveluihin. Ehkäisevän ja varhaisen tuen osaamista perustyössä on mahdollista edistää moniasiantuntijuuden kautta. Moniasiantuntijuus muodostuu vuorovaikutteisesta, moniammatillisesta yhteistyöstä eri toimijoiden ja perheiden välillä. Tällaisen kumppanuuden vaikutukset ovat kumuloituvan tiedon, taidon ja osaamisen lisääntymisen ansiosta merkittävät. Yhteisten voimavarojen ja monitoimijaisen verkostoitumisen avulla on myös mahdollista optimoida resurssien käyttöä ja uudistaa palvelurakenteita pysyvästi. (Viitala ym. 2008, 21.)

2.3 Perhekeskus käytännön toimintana

Riitta Viitala, Marjatta Kekkonen ja Nina Halme (2011) tarkastelevat artikkelissaan perhekeskusten kehitystä Suomessa ja toteavat, että arvion mukaan suunnilleen viiden-

nes kunnista on toteuttanut lapsiperheille perhekeskusmuotoista tai samankaltaista toimintaa. He mainitsevat toiminnan kehityksen edistyneen vähitellen. 2000-luvun alussa Suomessa oli vain muutamia perhekeskuksia. Viitalan (2007, 48) mukaan Espoossa vuonna 2002 alkunsa saaneen neuvolan perhevalmennuksen uudistaminen toteutettiin järjestämällä vanhempainryhmätapaamisia ennen ja jälkeen lapsen syntymän. Näin perhekeskusajattelussa muodostui lähtökohdaksi ehkäisevän työn painopisteen siirtäminen perheiden elämänvaiheeseen, jossa ongelmia ei vielä ole. Tänä päivänä perhevalmennuksen työkaluina ovat ennalta ehkäisevä parisuhdetyö, vertaistuki, isätoiminta, avoin varhaiskasvatus, perhetyö ja tieto asuinalueen toimijoiden lapsiperhepalveluista.

Samanaikaisesti ja -suuntaisesti kehitettiin eri puolilla Suomea psykososiaalista hyvinvointia tukevia varhaisen puuttumisen ja tuen menetelmiä perhepalveluissa. Yhtenä esimerkkinä tästä on niin sanottu hyvinvointineuvola, jossa äitiys- ja lastenneuvolatyö on yhdistetty. Tässä mallissa lääkärin ja terveydenhoitajan työn tueksi muodostettiin moniammatilliset tiimit, jotka mahdollistavat asiantuntijoiden vuoropuhelun. Hyvinvointineuvolatoiminnassa korostetaan sekä raskausajan fyysisen että psykososiaalisen hyvinvoinnin tukemista. Ennalta ehkäiseviä työtapoja luotiin perustyön sisälle eli peruspalvelujen yhteyteen, mikä on ollut kehitysaskeleena merkittävä. Perhekeskustoiminta onkin nimenomaan ennalta ehkäisevää työtä konkretisoivaa toimintaa. (Viitala 2007, 48–49.)

Perhelähtöisessä toimintatavassa on keskeistä myös perheen itseään koskeva asiantuntemus. Näin ollen olennainen osa perhekeskustoimintaa ovat erilaiset vanhempainryhmät ja vertaistoiminta. Perhekeskustyössä vertaisryhmätoiminta on osa perustyötä, joka tukee perheiden osallisuutta ja keskinäistä vuorovaikutusta. Vertaisuutta voidaan tukea erilaisessa avoimessa toiminnassa sekä ammatillisesti ohjatuissa tai itseohjautuvissa vanhempainryhmissä. Erityisesti isäryhmien aktivointiin on kiinnitetty huomiota perhekeskustoiminnassa. Isien perhevapaiden mahdollisesti lisääntyessä perhekeskustoiminta tarjoaa heille luontevan kohtaamispaikan. (Viitala 2007, 49; Pietilä-Hella 2006, 74–75.) Kaikille avoimien ryhmien lisäksi on perustettu ryhmiä vanhemmille, jotka tarvitsevat lisätukea arjessa selviytymiseen. Kyseisiä ryhmiä on esimerkiksi maahanmuuttajille, yksinhuoltajille ja masentuneille äideille. (Viitala 2007, 51.)

Yksinäisyys ja sosiaalisen tuen puute on selvästi lisääntynyt lapsiperheiden elämässä. Avointa varhaiskasvatustoimintaa lakkautettiin lamavuosina, mikä näkyy nyt toiminnan lisääntyneenä tarpeena lapsiperheiden parissa, etenkin kotona lapsiaan hoitavien vanhempien kohdalla. Avoimille, yhteisöllisyyttä mahdollistaville tiloille ja toi-

minnalle olisi näin ollen tilausta asuinalueilla. Yhteisöllisyyden idea toteutuu usein yhteisten, konkreettisten tilojen kautta. Perhekeskuksen yhtenä tehtävänä on myös edistää perheiden sosiaalista kiinnittymistä asuinalueilleen. Tilat luovat perheille mahdollisuuden rakentaa sosiaalisia verkostoja ja vahvistavat koko perheen osallisuutta asiakkaina ja toimijoina. Perhepalvelujen tilat mahdollistavat myös eri toimijatahojen työntekijöiden kohtaamisen ja kumppanuuden vahvistumisen. (Viitala 2007, 50.)

Viitalan (2007, 51) mukaan vanhemmat kokevat, että avun saaminen on vaikeinta juuri silloin, kun hätä ei vielä ole suuri. Perhekeskuksen tehtävänä on tarjota matkan kynnyksen apua perheiden tavanomaisen elämän taitekohdissa, kuten lapsen syntymän aikaan sekä lapsen varhaiskasvatukseen ja kouluun siirtymisen vaiheissa. Kohdennettu varhainen tuki on tarpeen myös erilaisissa elämän muutostilanteissa, kuten työttömyyden tai avioeron kohdatessa. Perhekeskustoiminta vastaa nimenomaan ehkäisevään lastensuojelutarpeeseen lastensuojelulain uudistuksen (HE 417/2007) tarkoittamassa viitekehyksessä. Perhekeskuksen perhetyössä avun tarpeeseen tartutaan lastensuojeluasiakkuutta aikaisemmin.

2.4 Perhekeskuksiin liittyvää tutkimusta

Perhekeskuksen kehittäjät katsoivat perhevalmennuksen sopivan Suomen perhekeskuksen ensimmäiseksi ja perustavanlaatuiseksi osaksi, minkä myötä syntyi idea perhevalmennuksen uudistamisesta. Espoon perhevalmennuskokeilu oli ensimmäinen esimerkki tällaisesta uudistustoiminnasta. Pietilä-Hella käsittelee väitöskirjassaan kyseistä perhevalmennuskokeilua, jota edistettiin Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Espoon kaupungin yhteisessä hankkeessa vuosina 2003–2005. Pääaineistona olivat perhevalmennuksen ensimmäiseen vanhempainryhmään osallistuneiden kahdeksan äidin ja kuuden isän teemahaastattelut. Vanhemmat kuvailivat valmennusryhmäläisten välisten suhteiden muuttuneen perhevalmennuksen aikana. Ennestään toisilleen vieraista vanhemmista oli tullut vertaistuttavia. Ryhmän yhteinen kiinnostuksen kohde eli esikoinen edesauttoi ryhmäläisten keskinäisen vuorovaikutuksen ja työskentelyn syntymistä. (Pietilä-Hella 2010, 4–5, 28, 59–60.)

Marja-Leena Perälä, Nina Halme, Teija Hammar ja Sirpa Nykänen (2011, 100) kartoittivat sosiaali-, terveys- ja opetustoimen johtajille suunnatussa tutkimuksessaan, kuinka monessa kunnassa lapsi- ja perhepalveluja oli rakennettu eheäksi kokonaisu-

deksi yli sektorirajojen esimerkiksi perhekeskuksiin tai perhekeskustyypisesti. Kysymykseen vastasi 248 kuntaa, joista 51 oli järjestänyt lasten ja perheiden palveluja perhekeskuksissa tai perhekeskustyypisesti. Kunnista 111 ilmoitti, että palvelut eivät toimi perhekeskuksissa ja 43 kuntaa oli aikeissa kehittää palveluja perhekeskuksiin. Perhekeskustyypisiä palveluja suunniteltiin yksittäisten kuntien sijaan useammin yhteistoiminta-alueella. Tutkimuksesta ilmeni, että toimialajohtajien keskuudessa oli käsitteellistä epäselvyyttä siitä, mitä perhekeskuksilla tarkoitetaan. Jotta perhekeskusten sisällöllisestä moninaisuudesta olisi mahdollista saada kattavampaa tietoa, edellyttäisi se jatkossa täsmentävää tiedonkeruuta.

Perälän ym. (2011, 100–102) mukaan niissä kunnissa, joissa palvelut toimivat perhekeskuksissa tai perhekeskustyypisesti, oli tavanomaisempaa, että lasten ja perheiden palvelut oli organisoitu omaksi moniammatilliseksi kokonaisuudeksi mukaan lukien yhteinen budjetti ja tietojärjestelmä. Kunnissa, joissa palvelut olivat hajallaan, esiintyi useammin tilanteita, joissa toimialojen välillä ei ollut juuri lainkaan yhteistoimintaa lasten ja perheiden palvelujen kehittämisessä. Niillä toimialoilla, joissa oli kehitetty palvelujen yhteensovittamista helpottavia käytäntöjä, yhteistoimintarakenteet ja toimintatavat olivat toimivampia kuin niissä kunnissa, joissa hyviä käytäntöjä ei ollut kehitetty. Myös yhteistoimintaa haittaavia tekijöitä esiintyi vähemmän ja vanhempien vaikuttamismahdollisuudet olivat paremmat. Hyvien käytäntöjen kehittämisellä oli myös yhteys henkilöstön suoriutumiseen ja työhyvinvointiin.

Halmeen, Kekkosen ja Perälän (2012, 3) kirjoittama julkaisu Perhekeskukset Suomessa on jatkoa yhteispohjoismaiselle julkaisulle Familjecenter i Norden – en resurs för barn och familjer. Halmeen ym. (2012, 7, 23–24) tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa perhekeskusten palveluista ja toiminnasta sekä eri toimijoiden keskinäisestä monialaisesta yhteistyöstä ja sen johtamisesta. Aineisto kerättiin kyselyn avulla huhtikuussa 2011 ja vastausaktiivisuus oli 64 prosenttia. Lopullinen aineisto koostui 32 kunnasta, joissa oli perhekeskustoimintaa. Enemmistö perhekeskuksista (86 %) oli aloittanut toimintansa 2000-luvulla. Perhekeskusten toiminta ja palvelukokonaisuudet vaihtelivat kunnissa suuresti niiden tarjoamien palvelujen mukaan. Palvelukokonaisuudet olivat monialainen perhekeskus (50 %), hyvinvointineuvolatyyppinen perhekeskus (22 %), avoimen varhaiskasvatuksen perhekeskus (9 %) ja erikoistunut perhetukikeskus (19 %). Halme ym. (2012, 8) toteavat, että perhekeskusten palvelukokonaisuuden vahvistamista ja selkiyttämistä lasten, nuorten ja perheiden varhaisen tuen palvelurakenteena tulee

jatkaa. Monialaisesta yhteistyöstä sopiminen edesauttaa niin lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta kuin tuen saamisen oikea-aikaisuuttakin.

Kun tarkastellaan muita pohjoismaisia perhekeskuksia, niin Thomas Johanssonin (2012) mukaan Norjan perhekeskukset korostavat paikallisen yhteisön tietämystä, verkostoja ja resursseja. Ne eroavat Ruotsin perhekeskuksista siinä, että kunnat ovat sitoutuneet toimintaan. Ruotsissa toimii perhekeskustoimintaa edistävä yhdistys, jolla on 170 jäsenkeskusta. Rahoitus koostuu jäsenmaksuista ja pienestä valtionavustuksesta. Tanskan perhekeskukset puolestaan toimivat yhteistyössä vapaaehtoisjärjestön kanssa. Johansson (2012) viittasi luennollaan vuonna 2001 Leksandissa tehdyn perhekeskuskartoituksen tilastoon. Tutkimuksessa oli selvitetty vanhempien kokemaa hyötyä perhekeskustoiminnan eri osa-alueista, joita olivat vanhempainkasvatus, vanhempien vertaisryhmät, avoin esikoulu, lapset ja isät, isyysvalmentajat ja parisuhteen pysyvyys. Kyselyyn vastasi 163 vuosina 1996–2000 mukaan tullutta vanhempaa vastausprosentin ollessa 58,2. Tässä tutkimuksessa vanhemmat kokivat saaneensa vertaisryhmästä ja vanhempainkasvatuksesta paljon hyötyä. Sata vastaajaa vanhempien ryhmästä sai hyötyä hyvin paljon ja 48 melko paljon. Isyystoiminnasta koettiin sen sijaan olleen vain vähän hyötyä. Noin 90 prosenttia kyselyyn osallistuneista vastasi, että heillä oli edelleen sama puoliso vuonna 2001 kuin kyselyn vastaamisen hetkellä. Perhekeskuksia tarvitaan vahvistamaan esimerkiksi sosiaalista verkostoa, ihmissuhteita ja selviytymistä. Monialaisen yhteistyön etu on se, että palvelut ovat helposti saatavilla.

Anita Lightburnin ja Chris Warren-Adamsonin (2006) mukaan Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa perhekeskukset ovat kehittyneet edelleen kahden viime vuosikymmenen aikana. He tutkivat perhekeskusta distaalisten tulosten näkökulmasta ja määrittelivät perhekeskukset poikkikansalliseksi ilmiöksi, yhdessä paikassa sijaitseviksi yhdentyneiksi palveluiksi lapsiperheille. Keskusten arviointi distaalisten tulosten näkökulmasta on kuitenkin liian yksinkertaistettu ja vähän keskusteluissa ollut näkökulma. Kyseisillä tuloksilla viitataan toimipisteen pitkäaikaisiin aikaansaannoksiin ja ammatilliseen käsitykseen. Jotta käytäntöä voisi organisoida ja arvioida tehokkaammin, Lightburn ja Warren-Adamson ehdottivat käytettäväksi muutoksen teoriaa. Teoria sai heidät laatimaan kolmikantaisen tulosrakenteen, johon kuuluu distaalisten tulosten lisäksi proksimaaliset ja välittävät tulokset. Proksimaaliset tulokset ovat tekoja kohti muutosta ja välittämistä. Kun taas välittävät tulokset tarkoittavat ympäristöä, joka saa keskuksen myöntymään tehokkaaseen välittämiseen ja muutokseen.

Marian Brandon (2006) kuvailee artikkelissaan englantilaiseen perhekeskukseen kohdistuvaa tapaustutkimusta. Tutkimus oli osa kansainvälistä tutkimusyhteistyötä, jonka tavoitteena oli tarkastella tulosten ominaisuuksia tai kehitysaskelaita kohti pitkäaikaisia tuloksia, kuten esimerkiksi lapsen käyttäytymismuutoksia tai varmempaa vanhemmuutta. Lisäksi selvitettiin kahden perheen väylä keskuksen. Tämä ja muut vastaavanlaiset kansainväliset tapaustutkimukset näyttävät toteen, että perheille oli vaihteellisessa prosessissa hyötyä yhteyksistään keskuksen kanssa. Kyseisestä prosessista oli hankala ilmaista yksittäisiä käännekohtia. Oppimisen avaimiksi muodostui se, miten perhekeskuksen työntekijät saivat aikaan välittämisen kulttuurin, joka vaikutti myönteisesti sekä perheiden että henkilökunnan luottamukseen ja taitavuuteen. Keskus kykeni myös laajentamaan ja siirtämään ulkopuolisista yksilöistä ja ryhmistä huolta pitävää kulttuuriaan sekä kannattelemaan sen oman paikallisen sosiaalipalveluiden toimipisteen heikkoja puolia. Kyseiset tulokset liittyvät muun muassa siihen, miten lapsi- ja perhepalveluita järjestetään ja jaetaan suurissa organisaatioissa ilmapiirissä, joka on haastamassa puolustuksellisen, byrokraattisen ja prosessuaalisesti ohjatun käytännön. Sekä Lightburn ja Warren-Adamson (2006) että Brandon (2006) korostavat kehitysaskelien tärkeyttä muutosta kohti mentäessä.

2.5 Perhekeskustoiminnan kehityssuuntia

Perhekeskustoiminnan valtakunnallisessa kehittämistyössä on nähtävissä kolmenlaista toimintamallia, jotka ovat neuvolalähtöisyys, matalan kynnyksen varhaiskasvatus- ja perhepalveluiden kehittäminen sekä seudullinen perhekeskusyhteistyö. Lähtökohtana on pidetty sitä, että kehittämisen pohjana ovat kunnan tai seutukunnan lapsiperheiden palvelutarpeet. Näin ollen kehittämispainotukset vaihtelevat ja toiminta voi ja saa olla monenlaista. Kokonaisuuden kannalta tämä on nähty rikkautena ja yhteistyön voimavarana. (Viitala 2007, 47, 52–53.)

Useissa kunnissa on lähdetty liikkeelle neuvolalähtöisesti, jolloin yhteistyötä on ollut eniten äitiys- ja lastenneuvolan, päivähoidon sekä perhetyön kesken. Kehittämistyön painopiste on tällöin ollut perhevalmennuksessa. Joissakin kunnissa perhekeskustoiminta on keskittynyt perheille suunnattujen matalan kynnyksen varhaiskasvatus- ja perhepalveluiden kehittämiseen. Tässä toimintamallissa korostuu alueen muiden toimijoiden, kuten järjestöjen, seurakunnan, vapaaehtoisten ja perheiden itsensä osallisuus

toiminnan järjestäjinä. Näissä kunnissa perheiden tuen tarpeet on koettu suurina ja yhteisöllisyyden ja lähiyhteisöjen merkitys korostuu hyvinvoinnissa. Kolmas kehittämismuoto on seudullinen perhekeskusyhteistyö, jonka tavoitteena on luoda yhteistä toimintakulttuuria lapsi- ja perhepalveluihin, vastata palvelutarjonnalla lapsiperheiden palvelutarpeisiin sekä lisätä ammattilaisten osaamista. Perhetyön kehittämisellä on keskeinen osa seudullisessa perhekeskuksessa. (Viitala 2007, 52–53.)

Kulttuurisen muutoksen voi katsoa jo olevan aluillaan, vaikka perhekeskustoiminnan kehittämisessä on edelleen paljon haasteita. Perhekeskus tarvitsee yhteistyörakenteiden lisäksi toiminnan koordinoitua sekä sopimuskäytäntöjä kumppanuusyhteistyöhön. Suurimpina haasteina nähdään johtamiskäytännöt, vapaaehtoistyö ja ammatillinen koulutus. Perhekeskusten kehittäminen on kuitenkin saanut laajasti myötäkaikua eri toimijoiden keskuudessa. (Viitala 2007, 53.)

3 KASVATUSKUMPPANUUS OSANA PERHEKESKUSAJATTELUA

Tässä luvussa määrittelemme kasvatuskumppanuuden käsitettä ja tarkastelemme kasvatuskumppanuutta ammatillisuutena sekä perhettä täysivaltaisena kumppanina suhteessa ammatillisiin kasvattajiin. Kasvatuskumppanuus valikoitui tutkimuksemme yhdeksi teoria-alueeksi, koska perheiden ja ammatillisten kasvattajien yhteistoiminta liittyy keskeisesti kaikkiin tutkimuksemme osa-alueisiin.

Vanhemmat ja perhe eivät enää nykypäivänä muodosta lasten ainoaa elämisen ympäristöä. Nykyaajan vanhemmat jakavat kasvatusvastuunsa erilaisten yhteiskunnallisten hoito- ja kasvatusinstituutioiden kanssa. Yhteiskunnallisten kasvattajien vastuu lapsen kehityksen tukemisesta yhteistyössä vanhempien kanssa on kirjattu myös päivähoito- ja perusopetuslakeihin (ks. Päivähoitolaki 1973, 2a §; Perusopetuslaki 1998, 3 §). (Alasuutari 2003, 13.) 2000-luvulla ilmestyneiden asiakirjojen (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002:9; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005) esille tuoma kasvatuskumppanuus on laajentanut vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten yhteisen kasvatus tehtävän tarkastelua (Poikonen & Lehtipää 2009, 70). Päivähoidossa työskentelevät kasvatuksen ammattilaiset ovat siis viime vuosikymmeninä tulleet vahvemmin mukaan alle kouluikäisten lasten kasvatukseen. Myös perusopetuslaissa veloitetaan toimimaan yhteistyössä vanhempien kanssa. (Alasuutari 2003, 13, 25–27; Määttä & Rantala 2010, 147–148.) Pyrkimys vanhempien osallisuuden lisäämiseen näkyy valtakunnallisissa esiopetusta, perusopetusta ja varhaiskasvatusta koskevissa asiakirjoissa (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000; perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004; varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005) (Poikonen & Lehtipää 2009, 71).

Kasvatuskumppanuus pohjautuu lapsen tarpeisiin ja sitä ohjaa lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen (Vasu 2005, 31). Kasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien suhteessa painotetaan yhä enemmän tasavertaista kasvatuskumppanuutta, joka pohjautuu kuulemisen, kunnioituksen, dialogisuuden ja luottamuksen periaatteisiin (Määttä & Rantala 2010, 130; Kaskela & Kekkonen 2007, 32–40). Kasvatuskumppanuudessa on ennen kaikkea kyse asiantuntijuuden uudeltaisesta määrittelystä ja vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten välille muodostuvasta vuorovaikutussuhteesta lapsen eri kas-

vuoympäristöissä. Vuorovaikutus toimii eri ympäristöjen, kuten esimerkiksi kodin ja päivähoidon, välisenä linkkinä ja edesauttaa näin ehyen kasvuympäristön muodostumista lapselle. (Alasuutari 2010, 22; Karila 2006, 91.) Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista ja toimimista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi (Kaskela & Kekkonen 2007, 17; Määttä & Rantala 2010, 130).

Kasvatuskumppanuus edistää lapsen ääntä kunnioittavan palvelukulttuurin, dialogisen vuorovaikutuksen ja luottamuksellisten yhteistyösuhteiden muodostamista lapsen kasvu- ja kehitysympäristöihin. Se perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edistämiseen perheen ja palveluntarjoajien välisessä yhteistoiminnassa. Asiantuntijat perhekeskuksessa, varhaiskasvatuksessa, koulussa, lapsen vapaa-ajan ympäristöissä ja lastensuojelussa lupautuvat siihen, että he edistävät lapsen huolenpitoa, etua ja oikeuksia yhteistyössä vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuuden tarkoituksena on vanhempien osallisuuden vahvistaminen palveluihin sijoittuvissa lapsen kehitysympäristöissä. Spesifinä pyrkimyksenä on lapsen tuen tarpeen havaitseminen ja yhteisten toimintaperiaatteiden päättäminen lapsen auttamiseksi ja kehityksen tukemiseksi. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2012.) Lapsen hoitamisen ja opettamisen käytännöt ja ratkaisut siirtyvät kasvuympäristöstä toiseen ja lapsi kantaa mukanaan kasvuympäristöjen todellisuuksia rakentaen niistä oman elämänsä ja persoonallisuutensa kokonaisuutta (Kaskela & Kekkonen 2007, 21).

3.1 Kasvatuskumppanuus ammatillisuutena

Kasvatuskumppanuus ammatillisuutena on Varttuan (2006) mukaan ammatillisuutta muuntavaa tietoista asennetta ja toimintatapaa. Kumppanuus jaettuna kasvatustehtävänä on uudenlaista palvelukulttuuria, jossa vanhemmat ovat vastuussa kodin kasvatustehtävästä ja muut kasvattajat ajasta esimerkiksi päivähoitossa. Vanhempien ja ammatti-ihmisten jatkuvan vuoropuhelun avulla pyritään muodostamaan lapsen kehitystä eheyttävä kokonaisuus. Kaskela ja Kekkonen (2007, 15–19) toteavat, että kasvatuskumppanuuteen pohjautuvassa asiakassuhteessa kasvattajan ja vanhempien samantarvoiset, mutta erilaiset tiedot lapsesta ja taidot toimia lapsen kanssa yhdistyvät lapsen hyvinvointia tukevalla tavalla. Kasvatuskumppanuus edellyttää kasvattajan ja vanhemman välistä luottamusta ja huolen jakamista arjen kasvatuskysymyksistä. Kasvatuskumppanuudessa vanhemman tuntemukselle omasta lapsestaan annetaan aikaisempaa suurempi tila ja painoarvo. Vanhemmillä on oman lapsensa ensisijainen kasvatustavastuu ja -

oikeus. Myönteisen ilmapiirin ylläpitäminen ja kaikkien osapuolten kuuleminen on tärkeää erityisesti ongelmatilanteissa. Vanhempien omaa kokemusta väheksyvä ammattilaislähtöinen asiantuntijapuhe jättää vanhemmalle niukasti tilaa uusintaa omaa vanhemmuuttaan ja kyseenalaistaa omia kasvatuskäsityksiään. Kasvatuskumppanuudessa kasvattajan työkäytännöt vanhempien ja lapsen kanssa pohjautuvat perhelähtöisiin työmalleihin, joilla tarkoitetaan etäisyyden ottamista asiantuntijalähtöiseen työtapaan. Kasvattajan suhde vanhempaan perustuu hänen ammatilliseen perustehtäväänsä lapsen hoitajana, kasvattajana ja opettajana. Kekkosen (2004) mukaan kasvatuskumppanuuden rakentumisessa on tärkeää, että työntekijä kykenee erottamaan emotionaalisella tasolla oman elämäntarinansa vanhempien elämäntarinoista. Tällainen kasvatustietoisuus syventää ja vahvistaa työntekijän omaa ammatillista identiteettiä.

Moniammatillisen yhteistyön käsite on vakiintunut ammattilaispuheessa, mutta eri ihmiset ymmärtävät sen eri tavalla (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008). Moniammatillinen toiminta voidaan jakaa työyhteisön sisäiseen ja ulkoiseen yhteistyöhön. Sisäinen moniammatillisuus tarkoittaa työyhteisön eri ammattiryhmien yhteistä, jaettua ammatillista toimintaa, kun taas ulkoisesta moniammatillisuudesta on kyse silloin, kun henkilöstö on yhteistyössä samoja asiakasperheitä tapaavien ammattilaisten kanssa oman työyhteisönsä ulkopuolella. (Määttä & Rantala 2010, 160.) Moniammatillisessa yhteistyössä on mukana useita tiedon ja osaamisen näkökulmia sekä työotteita. Moniammatillisuuden yhteydessä puhutaan tiimeistä ja verkostoista, joissa on keskeistä yhteisten tavoitteiden asettaminen ja vastuiden jakaminen sekä panostaminen verkoston ihmissuhteisiin. (Isoherranen ym. 2008.) Tiimityössä rakentuva moniosaaminen mahdollistaa palvelujen monipuolisuuden ja uusien ammattiryhmien kehittymisen (Määttä & Rantala 2010, 134). Moniammatillisesta verkostotyöstä voidaan puhua silloin, kun monitoimijaisessa yhteistyössä on mukana asiakkaan lisäksi hänen ammatilliset sekä henkilökohtaiset verkostonsa (perhe, lähiyhteisö). Moniammatillisuuden rinnalla käytetään myös käsitteitä moniasiantuntijuus, jaettu asiantuntijuus ja monitahoinen yhteistyö. (Isoherranen ym. 2008.)

Lapsiperhepalvelut on Suomessa järjestetty perinteisesti sektoreittain eri hallinnonalojen alaisuudessa. Perheiden ongelmien koetaan kuitenkin muuttuneen ja monimuotoistuneen, mikä on edellyttänyt sitä, että eri sektoreihin kuuluvat tahot ovat alkaneet toteuttaa hallinnon rajoja ylittävää yhteistyötä. Palvelujärjestelmän hajanaisuus, johon lukeutuvat eri tahojen oma lainsäädäntö, eriävät päämäärät ja toimintakulttuurit sekä salassapitosäädökset, hankaloittaa kuitenkin yhteistä työtä asiakasperheiden kans-

sa. Tahoja säätelevien lakien erilaisuudesta huolimatta lainsäädännöstä löytyy kolme yhteistä periaatetta, jotka ohjaavat ammattilaisten monitahoista yhteistyötä vanhempien kanssa. Nämä periaatteet ovat lasten ja nuorten vaikeuksien ennalta ehkäiseminen ja varhainen puuttuminen, yhteistyön tekeminen lasten vanhempien ja muiden ammattilaisten kanssa sekä luottamuksellisuus ja salassapitosäädökset. (Määttä & Rantala 2010, 151–152.)

Maarit Alasuutarin (2003, 168–171) mukaan asiantuntijatulkintojen keskeinen asema perheiden kanssa tehtävässä työssä asettaa kasvatuksen ammattilaisille eettisen velvoitteen pohtia toimintaansa ja omien näkökulmiensa perusteita. Kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvien näkökulmien neuvottelevuus suhteessa vanhempiin on yleensä toimivampaa kuin yksisuuntaisten ohjeiden antaminen. Syyllistämisen sijaan vanhemmuuden tukemisessa olisi hyvä pyrkiä tarkastelemaan perheen selviytymisen keinoja ja voimavaroja. Näin vanhempi voi kokea, että hänen näkemyksensä hyväksytään ja, että häntä arvostetaan vanhempana, kasvattajana ja yhteistyökumppanina. Kasvatuksen ammattilaisen näkökulmasta vanhemman mielipiteen arvostaminen tarkoittaa hänen kokemuksellisen tietonsa pätevyyden tunnustamista sekä tilannesidonnaisuuden hyväksymistä. Vanhempi tuo kohtaamisiin mukanaan oman kokemuksellisen tietonsa lapsesta ja vanhemmuudesta. Kaikille jaettavan yhteisen kasvatustiedon vastapainoksi kumppanuudessa vahvistetaan perhe- ja lapsikohtaista kokemuksellista tietoa (Kaskela & Kekkonen 2007, 26).

Aloitteen kasvatuskumppanuuden kehittämiseksi tekee työntekijä ja päävastuu kumppanuuden jatkuvuudesta on kasvattajalla (Kaskela & Kekkonen 2007, 20). Vanhemman ja ammattilaisen lähtökohtaisen arvostus- ja valtaeron vuoksi on ennen kaikkea asiantuntijoiden vastuulla antaa tasavertainen arvostus vanhemman kokemustiedolle sekä helpottaa yhteistyön toteutumista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö asiantuntijan tiedolle olisi enää käyttöä. Asiantuntijan tieto ja ammatillinen kokemus voivat tarjota vanhemmalle uusia tulkintaresursseja tilanteen tarkasteluun ja vanhemman käyttöön. Vanhempi voi löytää kohtaamisista vastauksia ja uusia näkökulmia, jolloin vanhemman ja asiantuntijan tieto ikään kuin nivoutuvat yhteen. (Alasuutari 2003, 168–171.)

Pirkko Määtän ja Anja Rantalan (2010, 27) käsityksen mukaan vanhempien asiantuntijuuden tunnustaminen ja arvostaminen on yhteydessä siihen, millaisia tulkin-toja ammatti-ihmiset tekevät lapsesta, jonka kehitys huolestuttaa. Tavallisiksi luokitelluilla lapsilla vaikuttaa olevan yhteistyökykyisiä vanhempia, mutta ammatillinen huoli lapsen kasvusta liitetään usein vanhempien vastuun pakoiluun, vanhempien kyvyttö-

myyteen tai uupumukseen. Tällöin yhteistyössä korostuu tasavertaisen kasvatuskumppanuuden sijaan vanhempien oma avun tarve. Määttä ja Rantala (2010, 39) pohtivat teoksessaan laajasti lapseen liitettäviä tulkintoja ja normaalin sekä poikkeavan rajankäyntiä. He tuovat esille diagnosoinnin uhkan. Lapsen luokittelu ja tyypittely saattavat johtaa siihen, että lapsi tulee leimatuksi ja kohdelluksi ensisijaisesti poikkeavan ryhmän tyyppiedustajana.

Rantala (2002, 80–81, 169, 177, 182–184) selvitti tutkimuksessaan eri ammattiryhmien edustajilta näiden käsityksiä perheen roolista, yhteistyökäytännöistä ja oman työn kehittämistarpeista liittyen alle kouluikäisten lasten perheisiin. Tutkimuksen pääasiallisena tarkoituksena oli tarkastella, missä määrin ammatillinen työ perheiden ja lasten kanssa perustuu ekokulttuurisiin² taustaoletuksiin ja käsityksiin perheiden elämästä sekä arvioida, miten perhelähtöisiksi suomalaisia ammattikäytäntöjä voidaan kuvata. Tutkimuksen viitekehyksenä oli Rantalan luoma perhelähtöisen työskentelyn ideaalimalli. Työntekijöille osoitetun kyselyn pohjalta muodostui neljä keskeistä perhelähtöisen toiminnan ulottuvuutta: tiedon ja vastuun jakaminen, koko perheen hyvinvoinnin huomioiminen, perheen asiantuntijuuden kunnioittaminen ja vanhempien mielipiteiden kuuleminen. Tulosten perusteella ekokulttuurinen teoria ei näyttänyt toimivan perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten toiminnan keskeisenä lähtökohtana. Koulutustaustaan perustuva asiantuntijuus ja ongelmakeskeinen perhekäsitys vaikuttivat toiminnan taustalla. Työntekijän oma persoonallisuus arvioitiin kuitenkin kaikkein merkittävimmäksi ammattikäytäntöihin vaikuttavaksi tekijäksi. Työyhteisön toimintakäytäntöjen työntekijät arvioivat vaikuttavan persoonallisuuttaan vähemmän. Tuloksista on havaittavissa, että työskentely koettiin enemmän omien tavoitteiden mukaiseksi yksilölliseksi puurtamiseksi kuin yhteisten periaatteiden ohjaamaksi yhteistoiminnaksi. Rantala kutsuu tutkimuksen pohjalta toteutunutta toimintatapaa perheitä tukevaksi työksi. Perhe ongelmiseen on tuen kohde. Tutkimuksessa tuli esille perhelähtöisyyden piirteitä, mutta ammatti-ihmisten asiantuntijuus korostui edelleen. Perheiden tarpeita huomioitiin ensisijaisesti työntekijöiden arvioiden pohjalta.

Sari Vidén (2007) on väitöskirjassaan tutkinut ammattilaisten ja vanhempien asiantuntijuuksien kohtaamista lehtiteksteissä. Hän tarkastelee, millaisia neuvoja ammattilaiset tarjoavat kasvatukseen ja millaista suhdetta he luovat vanhempiin. Vidén on

² Ekokulttuurisella teorialla viitataan muita ekologisia lähestymistapoja (ks. Bronfenbrennerin ekologinen teoria s. 28) täydentävään ja laajentavaan teoriaan, joka korostaa perheen arjen sujumisen, vanhempien hyvinvoinnin ja lapsen kehityksen kiinteää yhteyttä toisiinsa.

ammattilaisten ja vanhempien kasvatustietämyksien kuvaamiseksi erottanut kaksi lähestymistapaa asiantuntijuuteen: kasvatuskumppanuus ja hierarkkinen ajattelutapa. Näissä näkemyksissä suhtaudutaan asiantuntijan asemaan ja tietoon vastakkaisista näkökulmista käsin. Ammattilaisten lastenkasvatusohjeet Vidén on luokitellut kolmeen ryhmään: suoriin, ohjaaviin ja riskineuvoihin. Tutkimuksesta ilmenee sekä hierarkkisten että kasvatuskumppanuuteen perustuvien ajattelu- ja ymmärrystapojen olevan neuvontatilanteissa käytössä rinnakkain. Saman tekstin sisällä tapahtuu liikettä asiantuntijakäsityksestä toiseen, mistä on seurauksena, että neuvontatapojen vaihtuessa ammattilaiset rakentavat suhdetta vanhempiin tietynlaiseksi. Näin ollen välillä suhde on etäisempi ja välillä läheisempi. Etäisempänä suhde näyttäytyy esimerkiksi silloin, kun ammattilainen kuvaa kasvatusta yleisesti tutkimustulosten tai työkokemuksen läpi ja läheisempänä taas silloin, kun ammattilainen tarkastelee kasvatusta omien vanhemmuuskokemustensa kautta. Kaiken kaikkiaan neuvojen tulisi olla selkeitä ja käytännönläheisiä ja ne tulisi sitoa tiettyihin tilanteisiin ja esittää vaihtoehtoisina tapoina. Näin vanhemman harkinnalle ja oman asiantuntijuuden reflektoinnille jäisi tilaa. Ohjeiden tulisi huomioida myös perheiden moninaisuus, eikä olettaa ydinperhettä ”tavallisena” perheenä. Yhteistyön näkökulmasta neuvontatilanteessa on kyse kahden asiantuntijan kohtaamisesta. Vaikka neuvojen antaminen on lähtökohtaisesti hierarkkista, lehtitekstit osoittavat, että neuvoja voi tarjota myös tavalla, jossa ei aseteta lukijan tietoja kyseenalaisiksi. Tapa, jolla vanhemman asiantuntijuuteen teksteissä suhtaudutaan, vaikuttaa myös niihin tulkintoihin, joita vanhempi tekee omasta kasvatustietämyksestään. (Vidén 2007, 107–108, 111, 125–126.)

Alasuutari (2010, 193–195) on tutkimuksessaan analysoinut varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen vuorovaikutuksen keinoja kasvatuskumppanuuden näkökulmasta. Hän keskittyy tarkastelemaan, kuinka vanhemmat ja työntekijät neuvottelevat keskinäisistä asemistaan ja tietämisen oikeuksista sekä säätelevät samalla keskustelun asymmetriaa. Asymmetrialla tarkoitetaan kommunikaation kannalta merkityksellistä tietämisen epätasa-arvoa. Näissä keskusteluissa tietämisen oikeuksia saivat sekä vanhemmat että työntekijät ja niistä välittyi tuttavallisuus. Tilanteisesti tarkasteltuna keskustelut ilmensivät kasvatuskumppanuuden henkeä, joskaan ei ihan sen ideaaleja. Tarkasteltaessa keskusteluissa yleisemmin rakentuvaa vanhemman ja työntekijän suhteen symmetriaa ja asymmetriaa kuva kasvatuskumppanuudesta muuttui. Keskusteluja hallitsi oletus työntekijöiden asiantuntijuudesta, mikä tuli esille niin vanhempien tulkinnoissa, työntekijöiden kuvaustavoissa kuin vuorovaikutuksessakin. Työntekijän tietämyk-

seen kuuluivat keskustelujen perusteella ennen kaikkea lapsen kehityksen, oppimisen ja psykologian kysymykset sekä lapsen kasvatus. Näihin alueisiin vanhemman ei oletettu puuttuvan. Kyseisen tutkimuksen mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluja hallitsivat siis edelleen perinteiset asiantuntijuusoletukset, kun taas vanhemman tietämisen valtuudet olivat hyvin rajatut. Kasvatuskumppanuus ilmenikin ennen kaikkea työntekijöiden pyrkimyksenä tuttavallisuuteen, luottamukselliseen ja leppoisaan vuorovaikutukseen. Kasvatuskeskusteluun eivät sen sijaan kuuluneet pedagoginen toiminta ja sen käytännön menetelmät, jotka lisääisivät varhaiskasvatuksen toiminnan läpinäkyvyyttä. Alasuutari ei kuitenkaan liitä edellä mainittuja haasteita ennen kaikkea työntekijöiden toimintaan, vaan kasvatuskumppanuuteen liittyvään käsitteelliseen ongelmallisuuteen. Vaikka kumppanuus periaatteessa asettaa vanhemman tasavertaiseksi työntekijän kanssa, on vanhemman vaikutusvalta kuitenkin koko ajan riippuvainen kasvatusinstituution ja työntekijöiden toiminnasta. Sen sijaan työntekijän ja instituution asema mahdollistaa viimesijaisten päätösten teon. Näin tarkasteltuna puhetta kasvatuskumppanuudesta voi pitää ideaalina, joka verhoaa osapuolten lähtökohtaisesti asymmetriset asemat. Ideaaliluonne taas tulee näkyväksi vasta käytännön toimintaa tarkasteltaessa.

3.2 Perhe täysivaltaisena kumppanina

”Perhe on lapsensa paras asiantuntija” -mantra on vallitseva ja yleisesti hyväksytty yhteistyön lähtökohta ammatti-ihmisten ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa. Tätä yhteistyön lähtökohtaa kutsutaan perhelähtöisyydeksi, jolla viitataan sellaiseen yhteistyön muotoon, joka kunnioittaa kunkin perheen tapaa elää ja asettaa tavoitteita itselleen ja lapselle. (Määttä & Rantala 2010, 167.) Palvelujärjestelmän toimintakulttuurille on leimallista perheitä kunnioittava perhelähtöinen työ, jossa eri sektoreiden työntekijät kohtaavat samoja perheitä eri yhteyksissä. Lasten ja nuorten hyvinvointiohjelmissa on asetettu tavoitteeksi eri sektoreiden työntekijöiden ja perheiden välisen monitahoisen yhteistyön toteutuminen. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2010.) Tiiviin perhelapsuuden rinnalle on kehittynyt niin sanottu verkostolapsuus, jolla tarkoitetaan sitä, että varhaislapsuuteen kuuluu vanhempien ja kodin elinpiirin lisäksi muita tärkeitä ihmissuhteita ja toimintakenttiä (Satka 2003, 4).

Kasvatuskumppanuuden näkökulmasta vanhempien ja lapsen välinen suhde ja suhteen muutokset ovat merkittäviä asioita. Kumppanina toimiva ammatillinen kasvat-

taja on velvollinen vahvistamaan lapsen ja vanhemman välistä varhaista kiintymyssuhdetta. (Kaskela & Kekkonen 2007, 14.) Perhelähtöisessä toiminnassa perhe voi vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa sekä kokea valtaistumista oman arkensa hallinnassa. Valtaistumisella viitataan ajatukseen, että kaikilla ihmisillä on kykyjä sekä mahdollisuuksia vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja selviytymiseen. Tällaisessa työotteessa vanhemmat ovat osallisina oman elämän säätelyssä ammatti-ihmisten rinnalla ja yhteistyössä tarvitaan vanhempien asiantuntemusta lapsestaan. Perheen selviytyminen ja valtaistuminen ovat keskeisiä edellytyksiä lapsen myönteiselle kehitykselle ja hyvinvoinnille. (Määttä & Rantala 2010, 131, 170.) Perheen selviytymiseen liittyen Judith Duncan, Chris Bowden ja Anne B. Smith (2006) viittaavat resilienssin (resilience) käsitteeseen, jolla tarkoitetaan perheen kykyä selviytyä ja toipua merkittävästä vastoinkäymisestä keinoilla, jotka auttavat vastoinkäymisten yli ja lisäävät perheiden kykyä vastata tuleviin haasteisiin. Kaskelan ja Kekkonen (2007, 27) mukaan kokemuksellinen osallisuus syntyy vastavuoroisuuden, kohtaamisten ja omakohtaisen sitoutumisen kautta. Osallisuuden lähtökohtana on yhteinen kokemus ja tietämyksen jakaminen, joiden kautta on mahdollista vaikuttaa asioiden kulkuun ja ottaa vastuuta seurauksista.

Alasuutari (2003, 6, 31–32, 157, 162–163) on väitöskirjassaan tutkinut, miten vanhemmat määrittelevät oman roolinsa lapsen kasvatuksessa ja mitä näiden määrittelyjen kautta voi ymmärtää heidän suhteestaan kasvatukseen ammattilaisiin sekä näiden ammattilaisten roolista lapsen kehityksessä ja kasvatuksessa. Erityisesti Alasuutari selvittää, millaisia tulkintoja vanhempien puheessa rakentuu kasvatustavoitteen jakautumisesta heidän itsensä sekä päivähoiton ja koulun kesken. Päiväkotihoidon merkitys tulkittiin vanhempien puheissa pedagogis-opetuksellisista ja kasvatuksellisista lähtökohdista luonnolliseksi ja tarpeelliseksi osaksi alle kouluikäisen lapsen kasvatusta. Näin ollen ohjatun kasvatustoiminnan ja kasvatuksen asiantuntijuuden merkitys korostui vanhempien tulkinnoissa. Lapsen kotikasvatuksen ja samalla äidin ensisijaisuuden rinnalle on täten asettunut vahvasti tulkinta institutionaaliseen varhaiskasvatukseen luonnollisena osana lapsen optimaalisen kehityksen tukemista.

Yleisesti ottaen vanhemmat tulkitsevat lapsen kasvattamisen projektiksi, jossa vanhemmalla ja muilla kasvattajilla tulee olla aktiivinen rooli ja intensiivinen suhde lapseen. Näkemys kasvatuksesta projektina painottaa kasvatustoiminnan tavoitteisuutta ja keinojen sekä menetelmien arviointia, mikä merkitsee myös kasvatuksen asiantuntijuuden merkityksen painottumista tässä projektissa. Vaikka kasvatuksen projektitulkinna merkitsee myös vanhemman sitoutumista ja vastuullisuutta lapsen kehityksen kulusta,

vanhemmat eivät tulkitse olevansa vastuullisia kasvatuksen kaikista osa-alueista. Yhteiskunnallisilla kasvattajilla on siis vanhempien puheissa tärkeä sija osavastuun jakajina ja kasvatustieteelliset ovat lapselle merkittäviä elämän ja toiminnan alueita. Toisaalta kasvatustieteelliset ovat vanhemman näkökulmasta myös uhkaavia, koska ne merkitsevät vanhemman oman toimijuuden kaventumista lapsen kehitykseen vaikuttamisessa. (Alasuutari 2003, 163–165.)

Kasvatuksen ammatillistuminen merkitsee ammatillisten ajattelutapojen leviämistä ja vakiintumista vanhempien tulkintoihin lapsen kasvatuksesta. Jotta kasvatuksen projekti voisi toteutua optimaalisesti, on ensisijaisen tärkeää, että vanhempi tuntee lapsen elämän ja toiminnan mahdollisimman hyvin kaikilla osa-alueilla ja on valmis yhteistyöhön yhteiskunnallisten kasvattajien kanssa. Vanhempien peruslähtökohtana onkin, että nykyajan hyvään vanhemmuuteen kuuluu yhteistyö kasvatukseen liittyen. Tämä näkemys näyttäytyi vanhempien puheissa joko velvoitteena tai luonnollisena asiana. Yhteistyön lähtökohdaksi rakentui vanhempien tulkinta siitä, miten yhteiskunnalliset kasvattajat suhtautuvat vanhemman näkemyksiin lapsen asioista. Vanhemmat rajasivat yhteiskunnallisten kasvattajien asiantuntijuuden koskemaan ensisijaisesti lapsikeskeistä tietoa, kun taas perheen, sen ihmissuhteiden ja oman vanhemmuuden suhteen vanhemmat kokivat olevansa ensisijaisia asiantuntijoita. Tässä yhteydessä tuli esille vanhemman tiedon kokemuksellisuuden merkittävyys asiantuntijoiden teoreettisen tiedon rinnalla. Yhteistyösuhde kasvattajiin koettiin tasavertaisemmaksi, mikäli yhteiskunnallinen kasvattaja ei pyrkinyt ottamaan tietämisen valtaa itselleen vanhemmuutta koskevissa asioissa. Yhteiskunnallisten ja vanhempien yhteistä toiminta-aluetta koettiin siis ensisijaisesti olevan lapsi yksilönä. Yhteistyö on lapsikeskeistä, kun taas vanhemmuus ja perhe halutaan pitää yksityisenä alueena, jonka suhteen vanhemmat itse ovat kokemuksen perusteella parhaita asiantuntijoita. (Alasuutari 2003, 165–168.)

Pirjo-Liisa Poikonen ja Riina Lehtipää (2009) käsittelevät artikkelissaan kasvatuskumppanuutta perheen voimavarana. Näkökanta vanhempien ja ammattilaisten yhteistyöhön lasten kasvatuksessa on muuttunut niin, että viime vuosina on alettu puhua kasvatuskumppanuudesta perheiden kotikasvatuksen tukemisen sijaan. Kasvatuskumppanuussuhteen muodostumiseen ja kehittymiseen vaikuttaa se, millaisena vanhemmat ja kasvatuksen ammattilaiset näkevät oman roolinsa yhteisessä kasvatustehtävässä ja korostuuko siinä asiantuntija-, vanhempi- vai kumppanuuskeskeisyys. Poikosen ja Lehtipään esittelemässä tutkimuksessa selvitettiin päivähoitoikäisten lasten vanhempien (äidit $n = 168$, isät $n = 118$) tyytyväisyyttä yhteistyöhön ja kasvatuskumppanuuteen esi-

merkiksi 18 väittämää sisältävän mittarin avulla. Tutkimuksen päätulos oli, että pikkulapsiperheiden vanhemmat ovat hyvin tyytyväisiä sekä lapsensa hoitoon ja kasvatukseen päivähoitossa että kasvatusyhteistyöhön varhaiskasvatushenkilöstön kanssa.

Kirsti Karila (2006) tarkastelee artikkelissaan kasvatuskumppanuutta vuorovaikutussuhteena. Eri aikakausina laadittujen ohjausasiakirjojen käyttämästä terminologiasta heijastuu vanhempien ja ammattilaisten vuorovaikutusta koskevien ajattelutapojen muutos, jolla viitataan siihen, että tukemisesta on siirrytty haasteelliseen kumppanuuteen. Vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten vuorovaikutussuhde muodostaa rajapinnan, jossa kohtaavat julkisten kasvatusinstituutioiden ja perheen lapsen, lapsuuteen ja kasvatukseen liittyvät ajattelutavat ja käytännöt. Näitä puolestaan kehystävät yleisemmin kulttuurissa vallitsevat kasvatuskäsitykset. Kasvatuskumppanuuden kannalta tärkeät käsitykset liittyvät esimerkiksi kasvatukseen ja sen arvopäämääriin, hyvän kasvatuksen menetelmiin, hyvään lapsuuteen, vanhemmuuteen ja perheen tehtäviin. Ammattilaisten toimintaa ohjaavat käsitykset ja tulkinnat vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä, kun taas vanhemmilla on omat näkemyksensä vuorovaikutuksesta ammattilaisten kanssa.

Kekkonen (2012b, 8, 62, 91, 100) tarkastelee väitöskirjassaan kasvatuskumppanuutta puheena. Tutkimuksen pääkysymys on, millaisia kasvatuskumppanuuden diskursseja varhaiskasvatuksen työntekijöiden puheessa muodostetaan. Aineistonkeruun menetelmänä käytettiin teema- ja vertaishaastatteluja sekä ryhmäkeskusteluja. Kasvatuskumppanuuden diskursseiksi rakentuivat sosiaalisten suhteiden diskurssi, varhaiskasvatuksen kotikäyntidiskurssi, varhaiskasvatuksen palveluneuvotteludiskurssi ja suhteita luovan kommunikaation -diskurssi, jossa muun muassa kasvattajan reflektiivisyys ja emotionaalisuus tulkitaan suhteita luovaksi kompetenssiksi. Suhteita luovan kommunikaation diskurssissa luodaan tulkintaa kasvatuskumppanuudesta puhetoimintana, jossa painottuvat lapsen, kasvattajan ja vanhemman välisten yhteistyö- ja kiintymyssuhteiden syntymisen, suhteisiin kiinnittymisen ja suhteissa toimimisen merkityksenannot. Tutkimuksessamme kommunikaatio näyttäytyy niin, että huomioimme sekä työntekijöiden välisen että työntekijöiden ja vanhempien välisen yhteistoiminnan.

Tuija Metso (2004, 3, 174) käsittelee tutkimuksessaan kodin ja koulun välistä vuorovaikutusta peruskoulun yläasteella. Kyseessä oli kouluetnografinen tutkimus, jonka aineistonkeruu toteutettiin vuosina 1994–95 kahdessa helsinkiläisessä yläasteen koulussa. Tutkimusaineisto muodostui vanhempien, opettajien ja oppilaiden haastatteluista sekä oppituntien ja koulun arjen havainnoinnista. Kasvatus yhdistää kotia ja koulua ja

sen ympärille kietoutuvat myös suhteiden jännitteet. Metson tutkimuksesta kävi ilmi, että kasvatusta liitettiin kotiin ja vanhempiin, kun taas opetus koulun ja opettajiin. Vanhemmat kokivat lasten kasvatuksesta olevan vahvasti heillä itsellään ja näkivät opettajan tehtäväksi opettamisen, kun taas koulun puolesta kasvatustehtävää siirrettiin vanhemmille. Vanhempien tehtäväksi nähtiin koulun taustajoukoissa vaikuttaminen ja lisäresursseina oleminen. Heidän tehtäväkseen koettiin koulutyön sujumisessa auttaminen ja opettajan työn tukeminen. Vanhemmille kodin ja koulun yhteistyö merkitsi koulusta kotiin annettavaa informaatiota ja vanhempainiltoja. Kasvattamisen koettiin tapahtuvan opetuksen lomassa, mikäli sitä koulussa tapahtuu. Useat vanhemmat olivat sitä mieltä, ettei kasvattamiseen jää koulussa aikaa etenkin yläasteella. Myös opettajat mainitsivat haastatteluissa, ettei koulussa tahdo jäädä aikaa kasvatukselle.

Carol R. Keyes (2002) tarkastelee artikkelissaan vanhempien ja opettajien välistä kumppanuutta. Kumppanuuden toimivuuteen vaikuttavat hänen mukaansa useat eri tekijät, kuten opettajien ja vanhempien huolten yhtenevyys oppilaan asioissa, opettajien ja vanhempien kulttuuriset arvot sekä ympäröivän yhteiskunnan reunaehdot. Lisäksi sillä on merkitystä, miten opettajat ja vanhemmat näkevät omat roolinsa. Vaikka koulun ja kodin välisen kumppanuuden arvo on yleisesti tunnustettu, ei sitä ole aina helppo edistää ja ylläpitää. Toisin kuin muut ihmissuhteet vanhemman ja opettajan kumppanuus perustuu enemmän sopimukseen kuin valintaan. Heidän yhteinen kiinnostuksensa on lapsen koulutus. Molempipuolinen luottamus ja vastavuoroisuus ovat keskeisiä piirteitä toimivassa vanhemman ja opettajan välisessä suhteessa. Keyes on käyttänyt yhtenä tutkimuksensa teoreettisena lähtökohdana Bronfenbrennerin ekologista teoriaa. Systeeminen lähestymistapa havainnollistaa opettajille, kuinka moniulotteinen ja dynaaminen vanhemman ja opettajan välinen kumppanuus on. Se tarjoaa viitekehyksen nähdä asiat useammasta näkökulmasta sekä auttaa opettajia tarkastelemaan omia reaktioitaan, jotta he voisivat työskennellä tuloksellisemmin erilaisten perheiden kanssa.

Kevin J. Swick (2003) tuo artikkelissaan esille, miten perheet, koulut ja yhteisöt voivat vahvistaa kumppanuuksiaan vuorovaikutuksen keinoin. Hän tarkastelee, kuinka vuorovaikutus voimaannuttaa kumppanuuden osapuolia jaetussa oppimisprosessissa sekä tutkii, miten asenteet muovaavat yhteistyötä. Swick korostaa myös kulttuurierojen ja nonverbaalin viestinnän merkitystä vuorovaikutusprosessissa. Vanhempien ja opettajien asenteet näyttelevät keskeistä osaa vuorovaikutuksen kehittymisessä. Heidän tuleekin tarkastella uskomuksiaan kolmella eri tasolla: minä, minä–muut sekä vuorovaikutusprosessia itsessään.

Muriel E. Hamilton, Mary A. Roach ja David A. Riley (2003) käsittelevät artikkelissaan neljää Yhdysvaltain Wisconsinin osavaltiossa sijaitsevaa keskusta, jotka tarjoavat perhekeskeisiä palveluja. Nämä keskuksat ovat monenlaisten menetelmien avulla voimaannuttaneet vanhempia ja vahvistaneet vanhempien ja asiantuntijoiden välistä yhteistyötä. Hamiltonin ym. (2003) mukaan toiminnan vaikuttavuutta voi lisätä työskentelemällä kumppanuudessa lapsen perheen kanssa. Uudet perhekeskeisiin tavoitteisiin pohjautuvat mallit voivat edistää pienten lasten varhaisen hoivan ja kasvatuksen laatua. Perhekeskeinen varhainen hoiva ja kasvatus ylläpitävät näkemystä sen tärkeydestä, että lapsen vanhemmat ja muut perheenjäsenet ovat mukana lapsen asioiden käsittelyssä. Perheeltä voi oppia, miten huomioida toiminnassa heidän arvonsa, tavoitteensa ja kulttuuriinsa. Perheet voivat puolestaan oppia asiantuntijoilta hyödyllisiä käytäntöjä, joita he voivat soveltaa lapsiperheen arjessa.

4 EKOLOGINEN AJATTELU TEOREETTISENA NÄKÖKULMANA

Kasvatuksen alueella ekologista ajattelua edustaa tunnetuimmin Urie Bronfenbrenner (Määttä 1999, 77). Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria (*ecological systems theory*) on ihmisen kehityksen teoria, jonka avulla on jäsennetty ihmisen sosialisointiprosessia ja jota on käytetty apuna kasvatuksen vaikutusten ymmärtämisessä. Suomessa tätä teoriaa on käytetty psykologiassa ja kasvatustieteessä ja sitä on sovellettu sekä kehitystä että kasvatusta koskeviin ilmiöihin. Bronfenbrennerin kehittelemässä ekologisessa teoriassa käsitellään lapsen ja erilaisten kasvuympäristöjen välistä vuorovaikutusta neljän sisäkkäisen systeemin, mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemin, avulla. (Härkönen 2008.) Systeemien välisessä vuorovaikutuksessa on kyse kasvatuksellisista tapahtumista, jotka syntyvät kehittyvän, kasvavan ja kasvatettavan yksilön sekä kasvattajapersoonien tai -yhteisöjen välille. Vuorovaikutussuhteiden laajenemisen kautta muodostuvan sosiaalisen verkoston merkitys on keskeinen ekologisessa teoriassa. Perheiden toimintaan vaikuttaa välitön lähiympäristö, mutta yhtä lailla myös yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät, kuten asenteet ja lainsäädäntö. Kasvatuksessa onkin tärkeää kiinnittää huomiota siihen prosessiin, joka tapahtuu näiden eri ympäristötasojen muodostamassa kontekstissa sekä yksilön ja ympäristön että eri ympäristötasojen välillä. (Puroila & Karila 2001, 204–205; Määttä 1999, 77.) Rimpelä (2010) on hyvinvointia koskevissa puheissaan korostanut lapsuuden kehitysympäristöjen tukemisen ensisijaisuutta, kun pyritään vähentämään yksittäisten lasten pahoinvointia.

Ekologisen teorian eri tasoista lapsen mikrosysteemi eli lähipiiri muodostuu kodin lisäksi joko päiväkodista tai koulusta. Mikrosysteemin raja riippuu henkilön osallisuudesta mihin tahansa systeemiin. Mikrosysteemiin liittyvän määritelmän mukaan kaikki ympäristöt, joissa kehittyvä henkilö on aktiivisesti osallisena, ovat hänen mikroympäristöjään. Mesosysteemi rakentuu niiden mikroympäristöjen keskinäisistä suhteista, joissa lapsi on mukana. Sellaisia ovat sukulaiset, ystävät ja erityisesti vammaisilla lapsilla erilaiset viranomaiskontaktit. Eksosysteemi koostuu vanhempien työolosuhteista ja yhteiskunnan tukijärjestelmistä, joiden laatu, määrä sekä joustavuus ovat keskeisiä lapselle. Poliittiset rakenteet ja talouden kattava yhteiskunnan makrosysteemi määrittää, millaiset edellytykset perheellä on tarvitsemiensa palvelujen saamiseen. Rakenteiden vuorovaikutus kerrosten sisällä ja välillä ovat ekologisen teorian avain. Kaksisuuntaiset vuorovaikutukset ovat voimakkaimmat mikrosysteemissä ja niillä on suurin vaikutus

lapsen, mutta myös ulointen tasojen vuorovaikutukset voivat vaikuttaa sisäisiin rakenteisiin. Näin ollen kasvatus ja kehitys toteutuvat toisiinsa nivoutuviissa, eritasoisissa systeemeissä. (Härkönen 2008; Puroila & Karila 2001, 205; Määttä 1999, 77.)

Mikrosysteemi tarkoittaa toimintojen, roolien ja henkilöiden välisten suhteiden muotoa, jonka kehittyvä henkilö kokee tietyssä konkreettisessa ympäristössä, jossa on tietyt fyysiset ja aineelliset piirteet. Kyseinen suhteiden muoto sisältää muut henkilöt, joilla on tunnusomaiset temperamentin, persoonallisuuden ja käsitysjärjestelmien piirteet. Mesosysteemi sisältää kehittyvän henkilön, kahden tai useamman ympäristön väliset yhteydet ja prosessit, kuten esimerkiksi kodin ja koulun sekä koulun ja työpaikan väliset suhteet. Eksosysteemi sisältää kahden tai useamman ympäristön väliset yhteydet ja prosessit. Niistä vähintään yksi ei yleensä sisällä kehittyvää henkilöä, mutta jossa ilmenee tuon henkilön välittömän ympäristön prosesseihin vaikuttavia tapahtumia, kuten lapselle kodin ja jommankumman vanhemman työpaikan välinen suhde ja vanhemmalle koulun ja naapuruston suhde. Makrosysteemi tarkoittaa tietylle kulttuurille, alakulttuurille tai muulle laajemmalle sosiaaliselle kontekstille tunnusomaisten mikro-, meso- ja eksosysteemien kaikenkattavaa muodostelmaa, jossa erityisesti huomioidaan kuhunkin näistä järjestelmistä sisältyvät kehitystä kiihdyttävät käsitysjärjestelmät, voimavarat, vaarat, elämäntavat, mahdollisuusrakenteet, elämänkulun vaihtoehdot ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muodot. Makrosysteemi voidaan nähdä olevan tietyn kulttuurin, alakulttuurin tai muun laajemman sosiaalisen kontekstin yhteiskunnallinen jäljennös. (Bronfenbrenner 1997.)

Bronfenbrennerin teoreettisessa näkökulmassa (1979, 3, 9, 26) on olennaista erityisesti käsitys yksilön ja ympäristön keskinäisestä, kehittyvästä vuorovaikutuksesta. Makrosysteemillä tarkoitetaan mikro-, meso- ja eksosysteemien muodon ja sisällön yhtenäisyyksiä, jotka ilmenevät tai voisivat ilmetä alakulttuurin tasolla tai kulttuurissa kokonaisuudessaan. Esimerkiksi Ranskassa muun muassa päivähoitopaikka, koulun luokkahuone tai puiston leikkikenttä näyttävät ja toimivat paljolti kuten muualla, mutta ne eroavat vastaavista paikoista Yhdysvalloissa. Poliitikko kuuluu makrosysteemiin ja päättää ekso-, meso- ja mikrosysteemien erityisistä ominaisuuksista, jotka näkyvät jokapäiväisessä elämässä ja ohjaavat käyttäytymistä ja kehitystä. Dede Paquette ja John Ryan (2001) huomauttavat, että muutos tai konflikti väreilee muiden tasojen läpi riippumatta siitä, millä tasolla muutos tai konflikti ilmenee. Makrosysteemin määrittämien periaatteiden seuraukset vaikuttavat jokaisen muun tason vuorovaikutuksen kautta. Esimerkiksi jos kulttuurissa vallitsee uskomus siitä, että yksinomaan vanhempien tulisi-

olla vastuussa lastensa kasvatuksesta, antaa nimenomainen kulttuuri epätodennäköisemmin resursseja tukemaan vanhempia. Tällä puolestaan on merkitystä rakenteissa, joissa vanhemmat toimivat. Paquetten ja Ryanin (2001) mukaan Bronfenbrenner on todennut teknologian muuttaneen yhteiskuntamme. Samalla kun pyrimme turvaamaan fyysisen ympäristön teknologian tuhoilta, ei ole kiinnitetty huomiota samanlaisen turvallisuuden luomiseksi yhteiskunnallisen elämän ympäristössä. Perhe-elämä on siirtynyt taka-alalle työelämän tarpeiden edessä.

Bronfenbrenner (1997, 222) toteaa, että ”ihmisen kehityksen ekologiassa tutkitaan tieteellisesti koko elinajan tapahtuvaa aktiivisen, kasvavan ihmisen ja hänen välittömien elinympäristöjensä muuttuvien ominaisuuksien välistä asteittaista, keskinäistä sopeutumista, johon vaikuttavat myös näiden ympäristöjen väliset suhteet ja laajemmat kontekstit, joihin ympäristöt sisältyvät”. Ulla Härkösen (2008) mukaan Bronfenbrennerin systeemiteorian avulla pystytään tarkastelemaan useiden ympäristötekijöiden ja henkilöiden erilaisia vuorovaikutussuhteita, rooleja, toimintoja ja prosesseja. Lisäksi systeemisyyden ymmärtäminen edesauttaa kasvatuksen ilmiön käsittämistä. Helen Penn (2005, 44, 47) mainitsee Bronfenbrennerin teorian vaikutusvaltaisuudesta niin psykologiassa, sosiaalityössä kuin perhetutkimuksissakin. Ekologinen teoria muistuttaa hallitusten ja paikallisten yhteisöjen mahdollisesta vaikutuksesta siihen, miten lapset kehittyvät. Määttä ja Rantala (2010, 92) muistuttavat, että monesti perherakenteeseen liittyvää pulmaa lähdetään ratkomaan lapsen oireilun kautta, vaikka pelkästään lapsen kohdistuva eriyttävä toiminta ei ole oikea ratkaisu. Näkökulma tulisi siirtää lapsen oireista koko perheen toiminnan tarkasteluun ja tässä tukemisprosessissa mikään taho ei pärjää yksin.

Bronfenbrenner (1997, 223–224) viittaa Lewinin (1935) klassiseen kaavaan $B=f(PE)$, jossa käyttäytyminen ”B” on henkilön ”P” ja ympäristön ”E” tulos. Bronfenbrenner muunsi kaavan muotoon $D=f(PE)$ eli kehitys ”D” on henkilön ”P” ja ympäristön ”E” tulos. Aikatekijä pystytään merkitsemään kaavassa alaindeksillä $D_t=f(t-p)(PE)(t-p)$, jossa ”t” tarkoittaa aikaa, jolloin kehityksen tulos saadaan selville ja ”t-p” kautta tai kausia, jolloin henkilöön ja ympäristöön liittyvät voimat toimivat yhdessä ajan kuluessa aiheuttaen tiettyä ajankohtana nähtävän tuloksen. Yhtälön oikealla puolella on alaindeksi (t-p) sekä tärkeässä (PE)-käsitteessä että operaattorissa ”f”, koska kehityksellistä muutosta luova prosessi tapahtuu ajan kuluessa ja saattaa muuttua, kuten yhtälön muut käsitteet. Esimerkiksi lapsen kasvaessa ilmenevät prosessit eivät vääjäämättömästi ole samoja kuin aikaisemmin ilmenneet.

Jos kasvatus sijoitetaan kehityksen kaavaan $Dt=f(t-p)(PE)(t-p)$, se tulee esiin ympäristötekijänä (E), jonka kanssa henkilö on vuorovaikutuksessa tietyn ajanjakson niin, että henkilön kehitys on funktionaalinen tulos (Härkönen 2008, 25). Näin ollen toisin kuin tässä ja nyt tapahtuvaan käyttäytymiseen, kehitykseen liittyy ekologisen teorian mukaan aina olennaisesti muutos, joka tapahtuu pidemmällä aikavälillä. Tämä muutos tapahtuu sekä kehittyvän yksilön käsityksissä että toiminnassa. Molaariaktiviteetit ovat pitkäkestoisia yksilölle merkityksellisiä toimintojen muotoja, jotka toimivat kehityksen indikaattorina. Molaariaktiviteettien kehittyminen näyttäytyy muun muassa toiminnan päämäärän monimutkaistumisena ja aikaperspektiivin laajenemisena sekä heijastaa näin ollen kokonaisuudessaan yksilön maailman monipuolistumista. Varhaislapsuudessa lapsen suhde toisiin ihmisiin on dyadinen eli lapsi on vuorovaikutuksessa yhden ihmisen kanssa kerrallaan ja on tietoinen vain välittömän ympäristön tapahtumista. Vastavuoroisuuden aste, tunnesuhteen laatu ja vallan tasapaino ovat kehitykselle olennaisia tekijöitä. Kehitysprosessin edetessä lapsen kyky käsitellä tapahtumia ja eri ympäristöjen välisiä suhteita laajenee välittömän ympäristön ulkopuolelle. Vuorovaikutussuhteiden laajenemisesta kehittyä sosiaalinen verkosto, jolla on ekologisen teorian mukaan keskeinen merkitys kehitykselle. Ekologisen teorian näkökulmasta kehitys ei siis ajoitu pelkästään lapsuuteen, vaan jatkuu koko ihmisen eliniän. (Bronfenbrenner 1979, 28, 45, 55–56, 59, 81; Puroila & Karila 2001, 206–207, 210–211.)

Systeeminen näkökulma edellyttää kaikkien osapuolten roolin uudelleenmäärittelyä siten, että vastavuoroisuus tulee huomioiduksi (Puroila & Karila 2001, 211). Bronfenbrennerin (1979, 85) mukaan ”rooli viittaa toimintoihin ja suhteisiin, joita odotetaan tietyssä yhteiskunnallisessa positiossa olevalta henkilöltä sekä muilta henkilöiltä, jotka ovat suhteessa häneen”. Vaikka roolit toteutuvat ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, niiden juuret ovat yhteiskunnan ja kulttuurin rakenteissa. Roolien merkitys käyttäytymisen suuntaajana selittyikin niiden vahvalla kytkeytymisellä makrosysteemin rakenteisiin. Toimiminen erilaisissa mikrosysteemeissä on merkittävää lapsen kehitykselle vuorovaikutuksen monipuolistumisen ja ”roolirepertuaarin” laajenemisen kannalta. (Bronfenbrenner 1979, 86; Puroila & Karila 2001, 12.)

Kaiken kaikkiaan kehityksellinen potentiaali on kuitenkin yhteydessä siihen, minkälaiset suhteet näiden erilaisten mikrosysteemien välillä vallitsevat. Merkittävin vaihe tässä prosessissa on yksilön siirtyminen mikrosysteemistä toiseen eli mesosysteemin muodostuminen. Tätä siirtymää kutsutaan ekologiseksi siirtymäksi, jossa tapahtuu muutoksia yksilön rooleissa ja odotuksissa. Siirtymävaiheissa mikrosysteemien vä-

lillä oleva yhteys vaikuttaa oleellisesti yksilön kehitykseen. (Bronfenbrenner 1979, 209–236; Puroila & Karila 2001, 212–213). Olennaista on se, tukevatko eri mikrosysteemit toisiaan vai kokeeko kehittyvä yksilö niissä ristipaineita, odotetaanko ja vaaditaanko eri mikroympäristöissä erilaista käyttäytymistä. Erityisesti vanhempien työ (työaika, työn luonne ja työympäristö) sekä päivähoiton ja koulun organisaatiot rakentavat edellytyksiä lapsen ja nuoren toiminnoille mikrosysteemeissä. (Saarinen ym. 1994, 89.) Mikrosysteemien rooli-odotusten ja päämäärien tulisi olla sopusoinnussa keskenään ja niiden välillä tulisi suosia avointa, kaksisuuntaista vuorovaikutusta (Bronfenbrenner 1979, 209–236; Puroila & Karila 2001, 212–213).

Samat kriteerit, jotka edistävät kehitystä mesosysteemin tasolla, tuottavat suotuisan ympäristön kehitykselle myös eksotasolla (esim. samat odotukset vanhemmuudesta kotona ja vanhemman työpaikalla). Makrosysteemi taas vaikuttaa yksilön kehitykseen määrittämällä tietyn kulttuurisen ympäristön mahdollisuuksia ja rajoja kehitykselle. Makrosysteemiä ei siis voida ymmärtää muista systeemeistä erillisenä todellisuutena, vaan se konkretisoituu muilla tasoilla ilmenevinä yhdenmukaisina arvoina. Ekologisessa teoriassa ympäristötasot edustavat niitä olosuhteita, joissa kehitys tapahtuu, mutta toisaalta myös muodostavat kehitysprosessin sisällön. Vaikka kehitys siis näyttäytyy kontekstuaalisena, se myös tavallaan ylittää ympäristöjen väliset rajat. Näin ollen muutosta voidaan pitää kehityksenä vasta sen jälkeen, kun muutos kantaa yli ajan ja paikan eli ympäristön. Kehitysprosessin tulos on siis siirrettävissä ympäristöstä toiseen, jolloin yksilö pystyy toimimaan ja vaikuttamaan erilaisissa ympäristöissä. (Bronfenbrenner 1979, 240, 258; Puroila & Karila 2001, 213–215.)

Bronfenbrenner lisäsi teoriaansa viidennen aikaan liittyvän systeemin, kronosysteemin (Härkönen 2008). Kronosysteemi kuvaa ulkoisten ympäristöjen ajassa tapahtuvaa evoluutiota, kehitystä tai kehityskulkua. Kronosysteemimallit voivat kohdistua joko lyhyeen tai pitkään ajanjaksoon. (Bronfenbrenner 2002, 235–237.) Ekologinen systeemiteoria on viime aikoina nimetty uudelleen bioekologiseksi systeemiteoriaksi (*bioecological systems theory*). Se korostaa lapsen omaa biologiaa ensisijaisena mikroympäristönä, joka toimii kehityksen eteenpäin viejänä. (Härkönen 2008.)

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Teoriaan liittyvä **ensimmäinen** tutkimuskysymyksemme oli selvittää, mitkä asiat ovat julkisten hankemateriaalien mukaan olennaisia perhekeskuksessa. Tulos tähän tutkimuskysymykseen käsitellään luvussa 7.1 ja on taulukoituna perhekeskusmalliksi (ks. Taulukko 2).

Käytännön tutkimuskysymyksemme olivat:

- 2.a) Miten perhekeskuksen yhteistoiminta on työntekijöiden mukaan organisoitu?
- 2.b) Millaisia kokemuksia työntekijöillä on perhekeskuksesta toimintamuotona?
- 2.c) Millaisia kehitystarpeita perhekeskuksessa on työntekijöiden arvioimana?
- 2.d) Millainen käsitys työntekijöillä on siitä, miten perhekeskus tukee lapsiperheitä?
- 2.e) Kuinka systeemisyyden ja yksilöllisyyden näyttäytyvät työntekijöiden mukaan perhekeskusajattelussa?

Yhdistävänä **kolmantena** tutkimuskysymyksenä tarkastelimme, miten olemassa oleva teoria ja kentällä esille tulleet teemat kohtaavat sekä millaisia yhdistäviä ja erottavia tekijöitä teoriassa ja käytännössä ilmenee.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen kohderyhmän valinta

Tutkimuksemme on aineistolähtöinen laadullinen tutkimus. Tutkimuksen strategiat kytkevät tutkijan empiirisen aineiston keruun ja analyysin tiettyihin metodeihin, esimerkiksi tapaustutkimusstrategia painottaa muun muassa haastattelua ja asiakirja-analyysia. Tutkimusstrategiat vastaavat tieteellisen näkökulman kytkemisestä ja ankkuroimisesta erityisiin empiirisiin kohtiin tai metodologisiin käytäntöihin, kuten tietyn tapauksen valitseminen tutkimuskohteeksi. (Denzin & Lincoln 2008.) Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään pieneen määrään tapauksia ja pyritään niiden mahdollisimman perusteelliseen analysointiin. Tärkeintä on tehdä tutkimusta erilaisilla, asianomaiseen ongelmaan sopivilla menetelmillä. Koska kyseessä on empiirisen ilmiön tutkiminen, on laadullisia menetelmiä pidettävä työkaluina ja painotettava kohdeilmiön käsitteellisen pohdinnan merkitystä ja kattavuutta. (Eskola & Suoranta 2008, 14–15, 18.)

Valitsimme tutkimukseemme Itä- ja Keski-Suomesta kolme kohdetta, jotka olivat Pieksämäen perhepalvelukeskus, Joensuun Perheentalo ja Keuruun verkostomaisesti toimiva perhekeskus. Joensuun Perheentalo on vasta aloittanut toimintansa, joten siellä toimintaa tarkasteltiin enemmän kehittämisvaiheen näkökulmasta. Lapset ja perheet Kaste-hankkeen työntekijät pitivät kyseisiä paikkakuntia soveltuvimpina tutkimukseemme. Kohteet siis valikoituivat harkinnanvaraisesti perhekeskuksen eri tasoilta, jotta saimme mahdollisimman monipuolisen kuvan perhekeskuksesta.

6.2 Aineiston keruu

Rajasimme muodostamaamme perhekeskusmalliin liittyvän analysoitavan teoreettisen aineiston koskemaan Itä- ja Keski-Suomen hankemateriaaleja, mikä on siinäkin mielessä perusteltua, että kävimme haastattelemassa käytännön toimijoita kyseisillä alueilla. Koska valitsemaamme alueeseen liittyi vain Jaana Kempin (2008) toimittama 35-sivuinen hankeraportti, käytimme lisäaineistona Viitalan ym. (2008) valtakunnallista Perhe-hankkeen 66-sivuista loppuraporttia. 101-sivuinen aineisto saturoitui, joten aineiston keruun laajentaminen ei ollut tarpeen.

Haastattelimme kuhunkin kohteeseen liittyen perheiden parissa työskentelevää käytännön työntekijää, hallinnollisesta puolesta vastaavaa henkilöä ja hanketyöntekijää. Käytännön työntekijöillä oli joko ammattikorkeakoulupohjainen perhetyöntekijän koulutus tai sosiaalityöntekijän koulutus, jossa pohjana on sosiaalityön maisterin tutkinto. Näiden osapuolten työtehtävät tukevat toisiaan ja antoivat näin ollen meille kokonaisnäkömyksen aiheesta. Muista paikkakunnista poiketen Keuruulla haastattelimme kahta käytännön työntekijää, joten hankenäkökulma jäi sieltä puuttumaan. Lisäksi Joensuussa käytännön toimintaan pohjautuvan näkökulman antoi vanhempi, joka toimii Perheentalon ohjausryhmän jäsenenä. Toteutimme haastattelut teemahaastatteluina vuoden 2012 syyskuussa. Haastattelimme yhteensä yhdeksää työntekijää, kolmea kullakin paikkakunnalla. Yksi haastateltavista esitti toiveen nähdä haastattelun teemat etukäteen, joten lähetimme ne hänelle. Teemoihin liittyviä kysymyksiä emme tietoisestikaan kertoneet ennen haastattelua, jotta tutkimus muodostuisi mahdollisimman luotettavaksi.

Toteutimme jokaisen haastattelun yhdessä. Ennen Mp3-soittimilla tapahtuvaa nauhoitusta kerroimme haastateltaville haastattelun teemat ja selvensimme hieman viimeistä systeemisyyttä ja yksilöllisyys-teemaa, jotta haastattelut etenisivät mahdollisimman sujuvasti ilman haastattelijoiden johdattelua. Lisäksi haastateltavalla oli mahdollisuus kysyä, mikäli jokin haastatteluun liittyvä asia tuntui epäselvältä. Olimme jakaneet kysymysten esittämisvuorot etukäteen haastattelurungon (ks. Liite 1: haastattelurunko) mukaan, mutta haastattelutilanteessa toinen täydensi tai esitti lisäkysymyksiä tarvittaessa. Haastattelujen kesto vaihteli reilusta 20 minuutista 55 minuuttiin. Keskimääräinen kesto oli noin 43 minuuttia. Litteroimme haastattelut ennen analyysivaihetta. Jaoimme litteroitavan aineiston puoliksi haastattelujen keston mukaan. Haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 76 sivua.

Tukeuduimme Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2008, 48) esittelemään teemahaastatteluun, joka lähtee oletuksesta, että jokaista yksilön kokemusta, ajatusta, uskomusta ja tunnetta pystytään tutkimaan tällä metodilla. Perusteellisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen tärkeiden teemojen varassa, mikä pääosin irrottaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien näkökulman aiheeseen. Teemoja mietittäessä on keskeistä muistaa se tutkimusongelma, johon haetaan vastausta, sillä tutkimusongelma sitoo kokonaisuuden yhteen ja oikeuttaa erilaisten kysymysten esittämisen (Eskola & Vastamäki 2010, 35). Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, koska haastattelun teema-alueet ovat jokaiselle yhtäläisiä. Teemahaastattelussa ei ole strukturoidulle lomakeaineistolle ominaista kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestys-

tä eikä se myöskään ole täysin vapaamuotoinen syvähaastattelun tapaan. Teemahaastattelu huomioi sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat olennaisia ja että merkitykset muodostuvat vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48; Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11.) Michael Q. Patton (2002, 342, 349) kuvailee teemahaastattelun kaltaista haastattelua ”the general interview guide approach”, jossa suunnitellaan jokaisen haastateltavan kohdalla tarkasteltavat asiat etukäteen. Oppaassa on tarkistuslista, jotta jokainen tärkeä aihe tulisi käytyä läpi. Haastattelijat ratkaisee kysymysten sanamuodon ja järjestyksen haastatteluhetkellä. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 35) mukaan haastattelu sisältää mahdollisesti useita virhelähteitä, jotka johtuvat niin haastattelijasta kuin haastateltavastakin. Haastateltava saattaa esimerkiksi antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Lisäksi vapaamuotoisen haastatteluaineiston käsittely on haasteellista, koska valmiita malleja analysointiin ja tulkintaan ei ole käytettävissä. Aineiston keruu ja analysointi tutkijaparina osaltaan vähensi virhelähteiden määrää tutkimuksessamme.

James A. Holstein ja Jaber F. Gubrium (2004) tähdentävät, että jokainen haastattelu on aktiivinen pyrkimys tuottaa merkityksiä. Aktiivinen haastattelu ei ole siis haastattelun erityinen tyyli, jonka pystyy irrottamaan toisista haastattelun muodoista. Haastattelun avulla saa empiiristä dataa sosiaalisesta maailmasta pyytämällä haastateltavia kertomaan elämästään. Näin ollen haastattelut ovat keskustelun erityisiä tyypejä. Siitä huolimatta, että keskustelut voivat vaihdella strukturoiduista survey-haastatteluista puolistrukturoituihin opastettuihin ja vapaasti eteneviin keskusteluihin, ilmenee vuorovaikutteisuus jokaisessa haastattelussa. Kertomukset ovat joko lyhennettyjä, kuten survey-vastaukset annettujen vaihtoehtojen pohjalta, tai yksityiskohtaisia, kuten suulliset elämänhistoriat, mutta ne kaikki ovat haastattelun osallistujien keskinäisen puheen tulos.

6.3 Analyysimenetelmät

Tutkija voi analysoida haastatteluja tai kulttuurisia tekstejä erilaisilla menetelmillä, joihin kuuluvat esimerkiksi sisällölliset strategiat (Denzin & Lincoln 2008). Analysoimme sekä perhekeskukseen liittyvät julkiset materiaalit että haastatteluaineiston sisällöllisellä strategialla, tarkemmin sanottuna aineistolähtöisellä sisällönanalyysilla. Yleisemmin sisällönanalyysilla viitataan aineiston pelkistämiseen ja pyrkimykseen tunnistaa merki-

tyksiä ja vastaavuuksia laadullisesta aineistosta. Merkityksiä, jotka on saatu selville sisällönanalyysilla, sanotaan usein teemoiksi tai malleiksi. (Patton 2002, 453.) Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009, 109, 112) mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa tutkimustehtävään saadaan ratkaisu yhdistelemällä käsitteitä. Sisällönanalyysi pohjautuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta käsitteellisempään ajattelutapaan tutkittavasta asiasta. Aineiston pelkistämässä analysoitava informaatio, kuten aukikirjoitettu haastatteluaineisto, muu asiakirja tai dokumentti, pelkistetään poistamalla tutkimukselle merkityksettömät osat aineistosta. Pelkistämisen voi tehdä niin, että aukikirjoitetusta aineistosta haetaan tutkimuskysymyksiin liittyviä kohtia, jotka merkitään esimerkiksi alleviivaamalla erivärisillä kynillä.

Jari Eskola ja Juha Suoranta (2008, 19) toteavat, että aineistolähtöinen analyysi pelkistetyimmillään tarkoittaa teorian muodostamista empiirisestä aineistosta käsin ikään kuin alhaalta ylös. Aineistolähtöinen analyysi on tarpeellista varsinkin silloin, kun kaivataan perustietoa jostakin tietystä ilmiöstä. Koska perhekeskus on ilmiönä vähän tutkittu, oli aineistolähtöisen analyysin valinta perusteltua tutkimuksessamme. Eskola (2010, 182) painottaa, että laadullisessa tutkimuksessa ei vain kysytä vastauksia tutkijan esittämiin kysymyksiin tutkijan käsitteillä, vaan haastateltavat voivat vapaasti tuoda esille käsityksensä tutkittavasta aiheesta. Tutkimuksen lähtökohtana voi siis myös olla se, että tutkija löytää ideansa aineistosta. Koimme, että tutkimuksessamme analyysi eteni juuri siten, että ideat täsmentyivät analyysin edetessä. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen aiheen rajaus ja perhekeskus-käsite itsessään selkiytyivät sekä näkökulma tarkentui vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Kari Kiviniemi (2010, 70, 76–79) toteaa, että tutkimuksen kulku ei välttämättä ole ennalta jäsennettävissä selkeisiin eri vaiheisiin. Aineistoon ja analyysiin liittyvien näkökulmien ja tulkintojen voi nähdä syntyvän tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimuksen edetessä. Myös Eskolan ja Suorannan (2008, 15–16) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma parhaimmillaan kehittyy tutkimuksen kuluessa. Laadullisilla menetelmillä tavoitetaan ainakin osaltaan ilmiöiden prosessiluonne. Eskola (2010, 197) korostaa lisäksi, että analyysiin ja tulkintaan on liitettävä kytkennät teorioihin ja aikaisempiin tutkimuksiin. Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (2010, 29) tuovat myös esille, että tulosten liittämisen ajankohtaisiin käytännön ongelmiin avaa tutkimusta lukijoille uudella tavalla.

Merkitsimme perhekeskukseen liittyvistä julkisista aineistoista kohtia, jotka kuvaavat perhekeskusta ja sen tavoitteita. Kirjoitimme saadut kuvaukset ylös tekstiasiakirjaan ja analysoimme aineistoa pelkistämällä ja luokittelemalla sitä eritasoihin luok-

kiin. Aineistossa ilmeni tiettyjä teemoja, jotka toistuivat ja joihin löytyi useita mainintoja. Esimerkiksi alaluokkaan vertaistuki ja yhteisöllisyys kuuluivat maininnat *perheiden välisen vertaistuen vahvistaminen, yhteisöllisyyden edistäminen* ja *sosiaaliset verkostot*. Yläluokkaan kumppanuus liittyivät muun muassa kohdat *eri toimijoiden välisen kumppanuuden tiivistyminen, yhteistyön mahdollisuus muiden toimijoiden kanssa* ja *moniammatillinen verkosto*. Ala- ja yläluokat yhdessä muodostivat pääluokat, joista johdettiin yhdistävä luokka. Näin tutkimme, mitkä tekijät johtivat perhekeskus-käsitteen muodostumiseen, ja havaitsimme kaksi väylää. Lopulta tulokseksi muodostui perhekeskusmalli, jossa on ala-, ylä-, ja pääluokat sekä yhdistävä luokka perhekeskus. Loimme kyseisen mallin taulukon muotoon (ks. Taulukko 2 luvussa 7.1).

Analysoimme haastatteluaineiston samalla menetelmällä kuin perhekeskuksiin liittyvät julkiset aineistot, jotta saadut tulokset ovat vertailtavissa keskenään. Myös haastatteluaineistosta muodostetut tulokset merkittiin taulukoihin (ks. Taulukot 3–18). Esimerkiksi alaluokat *suuri valta pienryhmille* ja *lapsi- ja perheosallisuus* johtivat yläluokkaan *yhteisöllinen johtaminen*. Näistä muodostui pääluokka *yhteisöllisyyden idean säilyminen* (ks. Taulukko 4). Ruusuvuori ym. (2010, 26) toteavat, että aineiston visualisointi toimii käytännön analyysin työkaluna ja antaa lukijalle tiiviin käsityksen kokonaisaineistosta. Lisäksi visualisointi tuo esille, kuinka kattavasti ja miltä osin tutkija käyttää aineistoaan, kun hän etsii vastauksia tutkimuskysymystensä alakohtiin.

Seuraavassa taulukossa 1. käymme esimerkin kautta läpi Joensuun Perheentalon yhteistoimintaan liittyvän analyysin etenemistä vaiheittain. Aluksi pelkistimme aineistoa eli merkitsimme siitä kohtia, jotka viittasivat yhteistoiminnan toteuttamiseen. Kun olimme keränneet kaikki merkityt kohdat samaan asiakirjaan, aloimme ryhmitellä listattuja asioita, jolloin tietyssä ryhmässä oleville asioille muodostui yhdistävä teema. Sen jälkeen luokittelimme muodostuneita teemoja eritasoisiiin luokkiin, joista käytämme nimityksiä ala-, ylä- ja pääluokka. Taulukko 1. Analyysiesimerkki taulukkoon 4. liittyen

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA
<p>”– – tähän rakennetaan semmonen asiantuntija-, myös kokemusasiantuntija- ja lapsiasiantuntijaryhmä, joka niin sanotusti sitten ottaa kantaa aina, et mitä täällä tehdään ja jos on tehty jotain niin onnistuuko se näin ja silleen yritetään antaa mahdollisimman paljon valtaa tälle pienryhmälle – –”</p> <p>→ Suuri valta pienryhmille → Lapsi- ja perheosallisuus</p>	<p>Yhteisöllinen johtaminen</p>	<p>Yhteisöllisyyden idean säilyminen</p>

Edellä olevassa taulukossa on lainausesimerkki, josta tulee esille alaluokkien teemat. Niistä muodostuivat alaluokat *suuri valta pienryhmille* ja *lapsi- ja perheosallisuus*, yläluokka *yhteisöllinen johtaminen* sekä pääluokka *yhteisöllisyyden idean säilyminen*. Lopuksi suhteutimme analyysin kautta muodostuneita tuloksia teoriaan luvussa 8.

7 TULOKSET

Tulosluvun aluksi tuomme esille laatimamme perhekeskusmallin, jonka muodostaminen oli ensimmäinen tutkimustehtävämme. Tämän jälkeen tulosluku etenee 2.a) tutkimuskysymyksestä lähtien niin, että käsittelemme toisen tutkimuskysymyksen osia (a-e) koskien jokaista paikkakuntaa. Tämän jälkeen vertailemme paikkakuntien välisiä tuloksia luvussa 7.7. Lopuksi luvussa 7.8 vertailemme käytännön tutkimuskysymyksiin liittyviä tuloksia julkisten materiaalien pohjalta laatimaamme perhekeskusmalliin (ks. Taulukko 2.) Lainauslyhennyksissä viittaamme kuhunkin paikkakuntaan niiden ensimmäisellä kirjaimella³.

7.1 Perhekeskusmalli

Taulukossa (ks. Taulukko 2) kuvaamme perhekeskusajattelun muodostumista oman analyysimme pohjalta. Analyysi perustuu julkisten aineistojen perusteella tehtyyn aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin. Perhekeskus rakentuu toimivaksi kokonaisuudeksi näiden osa-alueiden pohjalta.

Taulukko 2. Perhekeskusmalli julkisten aineistojen sisällönanalyysin pohjalta

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Perheiden osallisuuden vahvistaminen Vertaistuki ja yhteisöllisyys Ennalta ehkäisevä ja varhainen tuki	Vanhemmuuden tukeminen ja vahvistaminen	Lasten ja perheiden hyvinvoinnin mahdollistaminen	Perhekeskus
Työ-, toiminta- ja ajattelutavat Perhekeskustoimintamallit Palvelut ja palveluverkostot	Kumppanuus	Palvelurakenteiden uudistaminen	

³ P = Pieksämäen perhepalvelukeskus, J = Joensuun Perheentalo ja K = Keuruun verkostomaisesti toimiva perhekeskus

Yksi tärkeä osa-alue perhekeskusajattelussa on, että perheiden osallisuuden vahvistaminen, vertaistuki ja yhteisöllisyys sekä ennalta ehkäisevä ja varhainen tuki vahvistavat vanhemmuutta, mikä taas mahdollistaa lasten ja perheiden hyvinvoinnin. Toinen tärkeä elementti perhekeskuksen rakentumisessa ovat työ-, toiminta- ja ajattelutavat, perhekeskustoimintamallit sekä palvelut ja palveluverkostot, jotka edellyttävät kumppanuutta, mikä taas mahdollistaa palvelurakenteiden uudistamisen. Nämä kaksi väylää yhdessä muodostavat perhekeskus-käsitteen.

Yhteenvedona analyysistä todettakoon, että toimijatahojen välisen kumppanuuden ja perheiden toisiltaan saaman vertaistuen merkitys korostui teksteissä eniten. Tästä voidaan tulkita, että vanhempien arjessa kokemat asiat ja näiden kokemusten jakaminen toisten samanlaisessa elämäntilanteessa olevien kanssa on keskeinen tuen muoto. Eri toimijatahojen välinen kumppanuus ja yhteistyö lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi ovat edellytys perhekeskustoiminnan toteutumiselle kaikissa muodoissaan.

7.2 Yhteistoiminnan toteuttaminen

Toisen tutkimuskysymyksen a) kohdassa tarkastelemme yhteistoiminnan toteuttamista eri paikkakunnilla. Yhteistoiminta käsittää palvelut, yhteistyön ja toimintatavat, johtamisen, ennalta ehkäisevän sekä kehittämistyön, ongelmatilanteet ja resurssien jakautumisen (ks. Liite 1: haastattelurunko). Yhteistoiminta kattaa tässä yhteydessä sekä työntekijöiden välisen yhteistyön että työntekijöiden ja perheiden kanssa tehtävän yhteistyön. Kysymykset kohdistettiin osittain sen mukaan, oliko kyse hallinnon, käytännön vai hankkeen parissa työskentelevästä haastateltavasta.

Pieksämäen perhepalvelukeskus kattaa kaikki lakisääteiset palvelut, joita ovat lastenneuvola, alle kouluikäisten neuvolapalvelut hajasijoitettuna pääterveysasemalle ja sivu-terveysasemille, päivähoitopalvelut, kouluterveyden- ja koululääkäritoiminta yhteistyössä oppilashuollon kanssa, iltapäivätoiminta, opiskeluterveydenhuollon palvelut, lastensuojelulain mukaiset avo- ja sijaishuollon palvelut sekä perheneuvolatoiminta, joka kattaa psykologipalvelut, puheterapian, perhetyön ja psykiatriset palvelut. Lastenpsykiatriset palvelut järjestetään ostopalveluna ja varhaiskasvatuspalvelut, nuorisotyö ja nuorten osalta aikuissosiaalityö yhteistyössä perhepalvelukeskuksen kanssa. Palveluiden

järjestämisestä vastaavia tahoja ovat kaupunki, järjestöt ja yksityiset palveluntuottajat sekä seurakunta.

Pieksämäen perhepalvelukeskuksen yhteistoiminnan pääluokiksi muodostuivat monialaisten yhteyksien luominen yhteistyöverkostoissa, perusyhteistyön toimintamallit, yhteistyöhön ohjaava johtamistyö, hyvät käytännöt ja työn tuloksellisuus sekä ammatillinen asiantuntijuus ja perheiden kokemusasiantuntijuus päätöksenteossa.

Taulukko 3. Pieksämäen perhepalvelukeskuksen yhteistoiminnan toteuttaminen

	ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
YHTEISTYÖN ULOTTUVUUDET	Lasten ja nuorten Pieksämäki työryhmä	Moniammatillisuus Yhteinen koulutus Yhteistyön koordinointi Tietojärjestelmien yhdistäminen	Monialaisten yhteyksien luominen → verkostot kehittäjinä
STRATEGISET VÄLINEET	Lasten ja nuorten hyvinvointistrategia 2009–2013 (lakisääteinen työväline)	Strategisten tavoitteiden seuranta, kehittäminen ja päivitys	Varhaisen tuen käsikirja: perusyhteistyön toimintamallit (huolen puheeksiotto, varhainen puuttuminen)
JOHTAMINEN	Perusturvajohtoryhmä Johtaja mukana henkilöstön tiimeissä ja palavereissa	Lain velvoittava merkitys Tietoisuus kentän tapahtumista Perheitä huomioivan työtavan tukeminen Johtajan oma aktiivisuus yhteistyön rakentamisessa Tarpeisiin reagoiminen esim. resursseja lisäämällä	Yhteistyöhön ohjaava johtamistyö
YHTEISTYÖN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ	Neuvottelut yksiköiden sisällä ja yksiköt yhdessä Työkokoukset Kehittämispäivät Hankeyhteistyö Järjestöyhteistyö	Suora työnohjaus Konsultaatioapu Työnjaon sopiminen Työparityöskentely Palveluohjaus	Hyvät käytännöt Työn tuloksellisuus

YHTEISTYÖ PERHEEN KANSSA	Painopiste yksilötyössä (perhe) Vanhempien ja lasten kuuleminen ja osallisuus Asiakaskyselyt Suora palaute	Aloitus- ja seurantapalaverit Verkostopalaverit Läheisneuvonpito	Ammatillinen asiantuntijuus ja perheiden kokemusasiantuntijuus päätöksenteossa
--------------------------	---	--	--

Yhteistyötä koordinoidaan Lasten ja nuorten Pieksämäki -työryhmässä, joka koostuu moniammatillisesta tiimistä. Näin muodostuu monialaisia verkostoja, jotka toimivat yhteistyön kehittäjinä. Monialaiset verkostot rakentui ensimmäiseksi pääluokaksi.

P1. Ja sittehän meillä on tää Lasten ja nuorten Pieksämäki -työryhmä, jossa sitten laajemmin sitä muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä koordinoidaan – –.

Lasten ja nuorten hyvinvointistrategia toimii lakisääteisenä työvälineenä. Sen avulla seurataan ja kehitetään strategisia tavoitteita. Tämän kehittämistyön tuloksena on syntynyt yhteistyötä palveleva Varhaisen tuen käsikirja, jossa on perusyhteistyön toimintamallit. Siitä muodostui toinen pääluokka.

P2. – – lasten ja nuorten hyvinvointistrategia 2009–2013 tehtiin sillon 2009 – – ja valtuusto sen hyväksyi, et siinä ne strategiset linjat ja tavallaan ne kehittämistarpeet tuotiin esille ja se nykytila ja niin edelleen, ne taustat. No sen jälkeen sitten siellä oli yhtenä toimenpide-ehdotuksena Varhaisen tuen käsikirjan laatiminen – –.

Seuraavassa lainauksessa tulee esille lain merkitys ja perheitä huomioivan työtavan tukeminen sekä myös mahdollinen resurssien lisääminen. Ne edesauttavat yhteistyöhön ohjaavaa johtamistyyliä, joka muodostui kolmanneksi pääluokaksi.

P3. No sitten neuvolatoiminnassa esimerkiksi tätä perhekeskeisyyttä nyt tämä uus asetus, mikä tuli 2009/11 voimaan, niin siellähän nimenomaan korostetaan sitä perhekeskeistä työskentelyä ja sehän edellytti meilläkin resurssien lisäämistä eli on sinne saatu lisää resursseja, että olis mahdollisuus tehdä laajalasemmin sitä työtä ja tehdä tätä verkostojen kanssa – –.

Verkostoissa tehtävän yhteistyön merkitys on suuri neljännen pääluokan eli hyvien käytäntöjen ja työn tuloksellisuuden kannalta. Yhteistyössä muodostuu hyväksi havaittuja käytäntöjä, mikä osaltaan todentaa verkostojen tärkeyden kehittämistyössä. Hyvillä käytäntöillä

tännöillä tarkoitetaan tässä yhteydessä yhteistyön kautta syntyneitä toimivia tapoja, joita voidaan soveltaa eri tilanteissa.

P4. – – asiakastapaamisten perusteella tehtävät verkostot myös toimii semmoisen kehittäjinä – – et ku sieltä löytyy luonnostaan hyviä käytäntöjä, joita sit voi siirtää muihinkin vastaaviin tilanteisiin, että lähinnä se nyt se yhteistyö tapahtuu näin – –.

Yhteistyötä perheen kanssa tehdään kuulemalla vanhempia ja lapsia esimerkiksi verkostopalavereissa. Näin toteutuu perheiden osallisuus. Päätöksenteossa siis huomioidaan sekä ammatillinen asiantuntijuus että perheiden kokemusasiantuntijuus, joka rakentui viidenneksi pääluokaksi.

P5. Ja ehkä tänä päivänä on – – perhekeskusten ansiota tai liittyy näihin perhekeskuksiin kiinteesti, että pyritään pitämään mahdollisimman vähän tällöisiä niin sanottuja viranomaisneuvotteluja, et vaan työntekijät neuvottelis keskenään, vaan että se perhe on aina siinä niin.

Joensuun Perheentalo on matalan kynnyksen talo ja tila, jossa voi kohdata ja tavata toisia sekä vaihtaa kuulumisia ja arjen tapahtumia. Sieltä löytyy esimerkiksi leikki-tila lapsille, olohuonetila aikuisille, ryhmätyötilat sekä hoivakammari, jossa on itsehoitopiste ja nalleneuvola. Perheentalossa on mahdollisuus vertaistukitoimintaan, arjen hallintataitojen ja kädentaitojen harjoittamiseen (taitokammari) ja perhetaitoihin liittyvän tuen saamiseen ennen lapsen syntymää, syntymän aikaan ja siitä eteenpäin. Lisäksi Perheentalossa on kotipesä eli äänieristetty hiljainen huone, jossa voidaan järjestää muun muassa valvottuja tapaamisia. Toimijatahoja ovat Pelastakaa Lapset ry, kolmas sektori (18 yhdistystä), Joensuun kaupunki ja ympäristökunnat, seurakunta, yritykset, oppilaitokset ja vapaaehtoistahot.

Joensuun Perheentalon yhteistoiminnan pääluokiksi rakentuivat uudenlaisen toimintamuodon luominen sekä pyrkimys asennetason muutokseen, yhteisöllisyyden idean säilyminen ja hyvinvoinnin säilyminen.

Taulukko 4. Joensuun Perheentalon yhteistoiminnan toteuttaminen

	ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
YHTEISTYÖN ULOTTUVUUDET	Pelastakaa Lapset ry 5 johtoryhmää: asiantuntijat kokemusasiantuntijat Ohjausryhmä Kaste-hanke Perheentalon johtaja suunnittelee ja koordinoi	Verkostosuunnittelu ja käytännön toteutus	Uudenlaisen toimintamuodon luominen sekä pyrkimys asennetason muutokseen
JOHTAMINEN	Suuri valta pienryhmille Lapsi- ja perheosallisuus	Valta mahdollisimman alhaalla → yhteisöllinen johtaminen	Yhteisöllisyyden idean säilyminen
YHTEISTYÖN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ	Eri yhteistyötahot: kunta – nuorisoseura – Perheentalo – yksityiset Vapaaehtoiset Seurakunta Oppilaitokset	Vastuun jakaminen verkostossa Palveluohjaus	Hyvinvoinnin säilyminen

Joensuun Perheentaloon liittyvässä aineistossa korostui yhteisöllisyydestä lähtevä verkostomainen työskentely. Vastauksena resurssipulaan Joensuun Perheentalossa on lähdetty kehittämään kokonaan uudenlaista toimintamuotoa lapsiperheiden tueksi sekä pyritään viemään eteenpäin asennetason muutosta. Näistä kahdesta osa-alueesta rakentui ensimmäinen pääluokka.

J1. – – me pyritään siis asennetasolla jo muuttamaan sitä ajatusta, kuka on vastuussa lasten ja lapsiperheitten huolehtimisesta. Se on oikeastaan punainen lanka – –.

J2. – – Joensuun Perheentalo on yleensäkin syntynyt niin – – sen takia, että kunnallinen ja valtiollinen toiminta ei oo ollut riittävää ja nyt sitten kolmas sektori, yrittäjät ja koko tää verkosto on lähteny luomaan ikään kun toisenlaista toimintamuotoa, että ne resurssit riittäis. – – Toiminta on siis tehty resurssipulaan.

Toisessa pääluokassa eli yhteisöllisyyden idean säilymisessä painotettiin vallan säilymistä alhaalla ja jakautumista useammille. Tämä mahdollistuu lasten ja vanhempien osallisuuden huomioimisella sekä yhteisöllisyyttä tukevalla johtamistyyllillä.

J3. – – että ei unohdeta sitä yhteisöllisyyttä missään vaiheessa ja sitä, että kaikkien mielipiteet ovat arvokkaita. Jos on yhteisöalosta kysymys, niin ei me voida tänne sijoittaa jotain autoritääristä johtajaa hallinnoimaan sitä taloa – – sillä johtajalla täytyy olla aika syvästi siis silleen hallussa se yhteisöllisyyden käsite, mitä se ihan oikeesti on.

Yhteistyöverkostossa on tärkeää jakaa vastuuta ja ohjata johdonmukaisesti eri palveluihin, jotta hyvinvointi säilyisi edes nykyisellä tasolla. Hyvinvoinnin säilyminen muodostui kolmanneksi pääluokaksi.

J4. – – mut näyttäis kummiskin siltä, et tällä hetkellä ne kunnallisella puolella, valtiolla ei oo niitä varoja eli se yhteistyö ja sen tän lapsiperhepalvelujen tai lapsista ja perheistä huolehtimisen palikka, niin täytyy jakaa useammalle taholle, jotka siitä huolehtii, jotta se hyvinvointi, joka on rakennettu ei hajoaisi tällä hetkellä.

Keuruun kaupungin lapsiperhepalveluita ovat lastensuojelun avo- ja sijaishuolto, perhetyö, erityisnuorisotyö ja terveyskeskuksen alla perheneuvolan, päihdeklinikan sekä mielenterveysklinikan palvelut. Verkostomaisesti toimivan perhekeskuksen toimijoita ovat kaupunki, Keski-Suomen seudun terveyskeskus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja seurakunta.

Keuruun verkostomaisesti toimivan perhekeskuksen pääluokiksi muodostuivat verkostomainen yhteistyö, vakiintuneet toimintatavat ja verkostojen hallittavuus sekä ammatillinen asiantuntijuus ja perheiden kokemusasiantuntijuus päätöksenteossa.

Taulukko 5. Keuruun verkostomaisesti toimivan perhekeskuksen yhteistoiminnan toteuttaminen

	ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
YHTEISTYÖN ULOTTUVUUS- DET	Lasten Keuruu -ryhmä = hallinnon tason yhteistyö- foorumi	Indikaattoreiden seuraaminen Hallinnollisen tason kehittä- minen	Verkostomainen yhteistyö

KÄYTÄNNÖN YHTEISTYÖN TOTEUTTAMI- NEN	Vuosittaiset yhteiset pala- verit Päätöksenteko tiimeissä Tutut työkaverit Johtava sosiaalityöntekijä järjestää käytännön ta- paamiset Hallinto tarvittaessa mu- kana käytännön palave- reissa	Lait Perhetyön laatukäsikirja (per- hetyön kriteerit) Verkostojen luominen Palveluohjaus Yhteistyön ylläpitäminen	Vakiintuneet toimintatavat ja verkostojen hallit- tavuus
YHTEISTYÖ PERHEEN KANSSA	Työparityöskentely Verkostopalaverit Läheisneuvonpito Valvotut tapaamiset	Perhelähtöisyys Vanhempien ja lasten kuule- minen Käytäntöjen tilanne- ja perhe- kohtaisuus	Ammatillinen asiantuntijuus ja perheiden koke- mus- asiantuntijuus päätöksenteossa

Lasten Keuruu -ryhmä toimii Keuruulla hallinnollisen tason yhteistyöfoorumina, jossa seurataan ja kehitetään toimintaa. Keuruun verkostomaisesti toimivassa perhekeskuk-
sessa korostui yhteistyöverkostojen ja yhteistyöhön tarvittavien foorumien merkitys
toiminnan kannalta. Verkostomainen yhteistyö muodostui ensimmäiseksi pääluokaksi.

K1. Tääl on totuttu aina tekemään yhteistyötä yhteistyötahojen kans ja sille on
annettu se aika. Sehän vie myös aikaa ja se vaatii ne tietyt foorumit.

Pienellä paikkakunnalla verkostojen ylläpitäminen on eri tavalla mahdollista kuin suu-
remmassa kaupungissa, koska työkaverit tulevat tutuiksi, mutta verkostojen muodosta-
minen ja ylläpitäminen vaatii kuitenkin aina panostusta kaikilta toimijoilta. Myös lait ja
esimerkiksi perhetyön kriteerit sekä palveluohjaus edesauttavat vakiintuneiden toiminta-
tapojen syntymistä ja verkostojen hallittavuutta, joka rakentui toiseksi pääluokaksi.

K2. – – tää on tämmönen pienpaikkakunta, että meillä nää verkostot on ehkä
kuitenkin helposti hallittavissa, kun tunnetaan näitä ihmisiä, että se auttaa tä-
hän, että tämmönen on yleensä mahdollista tämmönen verkostoperhekeskus – –.

Erilaisissa vanhempien ja työntekijöiden tapaamisissa kuullaan vanhempia ja lasta per-
heen tilanne huomioon ottaen eli mahdollisimman perhelähtöisesti. Tästä muodostui

kolmas pääluokka ammatillinen asiantuntijuus ja perheiden kokemusasiantuntijuus pää-
töksenteossa.

K3. Eihän mekään aina sitä voida tietää, että mikä se hyväks on, että kyllähän kuitenkin vanhemmilla...ne tuntee sen lapsen paremmin ja tietää, että...meillähän tulee sitte se tieto siitä lapsesta yleensä muilta ihmisiltä..ei me kuitenkaan sitä lasta koskaan tavata niin paljon, et me voitais siitä tehdä niin tärkeitä havaintoja ku joku esimeks päivähoito tai koti tekee, jossa se lapsi on tosi paljon.

7.3 Kokemukset perhekeskuksesta toimintamuotona

Toisen tutkimuskysymyksen b) kohdassa tarkastelimme haastateltavien kokemuksia perhekeskuksesta. **Pieksämäen perhepalvelukeskuksesta** voidaan puhua sekä talona että yhdessä toimimisen muotona. Haastateltavien keskuudessa koettiin, että perhepalvelukeskuksen myötä yhteistyö on helpottunut ja kehittynyt eri toimijoiden välillä. Lisäksi perhekeskusmainen työskentely on lisännyt perheiden osallisuutta. Hanketyö on osaltaan edistänyt perhepalvelukeskuksen toiminnan eteenpäin viemistä.

Taulukko 6. Kokemukset Pieksämäen perhepalvelukeskuksesta

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Yli sektorirajojen menevä yhteistyö	Perhekeskusmainen työskentely Monialainen yhteistyö	Perheiden osallisuuden lisääntyminen
Lasten ja nuorten hyvinvointistrategiatyö + perhepalvelukeskuksen samanaikainen tekeminen	Tuttuus Joustavuus Yhteisyyden lisääntyminen	Yhteistyön helpottuminen ja kehittyminen eri toimijoiden välillä
Kaupungin koon merkitys Perhekeskusmaista toimintatapaa suosiva johto	Yhteistyö hallittavissa olevaa	Perhepalvelukeskus talona ja yhdessä toimimisen muotona
Pieksämäki osannut käyttää hanketyöntekijää	Oman työn rajaaminen hanketyöntekijänä	Hanketyö vaikuttamiskanavana

Yli sektorirajojen menevän yhteistyön nähtiin edistäneen perhekeskusmaista työskentelyä ja monialaista yhteistyötä, jotka taas lisäävät perheiden osallisuutta. Perheiden osallisuus rakentui ensimmäiseksi pääluokaksi.

P6. – – meil oli hankkeessa nyt just tän kakkosvaiheen semmonen päätös webropol-kysely työntekijöille Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa ja siellä yks kysymys koski muun muassa sitä, et tekeekö enemmän tämmöstä organisaatiorajat ylittävää yhteistyötä ja onko hankkeen aikana perheiden osallisuus lisääntynyt, ni kyllä enemmistö oli sitä mieltä, että se on, näin on tapahtunu.

Lasten ja nuorten hyvinvointistrategiatyön ja perhepalvelukeskuksen samanaikaisen tekemisen koettiin lisänneen yhteisyyttä ja joustavuutta verkostossa. Kaiken kaikkiaan perhekeskustyöskentelyn katsottiin helpottaneen käytännön tason yhteistyötä. Yhteistyön helpottuminen ja kehittyminen eri toimijoiden välillä muodostui toiseksi pääluokaksi.

P7. – – tällanen hallinnollinen rakennelma on kyllä voinut tukea sitä yhteistyötä ihan ja nimenomaan sitä käytännön tason, että kun on se parempi käsitys siitä, mitä se kaveri tekee toisessa yksikössä, minkälaisissa asioissa siihen voi ottaa yhteyttä ja niin edelleen, ni sillä lailla kyllä on menty eteenpäin, et kyllä mä myönteisenä oon tän nähny.

Kaupungin sopiva koko ja perhekeskusmaista toimintatapaa suosiva johto on helpottanut yhteistyön hallittavuutta. Pieksämäen perhepalvelukeskuksen toimijoiden kokemuksista kävi ilmi perhekeskus-käsitteen monimerkityksisyys. Vaikka Pieksämäellä on fyysinen rakennus perhekeskustoiminnalle, mielletään perhekeskustoiminta enemmän yhdessä toimimiseksi ja puheissa yhteistyöksi. Perhepalvelukeskus talona ja yhdessä toimimisen muotona rakentui kolmanneksi pääluokaksi.

P8. – – no täällä Etelä-Savossa voi sanoa, et Pieksämäki on oikeestaan ainut paikka, jossa on tosiaan tämmönen talo, jota voidaan sanoa perhekeskukseksi, et kaikkialla muualla se on enemmän sitä semmosta toimintaa, yhdessä toimimista ja mun mielestä ei...hirveen vähän puhutaan kunnissa ylipäänsä varsinaisesti, että tää on perhekeskustoimintaa tai perhekeskus, et sit puhutaan yhteistyöstä – –.

Pieksämäellä on hyödynnetty hyvin hanketyöntekijän osaamista. Rajaamalla omaa työnkuvaa hanketyöntekijä pystyy suuntaamaan enemmän voimavaroja niihin asioihin, joihin haluaa vaikuttaa. Kolmas pääluokka oli hanketyö vaikuttamiskanavana.

P9. Ja tietysti sit se oman työn, mun hanketyöntekijänä, sen rajaaminen, et mitä mä voin tehdä, et se, että mä oon nytkin näissä ryhmissä – –. Oon halunnut olla siellä ite paikalla, että ei pelkästään suunnittelussa.

Kokemukset **Joensuun Perheentalon** alkuvaiheista olivat kaikin puolin positiivisia. Koettiin, että Perheentalon tarjoamille toiminnoille on huutava tarve, minkä on osoittanut myös se, että Perheentalo on otettu hyvin vastaan. Haastateltavat liittivät Perheentaloon vahvan yhteisöllisyyden kokemuksen.

Taulukko 7. Kokemukset Joensuun Perheentalosta

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Innostuneisuus suunnittelutyössä	Myönteisen odottava suhtautuminen	Positiivisuuden kokemus
Pula Perheentalon tarjoamasta toiminnasta	Tarvelähtöisyys	Hyvä vastaanotto
Eri organisaatiot Sama tavoite	Yhteisöllisyyden perustan rakentaminen Verkostomainen toimiminen	Yhteisöllisyyden kokemus

Innostuneisuus suunnittelutyössä ja myönteisen odottava suhtautuminen muodostavat ensimmäisen pääluokan positiivisuuden kokemus. Perheentalon tarjoamalle ehkäiseväle toiminnalle on ollut tarvetta perheiden keskuudessa, mikä näkyy nyt Perheentalon hyvänä vastaanottona, josta muodostui toinen pääluokka.

J5. – – et kaikki kokemukset on ollu äärimmäisen positiivisia eli täähän on otettu hurjan hyvin vastaan ja – – sanotaan, että huutava pula on ikään kuin siitä toiminnasta, mitä tää Perheentalo nyt sit – – mihinkä tarpeeseen tää vastaa.

Perusajatuksena on, että Perheentalo on koottu yhteisöllisyyden ympärille. Eri organisaatiot toimivat saman tavoitteen eteen. Yhteisöllisyys toimii Perheentalon perustana ja lähtökohtana. Tästä muodostui kolmas pääluokka yhteisöllisyyden kokemus.

J6. – – täs on ihan oikeesti pitäny rakentaa se yhteisöllisyyden perusta, – – mulle on ollu sellanen uus asia, että minä en sanele ja minä en kehitä, vaan muut ympärillä kehittää ja mie vaan kokoan sen...tämmönen verkostomainen työskentely.

J7. No semmonen kokemus ihan alusta asti tosiaan, että tää on tosi hyvä, että tässä toimitaan sillä lailla verkostomaisesti, että täs on kaikki eri organisaatiot sen saman tavoitteen äärellä samaan suuntaan menossa – –.

Keuruun verkostomaisesti toimivan perhekeskuksen haastateltavat kokivat, että Keuruun kokoiselle kaupungille verkostomainen työskentelytapa sopii hyvin, eivätkä välttämättä kaivanneet yhtenäistä fyysistä tilaa lapsiperhepalveluille. He näkivät yhteistyön toimivuuden Keuruun vahvuutena.

Taulukko 8. Kokemukset Keuruun verkostomaisesti toimivasta perhekeskuksesta

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Sopivan pieni kaupunki	Työntekijöiden tuttuus	Yhteistyön toimivuus
Sopivan kokoinen kaupunki Toimivat lähipalvelut	Nykytilanteen säilyminen	Verkostomainen perhekeskus toimiva

Ensimmäisen pääluokan eli yhteistyön toimivuuden koettiin perustuvan kaupungin pienen kokoon ja työntekijöiden tuttuuteen.

K4. Ei tää onnistu jossain isossa kaupungissa, mutta tää on sen verran pieni, että me tunnetaan toisemme. Siihenhän se hirveen paljo perustuu.

Pienessä kunnassa oltiin kaiken kaikkiaan tyytyväisiä olemassa oleviin toimiviin lähipalveluihin, joten nykytilanteen toivottiin säilyvän. Kolmanneksi pääluokaksi muodostuikin verkostomaisen perhekeskuksen toimivuus.

K5. – – pysyttäs tässä tilanteessa, mikä nyt meillä on. Meillä on nyt tällä hetkellä Keuruulla hyvät palvelut, että ne ei lähtis pois – –.

K6. No kyllä se mun mielestä tään kokoisella paikkakunnalla on ihan hyvä. – – meillähän ei oo koskaan ollu semmosta, et se ois yhdessä tilassa, mut en mä välttämättä nää, että se olis parempi kun tää – –.

7.4 Perhekeskuksen kehitystarpeet

Toisen tutkimuskysymyksen c) kohdassa kartoitimme sekä perhekeskusten paikkakuntakohtaisia että perhepalveluiden yleisiä kehitystarpeita. Yksi **Pieksämäen perhepalvelukeskuksessa** koetuista kehitystarpeista oli yhteistyömuotojen ja työnjakojen jatkuva kehittäminen. Lisäksi jos perheet pääsisivät tarpeeksi nopeasti palveluiden piiriin, vaikuttaisi se kokonaistilanteen hoitamiseen suotuisasti. Tässä prosessissa on myös tärkeä osa toimintamallien jatkuvalla kehittämisellä. Vaikka perheiden osallisuuden nähtiin jo lisääntyneen perhekeskusmaisen työskentelyn myötä, osallisuudessa koettiin olevan edelleen kehittämisen varaa.

Taulukko 9. Pieksämäen perhepalvelukeskuksen kehitystarpeet

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Matalan kynnyksen toiminnan lisääminen	Vertaisryhmätoimintojen kehittäminen edelleen Asiakaspalautejärjestelmän vakiinnuttaminen edelleen	Perheiden osallisuuden lisääminen edelleen
Tämänhetkisen tilanteen kehittäminen	Tiiviimpi työskentely järjestöjen kanssa	Yhteistyömuotojen ja työnjakojen jatkuva kehittäminen
Kodinhuoltoavun lisääminen ja sen yhteydessä palveluohjaus Toimintamallien jatkuva kehittäminen	Tuen tarpeen havaitseminen mahdollisimman pian	Asiakkaan kokonaistilanteen parempi hoitaminen

Pieksämäellä koettiin, että matalan kynnyksen toimintaa ja vertaisryhmätoimintoja tulisi lisätä ja asiakaspalautejärjestelmää kehittää edelleen. Näin saataisiin lisättyä perheiden osallisuutta, joka muodostui ensimmäiseksi pääluokaksi.

P10. – – nyt jotenki sitte just tää osallisuus on sellanen, mikä mejän pitäis enemmän jatkossa nostaa framille eli tämmösiä ryhmätoimintoja...niitä nyt on kyllä jo kehitettykin...vertaisryhmiä – –.

Lisäksi haastateltavat kokivat, että tämänhetkistä tilannetta pitäisi kehittää esimerkiksi tekemällä tiiviimpää yhteistyötä järjestöjen kanssa. Yhteistyömuotojen ja työnjakojen jatkuva kehittäminen rakentui toiseksi pääluokaksi.

P11. – – sitte myöskin tää järjestöjen kanssa tiiviimpi työskentely, ettei tehdä päällekkäistä työtä vaan tehään kenties yhdessä jotain, et semmonen on musta se kehittämisen paikka nyt sitte – –.

Kaiken kaikkiaan palvelujärjestelmän ja toimintamallien pitäisi olla niin kattavia sekä yhteistyön ja tiedonkulun saumatonta, että tukea pystyttäisiin tarjoamaan riittävän varhain. Esimerkiksi kodinhoitoapua lisäämällä saataisiin tehostettua palveluohjausta, mikä mahdollistaisi riittävän varhaisen tuen ja edesauttaisi asiakkaan kokonaistilanteen parempaa hoitamista.

P12. – – niin aina niitä perheitä, jotka sitä tukea eniten tarvitsisivat niitä ei välttämättä ajoissa saada kiinni, et vaikka tämä on varsin kattava tää järjestelmä, mutta siitä huolimatta aina pääsee aika pitkälle lapsia, jotka olisivat ehkä tarvinneet sitä tukea jo aikasemmin – –.

P13. – – se mikä on niin meillä kuin muuallakin puutteellista on tää ihan perinteinen kodinhoitoapu perheille, että et jos semmosta ois mahdollista jatkossa lisätä, niin se ois kyllä ihan toivelistalla...jota sais hyvin matalalla kynnyksellä ja joka on aina ollu perinteisesti sellanen väylä sitten muihin palveluihin – –.

Joensuun Perheentalon haasteiksi näin toiminnan alkuvaiheessa muodostuivat perhelähtöisyyden lisääminen ja kestävämpi yhteistyö. Toimintojen tulisi olla perheille tarpeeksi helposti lähestyttäviä, ja jotta Perheentalo saataisiin toimimaan mahdollisimman pitkäjänteisesti, olisi kaikki toimijat saatava sitoutettua työskentelyyn.

Taulukko 10. Kehitystarpeet Joensuun Perheentalossa

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Asiantuntijapuheen tai teoreettisen puheen vähäisempi käyttö	Perheiden parempi saavutettavuus	Perhelähtöisyyden lisääminen
Henkilösidonnaisuuden vähentyminen Perheentaloon suhtautumisessa	Toimijoiden parempi sitouttaminen Verkoston tehokkaampi ylläpitäminen	Kestävämpi yhteistyö

Yksi haastateltavista pohti käsitteiden, kuten lapsiosallisuuden, sisäistämisen merkitystä perheiden kanssa tehtävässä työssä, mutta korosti, kuinka tärkeää on, että perheitä kuitenkin lähestytään heidän omilla termeillään asiantuntijapuheen sijaan. Tämä parantaa perheiden saavutettavuutta ja lisää perhelähtöisyyttä, joka rakentui ensimmäiseksi pääluokaksi.

J8. Kun me vasta alotellaan tätä toimintaa, niin me tehhään tosi paljon virheitä ja töllön töitä, ni laittamalla tämmönen sosiaalityöstä kaapatut käsitteet kansalaisille tarkoitettuun ilmoitukseen, niin ei tue perhelähtöisyyttä – – koko ajan on pysähdyttävä miettimään, mitä se ihan oikeesti tarkoittaa joku perhelähtöisyys, mitä ihan oikeesti tarkoittaa joku lapsiosallisuus tai lapsilähtöisyys – –.

Avoimempi suhtautuminen kaikkien toimijoiden osalta helpottaisi toimijoiden sitouttamista. Lainauksesta käy ilmi, kuinka tärkeää toimijoiden sitouttaminen on verkoston toimivuuden kannalta. Nämä asiat muodostivat toisen pääluokan, joka on kestävämpi yhteistyö.

J9. – – kun tää toiminta tässä käynnistyy, niin jotenkin, et muistettas se, et miten laaja yhteistyöverkosto tässä on mukana, ettei se jotenkin hiipuis ja unohtus – – Nyt jotenkin tuntuu, et alkuinnostuksessa on kovin monet lähteny mukaan, mut et onko se sit kestävä, niin sitä pitää vaan toivoa – –.

Keuruun verkostomaisesti toimivassa perhekeskuksessa koettujen kehitystarpeiden pääluokiksi muodostuivat keinojen löytäminen vertaistuen lisäämiseksi, asiakkaan kokonaistilanteen parempi hahmottaminen sekä tukimuotojen lisääminen.

Taulukko 11. Keuruun verkostomaisesti toimivan perhekeskuksen kehitystarpeet

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Pieni paikkakunta → ihmiset tuntevat toisensa	Leimautumisen pelko	Keinot vertaistuen lisäämiseksi
Työntekijöiden vaihtuvuuden ja kiireen vähentäminen Pätevien työntekijöiden lisääminen Lyhyemmät välimatkat Ideaalimmat tilat	Tiedonkulun tehostaminen Selkeämmät käytännöt Yhteistyön ylläpitäminen ja kehittäminen edelleen	Asiakkaan kokonaistilanteen parempi hahmottaminen
	Koulukuraattorien lisääminen	

Perheiden tukemisen lisääminen	Järjestötoiminnan lisääminen Lisäresursseja kodinhoitoapuun	Tukimuotojen lisääminen
--------------------------------	--	-------------------------

Kaupungin pieni koko tuo omat haasteensa vertaistukitoiminnan järjestämiselle, koska ihmiset pelkäävät leimautumista. Näin ollen tulisi löytää uusia keinoja vertaistuen lisäämiseksi. Keinot vertaistuen lisäämiseksi muodostui ensimmäiseksi pääluokaksi.

K7. – – jos nyt puhutaan tämmösestä, että sais toisilta vanhemmilta jotain tukea, ni se on vähän kanssa täällä ku on tämmönen pieni paikkakunta, ni vertaistuen mahdollisuus se on aika heikko, koska täällä leimaantuu niin äkkiä sitten tietyn ongelman ihmiseksi – –.

Huoli työntekijöiden vaihtuvuudesta ja sen heikentävästä vaikutuksesta yhteistyöhön ilmeni kaikkien Keuruun haastateltavien puheessa. Työntekijöiden pysyvyyteen ja pätevyyteen tulisi panostaa enemmän, jolloin myös tiedonkulkua ja yhteistyön toimivuutta saataisiin tehostettua työntekijöiden välillä. Näin ollen pystyttäisiin paremmin huomiomaan asiakkaan kokonaistilanne, joka rakentui toiseksi pääluokaksi.

K8. – – ehkä se ois joku yhteiskunnallinen juttu sitte, että miten sais näitä ihmisiä pysymään, että jotenki, että se näyttäytyy työntekijöille ja myös asiakkaille se, että työntekijöiden pysyvyys ois jotenki sellasta, että se jatkumo säily – –.

Kaikki Keuruun haastateltavat mainitsivat perheiden kodinhoitoavun lisäämisen tarpeen, mikä on lähtökohtaisesti resurssikysymys. Lisäksi järjestötoimintaa ja koulukuraattoreita tulisi olla enemmän. Tukimuotoja lisäämällä saataisiin laajemmin tuettua perheitä. Tukimuotojen lisääminen rakentui kolmanneksi pääluokaksi.

K9. – – kyl tässä nyt semmosessa aallonpohjassa varmaan ollaan kunnissa nyt esimerkiks tän perheitten tukemisen suhteen. Resurssit tähän kodinhoitoavun antamiseen on vähäset ainaki meillä ja uskon, että ei olla ainoo, mutta että kylä me nähtäs, et se perheen tukeminen tärkeätä – –.

Kaikilla kolmella paikkakunnalla tuli esille myös **yleisiä kehitystarpeita**, jotka kokosimme yhteen taulukkoon. Yleisiä kehitystarpeita perheiden palveluihin liittyen olivat palvelurakenteiden kehittäminen, perheiden kokonaisvaltaisempi tukeminen, yli sektoreiden menevän yhteistyön lisääminen ja perhekeskus-käsitteen selkiyttäminen.

Taulukko 12. Yleiset kehitystarpeet perhepalveluissa

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Kuntien epävarma tilanne	Perus- ja lähipalveluiden säilyttämisen haaste	Palvelurakenteiden kehittäminen
Ehkäisevän työn lisääminen (perhevalmennus) Tukimuotojen lisääminen Kunnallisten palveluiden riittävyyden haaste	Perheiden osallisuuden lisääminen Tiiviimpi yhteistyö perheen kanssa Lapsen yksilöllisyyden parempi huomioiminen ja vanhemmuuden vahvistaminen	Perheiden kokonaisvaltaisempi tukeminen
Lainsäädännön uudistusten ennakointi ja käytännön toteutus Johtamisen rakenteiden uudistaminen Työntekijöiden vaihtuvuuden vähentäminen	Yhteisten käytäntöjen lisääminen Yhteisöllisen ajattelutavan lisääntyminen Selkeät yhteiset tavoitteet Selkeämmät dokumentoinnit Arviointien hyödyntäminen kehittämistyössä Hanketyöntekijän hyödyntäminen kehittämistyössä	Yli sektoreiden menevän yhteistyön lisääminen
Taloudellisten resurssien lisääminen fyysisen perhekeskuksen toteuttamiseksi	Tasapuolisempi alueellinen kehittäminen	Perhekeskus-käsitteen selkiyttäminen

Meneillään oleva kuntien palvelurakenteiden uudistaminen on ajankohtainen aihe, mikä ilmeni myös haastatteluissa. Palveluihin kaivattiin kyllä kehittämistä, mutta samalla tuotiin esille huoli lähipalveluiden katoamisesta ja jatkuvasta uudistamisesta. Ensimmäinen pääluokaksi muodostui palvelurakenteiden kehittäminen.

K10. Jos tulee näitä kuntaliitoksia tai mitä vaan tuleekin, että ne palvelut pysyvät siinä kunnan sisällä, koska muuten se menee niin kauas sitte asiakkaasta ja täällä perustason työntekijöistä, että se yhteistyö murenee. Mutta nyt kun ne palvelut on täällä lähellä, niin myös tätä yhteistyötä pystytään kehittämään.

Alaluokat ehkäisevän työn ja tukimuotojen lisääminen sekä kunnallisten palveluiden riittävyyden haaste ja yläluokat perheiden osallisuuden lisääminen, tiiviimpi yhteistyö

perheiden kanssa sekä lapsen yksilöllisyyden parempi huomioiminen ja vanhemmuuden vahvistaminen muodostivat toisen pääluokan perheiden kokonaisvaltaisempi tukeminen. Lainauksessa tulee ilmi mielenkiintoinen näkemys vanhemmuudessa tapahtuneesta muutoksesta liittyen vanhemman omaan vapaa-aikaan. Haastateltava pohti vanhempien oman ajan tavoittelun lisääntyneen nykyvanhemmuudessa, minkä hän koki olevan yhteydessä vähentyneeseen läsnäoloon lapsen kanssa. Vanhemmuus kaipaisi siis vahvistusta.

K11. – – et jos aatellaan ennen, niin varmaan paljo elettiin lasten ehdoilla, lasten takia ja toki nytki, monissa perheissä, mutta sellanen, että missä me käydään, niin hyvin paljo näkyy nykyaikana se vanhempi siellä, että se vanhempi on se jotenki, että hän tarttee aikaa ja hän tarttee vapaa-aikaa ja hän on väsynyt ja noi lapset on tossa ja et mitenkäs he, hänen oma aikansa ja miten heidän laatu aika miehen kanssa – –.

Eräs haastateltava korosti lapsen yksilöllisyyden huomioimisen tärkeyttä. Jokainen lapsi tulisi pyrkiä huomioimaan omana itsenään perhetaustasta huolimatta. Perheiden kanssa tehtävässä työssä toivottiin mahdollisuutta kokonaisvaltaisempaan lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseen.

K12. – – et kyllä vähän niitä leimoja lyödään sit lapseen – – kun tulee tietoon, et lapsi on hankala, ni kyllä sitä löytyy sitten vähän sitä tukevaa tietoa sit aika mukavasti, et sitä ei kuitenkaa osata sitä ottaa sitä lasta ihan sellasena ku se on – –.

Lisäksi korostettiin erilaisia yhteistyötä edistäviä seikkoja yli sektorirajojen menevän yhteistyön lisäämiseksi, mistä rakentui kolmas pääluokka. Kyseinen pääluokka muodostui alaluokista lainsäädännön uudistusten ennakointi ja käytännön toteutus, johtamisen rakenteiden uudistaminen sekä työntekijöiden vaihtuvuuden vähentäminen. Yläluokkia olivat yhteisten käytäntöjen lisääminen, yhteisöllisen ajattelutavan lisääntyminen, selkeät yhteiset tavoitteet, selkeämmät dokumentoinnit, arviointien hyödyntäminen kehittämistyössä ja hanketyöntekijän hyödyntäminen kehittämistyössä.

P14. Mutta noin yleisesti ottaen niin, niin aika paljon siinä on vielä parantamisen varaa, varmaan ihan valtakunnallisella tasollakin, et kyllä se semmosta hyvin yksikkökohtasta ja sektorikohtasta se toiminta on, että mun mielestä Suomessa aika vähän on tällöisiä fyysisiä perhekeskuksia ja puhutaan perhekeskusmaisesta toiminnasta, mut ei sekään läheskään joka paikassa toimi.

J10. – – niin et kaikki pystys jotenkin toimimaan yhteistyössä ilman sitä, että ajatellaan niitä rajoja tai jotenkin pystyttäs ylittämään ne rajat, mut että se ei tietysti aina oo ihan yksinkertasta, mut että kun ois ne yhteiset tavoitteet – –.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että fyysisen perhekeskuksen toteuttaminen edellyttää lisäresursseja ja tasapuolisempaa alueellista kehittämistä. Myös perhekeskus käsitteenä kaipaisi selventämistä, mikä muodostui neljänneksi pääluokaksi.

P15. – – hirveen vähän puhutaan kunnissa ylipäänsä varsinaisesti, että tää on perhekeskustoimintaa tai perhekeskus, et sit puhutaan yhteistyöstä, et se on ehkä semmonen termi, mitä käytetään, mut että perhekeskus ei jotenki sanana oo – –.

7.5 Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen

Toisen tutkimuskysymyksen d) kohdassa tarkastelemme, miten perhekeskus haastateltavien kokemuksen mukaan tukee lapsiperheiden hyvinvointia. Hyvinvoinnilla tarkoitamme tutkimuksessamme niitä keinoja, jotka edistävät niin lasten kuin vanhempienkin voimavaroja ja sitä kautta elämänlaatua. **Pieksämäen perhepalvelukeskuksen** lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisen pääluokiksi muodostuivat koko lapsen elämänkaaren tukeminen, tukimuotojen lisääminen ongelmatilanteissa, tietyille perhe- tai lapsityypille fokusoidut ryhmät sekä resurssien lisääminen ongelmatilanteissa.

Taulukko 13. Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen Pieksämäen perhepalvelukeskuksessa

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Peruspalvelut + erityispalvelut	Eri toimijoiden substanssityö Verkostotyö	Koko lapsen elämänkaaren tukeminen
Varhainen puuttuminen Tilanne- ja perhekohtaisuus Tieto ja ohjaaminen palvelujärjestelmiin	Lasten ja vanhempien tapaamiset Erityistuet Konkreettinen tuki ja ohjaus (esim. perhettyö, kodinhoitoapu)	Tukimuotojen lisääminen ongelmatilanteissa
Matalan kynnyksen toiminta	Lasten ja vanhempien vertaistukiryhmät	Tietyille perhe- tai lapsityypille fokusoidut ryhmät
Strategisten tavoitteiden kehittäminen ja seuranta	Olemassa olevien resurssien ja asiantuntemuksen vastaavuuden tarkasteleminen	Resurssien lisääminen ongelmatilanteissa

Perus- ja erityispalvelut muodostavat yhdessä vahvan tuen. Näitä palveluja toteutetaan verkostotyönä eri toimijoiden asiantuntemusta hyödyntäen ja pyritään siten takaamaan lapsen elämänkaaren kokonaisvaltainen tukeminen, josta muodostui lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisen ensimmäinen pääluokka.

P16. – – tässä on tavallaan se koko lapsen elämänkaari täs perhetukikeskuksessa lastenneuvolasta lähtien. Nää noin sanotut normaalipalvelut elikkä lastenneuvola, päivähoito ja koulu ja sitten nämä erityispalvelut – –.

Lapsiperheitä tuettaessa tilanteisiin pitää reagoida perhekohtaisesti ja riittävän varhain sekä tarvittaessa ohjata palveluiden piiriin. Haastateltavat korostivat sekä lapsen että vanhempien tukemisen tärkeyttä. Kun lasta tuetaan kokonaisvaltaisesti, on aina huomioitava vanhemmuuden tukemisen merkitys lapsen kokonaistilanteessa. Tällöin on kar-toitettava lapsen ja vanhempien tuen tarve ja sen riittävyys tapaamalla sekä lasta että vanhempia.

P17. – – vanhemmille sovitaan omat työntekijät ja missä sitä vanhemmuutta kartotetaan ja tuetaan sitten, että siinä rinnan lapsen tapaamisten kanssa elikkä aina, kun on lapsi kysymyksessä, niin jollakin tavalla vanhemmat ovat siinä mukana ja vanhemmuutta tuetaan.

Perheille tarjotaan erityistukia ja konkreettista tukea sekä ohjausta, kuten esimerkiksi perhetyötä ja kodinhoitoapua. Tukimuotoja lisätään, mikäli tarvetta ilmenee. Tukimuotojen lisääminen ongelmatilanteissa rakentui toiseksi pääluokaksi.

P18. – – jos huomataan, että et esimerkiks lapsen tukikäynneillä tai koulun asettamalla joillakin erityistuilla ei saada lapsen tilannetta korjuuseen ja sitte tarjotaan esimerkiks perhetyötä. Että se mietitään aina uudestaan, että jos tilanne muuttuu ja vaikeutuu, että kenenkä keinot on sitten ne, jotka auttaa.

Perheille järjestetään matalan kynnyksen toimintaa, joka koostuu muun muassa erilaisesta vertaistuesta. Lapsille ja vanhemmille on tarjolla tietyille lapsi- tai perhetyypille suunnattuja vertaisryhmiä, joista muodostui lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisen kolmas pääluokka.

P19. – – semmosia jollekin tietyille lapsityypille tai perhetyypille fokuoituja ryhmiä, joissa toimitaan muutenki kun yksilötasolla, et tosiaan sitten siellä on useita perheitä tai useita lapsia – –.

Strategisten tavoitteiden toteutumista seuraamalla voidaan tarkastella olemassa olevien resurssien ja asiantuntemuksen vastaavuutta. Ongelmatilanteissa pyritään tarjoamaan

kaikki mahdollinen tuki ja tarvittaessa lisäämään resursseja johonkin tukemisen osa-alueeseen, jos huomataan, että tuki ei ole riittävää. Resurssien lisääminen ongelmatilanteissa muodostui neljänneksi pääluokaksi.

P20. No yritetään hyödyntää se olemassa oleva asiantuntemus sitten, et mitkä meillä on tavallaan ne käytettävissä olevat resurssit, ni yritetään ne saaha mahdollisimman hyvin vastaamaan siihen tilanteeseen ja siihen ongelmaan.

Joensuun Perheentalo toimii lapsiperheiden tukijana arjen ja ehkäisevän työn tasoilla, ohjaa tarvittaessa eteenpäin muiden palveluiden piiriin sekä tarjoaa mahdollisuuden yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyen lapsiperheiden hyvinvointiin.

Taulukko 14. Joensuun Perheentalo lapsiperheiden hyvinvoinnin tukijana

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Matalan kynnyksen kohtauspaikka ja apu Vertaistuki/toiseuden kokemus Lyhytaikainen apu, mm. yökylätoiminta	Toimintojen tarjoaminen Toimintojen saavutettavuus Tarpeisiin vastaaminen Valinnanvapaus	Arjen ja ehkäisevän työn tasot
Ehkäisevästä työstä huolehtiminen	Väylä lisätuen piiriin tarvittaessa	Palveluohjaus
Yhteiskunnallinen vaikuttaminen Laman seurausten paikkaaminen	Oman osallisuuden lisääminen Vaikuttamismahdollisuudet Vapaaehtoistyön mahdollisuuksien lisääminen Yhteistyön vahvistaminen	Yhteiskunnallinen taso

Joensuun Perheentalo tarjoaa matalan kynnyksen tilan kohtaamiseen ja sitä kautta mahdollisuuden vertaistuen ja toiseuden kokemukseen. Perheentalossa on tarjolla lyhytaikaista apua, kuten yökylätoimintaa.

J11. – – tää toimii semmosena matalan kynnyksen kohtaamispaikkana, mikä on varmasti tosi tärkeätä monille lapsiperheille, että pääsee sieltä kotoota johonkin juttelemaan vähän muitten kanssa ja se on mun mielestä ihan tosi oleellinen tukimuoto, että monet perheet voi siinä tuntea kuuluvansa sit johonkin, et kun ei välttämättä oo niitä verkostoja – –.

Toimintojen toteuttaminen lähtee perheiden tarpeista ja toiminnot pyritään järjestämään mahdollisimman helposti saavutettaviksi. Koko Perheentalon toiminta perustuu valinnanvapauteen. Arjen ja ehkäisevän työn tasot rakentuivat lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisen ensimmäiseksi pääluokaksi.

J12. Niin jos mä tasoina mietin sitä, niin meillä on se semmonen arjen taso elikkä tarjotaan se tila ja mahdollisuudet siihen leikkiin, pyritään semmoseen lasta arvostaviin toimitiloihin ja kohtaamiseen ja sitten tämä tämmönen ehkäisevä lastensuojelupuolen taso elikkä siinä on nämä kaks tasoa – –.

Perheentalo huolehtii nimenomaan lapsiperheiden ehkäisevästä työstä ja ohjaa tarvittaessa lisätuen piiriin. Palveluohjaus muodostui toiseksi pääluokaksi.

J13. Ja sit jos on vakavampi kysymyksiä perheessä on jotain ongelmia niin, niin mä luulen, että tän talon kautta kuitenkin pääsee sit siinä eteenpäin, mihin kannattaa mennä ja mitä kannattaa tehdä ja mihinkä he voi ottaa yhteyttä ja niin pois päin. Mä toivon, että tää pystys semmosena väylänä olemaan – –.

Perheentalo pyrkii paikkaamaan 90-luvun laman aiheuttamia seurauksia lapsiperhepalveluissa sekä tarjoamaan kanavan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

J14. – – mää uskon siihen ite, että se (Perheentalo) täydentää hyvin niitä palveluita, mitä on nyt viime vuosikymmeninä ajettu aika hyvin alaskin – – lapsiperheiden tukipalveluita, niin uskosin, että tää pystyy vähän osaltaan paikkaamaan sitä tai tukemaan niitä lapsiperheitä sitten.

Perheille tarjoutuu mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsiperheiden asioihin esimerkiksi vaalipaneelissa ja Lasten parlamentissa. Perheentalo pyrkii myös edistämään vapaaehtoistyötä ja vahvistamaan yhteistyötä eri osapuolien välillä. Näistä rakentui kolmas pääluokka yhteiskunnallinen taso.

J15. – – tämmönen yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Toki Perheentalolla on seki rooli, että me yritetään vaikuttaa asioihin ja just vähän poliitikkoja esimerkiksi höykytetään välillä, että nytkin ollaan tässä järjestämässä vaalipaneelia ja tämmösiä asioita, että vähän laajempaakin näkökulmaa – –.

Keuruun verkostomaisesti toimivassa perhekeskuksessa lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen luokiteltiin kahteen pääluokkaan: vanhemman voimaantuminen ja tukimuotojen lisääminen tarvittaessa.

Taulukko 15. Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen Keuruun verkostomaisesti toimivassa perhekeskuksessa

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ Lapsen ja vanhemman kuuleminen Yksilöllinen ja perhekohtainen tukeminen Palveluohjaus ja palvelun tarkoituksenmukaisuus	Kirjattu tuki Ohjaus käytännössä pärjäämiseen Vertaistuki Toimitila kohtaamiseen Harrastusten taloudellinen tukeminen Vanhemman oma vastuu ja toimiminen Pitkäjänteisyys tukemisessa	Vanhemman voimaantuminen
Peruspalvelut – kolmannen sektorin palvelut – erityispalvelut Infrastruktuuri kunnossa	Fyysiset tarpeet ensin Tukeminen verkostoissa Reagointi muuttuviin tilanteisiin	Tukimuotojen lisääminen tarvittaessa

Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisen alaluokiksi Keuruulla muodostuivat varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ, lapsen ja vanhemman kuuleminen, yksilöllinen ja perhekohtainen tukeminen sekä palveluohjaus ja palvelun tarkoituksenmukaisuus. Seuraava esimerkkilainaus ilmentää palveluun ohjaamista.

K13. No jos ei oo voimavaroja eivätkä osaa, ni sittehän hyvin konkreettisesti, jos asiakas vaan antaa luvan ja on myöntäväinen, ni mehän edesautetaan sitä, et hän sinne palvelun piiriin pääsee.

Yläluokkia olivat kirjattu tuki, ohjaus käytännössä pärjäämiseen, vertaistuki, toimitila kohtaamiseen, harrastusten taloudellinen tukeminen, vanhemman oma vastuu ja toimiminen sekä pitkäjänteisyys tukemisessa. Näistä rakentui ensimmäinen pääluokka vanhemman voimaantuminen. Kaiken kaikkiaan Keuruulla painottui vanhemmuuteen ohjaaminen ja vanhemmuuden vahvistaminen. Haastateltavat korostivat käytännön esimerkin kautta tapahtuvaa muutosta ja vanhemman omaa aktiivisuutta ja toimimista.

K14. – – yritetään vastuuttaa sitä vanhempaa itteensä, että sinä oot se vanhempi ja jos perhetyö käy, niin se tukee ja sitte se on hetken ja sit sen jälkeen sitte se vanhempi voimaantus – –.

Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen rakentuu alaluokista peruspalvelut kolmannen sektorin palvelut sekä erityispalvelut. Myös infrastruktuurin tulisi olla kunnossa.

K15. Jos me nyt lähetään siitä, et on tämmöset kolmannen sektorin palvelut, sit on tämmöset peruspalvelut, mitä meillä nyt on – –, niin sitte on erityispalvelut ja sinne sit ohjataan täältä kolmion alasarasta, jos sinne sitte on tarvetta – –.

Yläluokiksi muodostuivat fyysiset tarpeet ensin, tukeminen verkostoissa ja reagointi muuttuviin tilanteisiin. Fyysiset tarpeet ovat ensisijaisia tukemisessa. Lisäksi verkostoissa tapahtuvassa tukemisessa on tärkeää pysyä ajan tasalla perheen tilanteesta, jotta pystytään vastaamaan muuttuneisiin tuen tarpeisiin. Näistä ala- ja yläluokista muodostui toinen pääluokka tukimuotojen lisääminen tarvittaessa.

K16. – – tärkeätä tällasessa ihmisten kanssa tehtävässä työssä just onkin, että ei olla kauheen kaavamaisia, vaan ihan oikeesti reagoidaan niihin, mitä siellä tapahtuu – –.

K17. – – perhetyötä pystytään lisäämään sen mukaan, että jos on tarve ja sitte muuten, ni sitte yritetään, että sais lisätukee tai sitte uusien palveluiden piiriin – – jos se tarve lisääntyy.

7.6 Systemisyys ja yksilöllisyys perhekeskusajattelussa

Toisen tutkimuskysymyksen viimeisessä eli e) kohdassa tarkastelimme, miten systemisyys ja yksilöllisyys näyttäytyivät perhekeskuksissa. **Pieksämäen perhepalvelukeskuksessa** systemisyyteen ja yksilöllisyyteen liittyvän teeman pääluokaksi rakentui perheen ja kasvuympäristön huomioonottava lähestymistapa. Pieksämäellä tuli esille

myös yleisempi näkökulma perhekeskuksiin koskien systeemisyyttä ja yksilöllisyyttä. Tämä yleinen näkökulma oli enemmän yksilöllinen.

Taulukko 16. Systeemisyys ja yksilöllisyys Pieksämäen perhepalvelukeskuksessa ja perhekeskusajattelussa

	ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
PIEKSÄMÄEN PERHEPALVELUKESKUKSEN NÄKÖKULMA	Hallinnollinen rakennelma ja lainsäädäntö tukevat koko perheen huomioonottavaa työskentelytapaa	Lapsi + kasvuympäristö Menetelmät + seulat perheen kokonaistilanteen selvittämiseksi Lähiverkostot (sukulaiset, kaveripiiri) Päiväkodin ja koulun tärkeä rooli	Perheen ja kasvuympäristön huomioonottava lähestymistapa
YLEINEN NÄKÖKULMA	Päiväkotiki ja koulu jälkijunnassa	Työntekijöiden asenneongelma Vanhempien kohtaamisen pelko	Enemmän yksilöllinen näkökulma

Hallinnollisen rakennelman ja lainsäädännön nähtiin tukevan koko perheen huomioonottavaa työskentelytapaa. Lapsi toimii kasvuympäristössään, joka kattaa esimerkiksi päivähoiton ja koulun sekä lähiverkostot. Perheen kokonaistilanteen selvittämiseksi käytetään erilaisia menetelmiä ja seuloja. Seuraava lainaus painottaa nimenomaan lapsen kasvuympäristön merkitystä.

P21. Et tässä on ihan hirveesti sellaisia asioita, jotka ei oo pelkästään sen lapsen asioita persoonana, minkälaisena se on syntynyt, vaan että just, että missä se elää. Minkälaisessa maailmassa se elää?

Pieksämäen perhepalvelukeskuksen näkökulma oli enemmän systeeminen eli lapsen kasvuympäristöjä huomioiva esimerkiksi muiden perheenjäsenten osalta. Ensimmäinen pääluokka oli perheen ja kasvuympäristön huomioonottava lähestymistapa.

P22. – – kyllä se musta aika sellanen perheen huomioonottava se meidän lähestymistapa on, että siihen ainakin pyritään, että – – tämän yhteistyön kehittämisen ja näiden toimintamallien taustalla, niin kyllähän siellä on se, että se lapsi tulee jostaki ympäristöstä ja sitä voidaan parhaiten auttaa, ku siinä sitte huomioidaan se ympäristö, että meil on täällä strategiassakin nää kasvu ympäristö ja nämä yhtenä alueena – –.

Kun tarkasteltiin perhekeskusta yleisellä tasolla, koettiin, että suurimmassa osassa kuntia vielä hoidetaan enemmän lasta kuin ympäristöjä. Vaikka terveydenhoitajat ja kuraattorit nähtiin motivoituneina verkostotyöskentelyyn, päiväkodissa ja koulussa on vasta lisääntymässä koko perheen ja verkoston hoitaminen. Tarve ympäristöjen huomioimiseen siis tiedostetaan. Työntekijöiden asenteessa olisi kuitenkin vielä parantamisen varaa ja heitä tulisi vielä enemmän rohkaista ja ohjata vanhempien kohtaamiseen. Toiseksi yleistä näkökulmaa kuvaavaksi pääluokaksi muodostui enemmän yksilöllinen näkökulma.

P23. – – päivähoidon puolella ehkä ongelma on se, että siel on niin paljon sitä väkeä ja työntekijöitä ja ne vaihtuu niin paljon, että – – yhteisöllisyyden luominen ja tän ajattelutavan läpivieminen varmaan kestää iät ja ajat – –.

Joensuun Perheentalossa tuli esille sekä systeeminen että neutraali näkökulma systeemisyyteen ja yksilöllisyyteen.

Taulukko 17. Systeemisyys ja yksilöllisyys Joensuun Perheentalossa

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Koko kaari (mm. perhe, neuvola, päivähoito, koulu, nuorisotoimi, seurakunta ja Perheentalo)	Lapsen tukeminen kaikkien osapuolten osalta sekä lasta rakentava ympäristö ja toiminta Lapsen osallisuuden tukeminen Vanhempien tukeminen Verkostotyö	Systeeminen näkökulma
Ei yleispätevää vastausta	Teoreettinen jaottelu	Neutraali näkökulma (ei kumpikaan)

Joensuun Perheentalon yhteistyötahot muodostavat lapsen koko kasvu ympäristöjen kaaren ja myös Perheentalo itsessään nähtiin yhdeksi lapsen kasvu ympäristöksi.

J16. – – jos aattelee sitä Bronfenbrennerin kehää niin, jos siel on se lähiympäristö ja sit siel on se koulu ja mitä kaikkee siel olikaan eli tää on niinku yks kehä lisää siellä varhaislapsuudessa taikka siellä lapsuudessa mahdollisuus – –.

Joensuun Perheentalossa koettiin tärkeänä kaikkien lapsen kasvu ympäristöjen yhteistyö sekä lapsen osallisuuden huomioiminen tukemisessa. Nämä edellyttävät toimivaa verkostotyötä. Seuraavassa lainausesimerkissä ilmenee lapsiperheiden hyvinvoinnista huolehtiminen yhteisenä vastuuna.

J17. – – siis kumminkin joku systeemitoteoreettinen näkökulmahan tässä silleen on. Taustalla koko tässä ajatuksessa, että tavoitteena on, että kaikki osapuolet yhdessä huolehtivat siitä lapsesta ja lapsiperheiden hyvinvoinnista – – niin silloin kaikki vaikuttaa kaikkeen.

Systeemisyyttä ilmentää sekin, että vanhemmuuden tukeminen on suoraan yhteydessä lapsen hyvinvointiin, mistä on esimerkkinä seuraava lainaus.

J18. Kyl me nähään se kokonaisuus ainaki sillä tavalla, et se lapsen hyvinvointi on aina kiinni siitä vanhempien hyvinvoinnista eli tuetaan hyvin vahvasti vanhempia, jotta ne lapset vois paremmin.

Yksi haastateltavista ei kuitenkaan osannut antaa yksiselitteistä vastausta, koska on olemassa niin monen eri toimijan näkökulmia asioihin. Hän myös koki jaottelun teoreettiseksi. Haastateltava ei siis päätenyt systeemiseen eikä yksilölliseen näkökulmaan, joten toiseksi pääluokaksi rakentui neutraali näkökulma (ei kumpikaan).

J19. Et tuo kuulostaa enemmän teoreettiselta jaottelulta. Koska jos lapsella on vaikka joku semmonen ongelma, että se nukkuu liian vähän ja sit se on levoton, niin että se nukkuu tarpeeksi niin siinä joudutaan vaikuttamaan siihen ympäristöön myös eikä voi pelkästään lapsesta käsin lähteä liikkeelle. Mä en oikein tiedä, toimiiks tuo jaottelu käytännön tasolla.

Keuruun verkostomaisesti toimivassa perhekeskuksessa näkökulma systeemisyyteen oli tietyllä tavalla kaksijakoinen, kuten pääluokista on havaittavissa. Ongelman koettiin olevan koko systeemissä, mutta toisaalta aina ei ole keinoja hoitaa koko verkostoa, jolloin huomio kiinnittyy helposti liikaa yksilöön. Perhe nähtiin lapsen tärkeimpänä kasvu alustana ja aina ympäristöönsä kytköksissä olevana. Haastatteluista kävi ilmi systeemi-

syiden ja yksilöllisyyden ristiriita. Kaiken kaikkiaan ongelman nähtiin kuitenkin ulottuvan laajemmalle kuin yksilöön.

Taulukko 18. Systeemisyyden ja yksilöllisyyden Keuruun verkostomaisesti toimivassa perhekeskuksessa

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →
Mahdollisuuksien mukainen puuttuminen	Perhelähtöisyys Vanhemmuuden tukeminen Päiväkodin ja koulun tärkeä rooli Terveystoimijoiden merkittävä rooli Verkoston huomioiminen	Ongelma systeemissä
Opettajan toimenkuvan ja valtuuksien epäselvyys Lapsen leimaantumisen perheen ongelmista Liiallinen diagnosointi	Keinojen puuttuminen Palveluiden ja yhteistyön tilannekohtaisuus	Tietynlainen yksilöllisyys

Ensimmäinen ongelma systeemissä -pääluokka syntyi alaluokasta mahdollisuuksien mukainen puuttuminen sekä yläluokista perhelähtöisyys, vanhemmuuden tukeminen, päiväkodin ja koulun tärkeä rooli, terveydenhoitajan merkittävä rooli ja verkoston huomioiminen. Seuraava lainaus kuvastaa sekä koko systeemin huomioimista että perhelähtöisyyden tärkeyttä ongelmatilanteiden ratkaisemisessa.

K18. – – koko systeemissä se aina on se ongelma, eihän se voi olla yhdessä ihmisessä, että sehän se just onki tätä yksilöllisyyttä, että vaikka jossakin lapsessa taikka sanotaan, että kaikissa lapsissa on sama ongelma ja niissä perheissä voi olla silti ihan erilainen tilanne.

Toinen lainaus ilmentää mahdollisuuksien mukaista puuttumista sekä verkoston huomioimista. Perheen lähiverkosto huomioidaan tarpeen mukaan.

K19. – – mahdollisuuksien mukaan otetaan lähiverkosto, et jos tarve vaatii, mut se on aina – – tarvekohtasta, että ei toki kaikille se ei oo tarpeen, et se riippuu nyt ihan täysin siitä perheen tilanteesta ja ongelmasta – –.

Toiseksi pääluokaksi muodostui tietynlainen yksilöllisyys. Alaluokat olivat opettajan toimenkuvan ja valtuuksien epäselvyys, lapsen leimautuminen perheen ongelmista sekä liiallinen diagnosointi. Lapsi saattaa leimautua syyttä perheen ongelmista, mikä on yhteydessä liiallisen diagnosoinnin arveluttavuuteen. Lapsi voi saada helpommin diagnoosin ja leimautua hankalaksi, jos perheellä on ongelmia. Seuraavasta lainauksesta käy ilmi liiallisen diagnoosien teon arveluttavuus.

K20. – – tää tämmönen diagnoosien teko...se on toisaalta aika vaarallista, et jos lyödään lapseen leima, et se on jotakin, niin löydetään vaan se siitä lapsesta, mikä tukee sitä...sit on paljon muuta, mikä ei tue sitä...se jätetään huomioimatta – –.

Yläluokiksi muodostuivat palveluiden ja yhteistyön tilannekohtaisuus sekä keinojen puuttuminen. Lapselle ja perheelle pyritään mahdollisuuksien mukaan tarjoamaan palvelut, jotka tukevat heitä parhaiten heidän tilanteessaan. Koska opettajan toimenkuva ja valtuudet koetaan epäselviksi, se hankaloittaa tai estää lapsen/perheen asioihin puuttumista. Lainaus ilmentää palveluiden ja yhteistyön tilannekohtaisuutta sekä tietynlaisen yksilöllisyyden huomioimista.

K21. – – ainahan meil on siellä takaraivossa ne meidän palvelut, mitä me pystytään tarjoamaan, et mihin me voidaan se ihminen ohjata – – mut kyl mä nyt kuitenkin jollain lailla koen, että kyllä tää työ täytyy olla yksilöllistä, et jos me ajatellaan, että nää kaikki yksinhuoltajaäidit on samanlaisia tai jotain muuta, niin ei se ainakaan niin voi olla, että niitä samalla lailla niitä palveluja rukattais jokaiselle – –.

7.7 Paikkakuntia koskeva yhteenveto

Yhteistyöverkostojen tärkeys ja perheiden kuuleminen kokemusasiantuntijoina omassa asiassaan olivat yhteneviä tekijöitä kaikkien paikkakuntien yhteistoiminnassa. Järjestöveitoisessa Joensuun Perheentalossa korostui muita enemmän pyrkimys yhteiskunnalliseen muutokseen eli koko vallitsevan palvelujärjestelmän muutokseen, jotta hyvinvointi säilyisi ainakin nykyisellä tasolla. Pieksämäellä ja Keuruulla puolestaan painottuivat selkeät strategiset työvälineet toiminnan toteuttamisessa sekä vakiintuneet toimintatavat

käytännössä. Yhteistyöhön ohjaava johtaminen sen sijaan tuli esille Joensuussa ja Pieksämäellä.

Jokaisella paikkakunnalla nähtiin perhekeskusmaisen tai verkostoissa tapahtuvan toimintatavan lisännen yhteistyön toimivuutta eri toimijoiden välillä. Joensuun Perheentalossa tämä ilmeni yhteisöllisyyden kokemuksena. Pieksämäellä ja Keuruulla taas koettiin työntekijöiden tuttuuden ja kaupungin sopivan koon edistäneen yhteistyötä. Lisäksi Pieksämäellä perhekeskusmainen työskentely oli lisännyt perheiden osallisuutta. Kokemukset hanketyön kehittävästä roolista lapsiperhepalveluissa tulivat esille lähinnä Pieksämäellä. Hallinnon myönteinen suhtautuminen oli myös edesauttanut perhekeskusmaisen toimintatavan toteuttamista ja kehittämistä Pieksämäellä.

Sekä Pieksämäellä että Keuruulla koettiin, että perheiden kokonaistilanteen hoitamisessa olisi aina parantamisen varaa. Perheiden osallisuuden ja perhelähtöisyyden lisääminen mainittiin kehityshaasteena Pieksämäellä sekä Joensuussa. Keuruulla vertaistuki muodostui selkeäksi kehitettäväksi osa-alueeksi. Kaikilla paikkakunnilla korostettiin yhteistyön jatkuvaa kehittämistä. Joensuun Perheentalossa painottui kestävän yhteistyöverkoston luomisen merkitys toiminnan ollessa alkuvaiheessa.

Sekä Pieksämäellä että Keuruulla lapsiperheiden hyvinvoinnin turvaamisessa oli yhtenevää tukimuotojen lisääminen ongelmatilanteissa. Joensuun Perheentalossa keskitytään ennalta ehkäisevän työn toimintoihin, mutta ohjataan tarvittaessa lisätuen piiriin. Muista poiketen Joensuussa pyritään tarjoamaan perheille yhteiskunnallista vaikutusmahdollisuutta lapsiperheiden tukemisen kehittämiseksi. Perheentalo on jo itsessään vastaus kunnallisten palveluiden resurssipulaan. Keuruulla vanhemmuuden vahvistamisen näkökulma muodostui vahvaksi lapsiperheiden tukemisessa.

Jokaisella paikkakunnalla pidettiin tärkeänä koko systeemin huomioimista. Keuruulla annettiin eniten kritiikkiä systeemin toimivuuden suhteen esimerkiksi koulussa ja pohdittiin myös tietynlaisen yksilöllisyyden merkitystä ongelmatilanteissa. Joensuussa yksi haastateltavista kyseenalaisti systeemitieteellisen näkemyksen toimivuuden käytännössä.

7.8 Teorian ja käytännön kohtaaminen: perhekeskuskäytäntöjen vertailua perhekeskusmalliin

Yhdistävänä kolmantena tutkimuskysymyksenä tarkastelimme, miten jo aiemmin luvussa 7.1 esitelty kirjallisten materiaalien pohjalta laitimamme perhekeskusmalli (ks. Taulukko 2.) ja haastattelujen perusteella saadut tulokset kohtasivat.

Taulukko 2. Perhekeskusmalli julkisten aineistojen sisällönanalyysin pohjalta

ALALUOKKA →	YLÄLUOKKA →	PÄÄLUOKKA →	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Perheiden osallisuuden vahvistaminen Vertaistuki ja yhteisöllisyys Ennalta ehkäisevä ja varhainen tuki	Vanhemmuuden tukeminen ja vahvistaminen	Lasten ja perheiden hyvinvoinnin mahdollistaminen	Perhekeskus
Työ-, toiminta- ja ajattelutavat Perhekeskustoimintamallit Palvelut ja palveluverkostot	Kumppanuus	Palvelurakenteiden uudistaminen	

Lähdimme vertailemaan teoriaa ja käytäntöä kohta kohdalta perhekeskusmallin sanelemissa järjestyksessä. Alaluokat *perheiden osallisuuden vahvistaminen*, *vertaistuki ja yhteisöllisyys* sekä *ennalta ehkäisevä ja varhainen tuki* tulivat kaikki esille haastateltujen puheissa. Perheiden osallisuus oli kantava teema Joensuun Perheentalossa, kun taas Pieksämäellä se nähtiin myös kehitystarpeena. Vertaistuelle koettiin olevan lisätarvetta Keuruulla ja Pieksämäellä, kun taas Joensuussa vertaistukitoiminta on monipuolista. Yhteisöllisyys koettiin yleiseksi perhepalveluiden kehityshaasteeksi. Joensuussa se kuitenkin on toiminnan lähtökohtana ja johtajuuden perustana. Myös Pieksämäellä korostettiin yhteistyöhön ohjaavaa johtajuutta. Ennalta ehkäisevä ja varhainen tuki mainittiin lapsiperheiden hyvinvoinnin tukimuodoksi kaikilla paikkakunnilla, mutta myös yleiseksi perhepalveluiden kehittämistarpeeksi. Pieksämäellä matalan kynnyksen toimintaa

kaivattiin enemmän ja Keuruulla perheiden tukimuotojen lisääminen koettiin tarpeelliseksi.

Perhekeskusmallin yläluokka *vanhemmuuden tukeminen ja vahvistaminen* ilmeni kaikilla paikkakunnilla esimerkiksi vanhempien kuulemisena, käytännön tukena ja vertaistukena. Keuruulla vanhemmuuden tukemisen yhteydessä puhuttiin pyrkimyksestä vanhempien voimaantumiseen. Siellä vanhemmuuden vahvistaminen nähtiin keskeisenä asiana lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisessa. Vanhemmuuden vahvistaminen koettiin kuitenkin myös perhepalveluiden yleisenä kehitystarpeena.

Pääluokka *lasten ja perheiden hyvinvoinnin mahdollistaminen* oli kaikkien paikkakuntien pyrkimys. Joensuussa hyvinvoinnin säilyminen muodostui yhdeksi pääluokaksi perhekeskusmallin pääluokkaa vastaavasti. Toiminta on käynnistetty tarvelähtöisyyden pohjalta hyvinvoinnin säilymisen turvaamiseksi ja vastauksena kunnallisten palveluiden resurssipulaan.

Alaluokka *työ-, toiminta- ja ajattelutavat* tuli esille Pieksämäellä ja Keuruulla termeillä 'hyvät käytännöt' ja 'vakiintuneet toimintatavat'. Toisaalta toimintatapojen ja -mallien kehittäminen nähtiin myös kehitystarpeena sekä Pieksämäellä että Keuruulla. Joensuussa toiminta on aluillaan, joten siellä ei vielä ole vakiintuneita työ- ja toimintatapoja, mutta toimintaa ohjaa yhteisöllisyys ja pyrkimys yhteiskunnallisen asenneilmapiiriin ja rakenteelliseen muutokseen lapsiperheiden tukemisessa.

Alaluokka *perhekeskustoimintamallit* ei sellaisenaan tullut esille haastateltavien puheissa. Pieksämäellä mainittiin perhekeskus talona ja yhdessä toimimisen muotona. Kaiken kaikkiaan perhekeskus käsitteenä koettiin vieraaksi ja epämääräiseksi ja alueelliset erot suuriksi perhepalveluiden toteuttamistavoissa. Perhekeskusten kehittämisen resurssit jakautuvat epätasaisesti alueittain. Perhekeskustoimintamalli ei siis ole vakiintunut eikä tuttu toimijoiden parissa. Perhekeskus käsitteenä mielletään fyysisenä paikana, vaikka se ei viittaa ainoastaan yhtenäiseen tilaan.

Alaluokka *palvelut ja palveluverkostot* ilmeni Keuruulla ja Pieksämäellä perus- ja erityispalveluiden toteuttamisena yhteistyöverkostoissa. Joensuussa puhuttiin palveluiden sijaan toiminnoista erotuksena kunnallisiin palveluihin, mutta sielläkin verkostotyö on keskeisessä asemassa. Palveluohjausta toteutetaan kaikilla paikkakunnilla, mikä sekin kertoo verkoston toimivuuden tärkeydestä.

Yläluokka *kumppanuus* ilmeni aineistossa termeillä 'yhteistyö' ja 'verkostot'. Kukaan haastateltavista ei käyttänyt suoraan käsitettä kumppanuus. Yhteistyö oli selkeästi yksi keskeisistä toimintaa ohjaavista seikoista kaikilla paikkakunnilla. Moniamma-

tillisen ja -alaisen yhteistyön ylläpitäminen ja jatkuva kehittäminen nähtiin myös haasteena. Yhteistyön ja verkkojen toimivuus on ensisijaisen tärkeää lapsiperheiden kokonaistilanteen kartoittamisessa ja hoitamisessa. Perhekeskusmaisesta toiminnasta koettiin lisänsä yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

Pääluokka *palvelurakenteiden uudistaminen* mainittiin Keuruulla ja Pieksämäellä kehitystarpeena siten, että palveluja tulisi kehittää, mutta toisaalta antaa työrauhauusien käytäntöjen toteuttamiselle. Yleisellä tasolla palvelurakenteiden uudistaminen nähtiin perhepalveluiden kehitystarpeena sellaisenaan. Joensuussa koettiin, että koko olemassa oleva kunnallinen systeemi tulisi uudistaa.

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että perhekeskusmallin teemat tulivat kattavasti esille haastatteluaineistossa. Usein ne nähtiin sekä vahvuutena että kehitystarpeena. Keskeinen tulos oli myös, että perhekeskus- ja kumppanuus-käsitteet eivät selvästikään vielä ole vakiintuneet käytännön puhetapoihin.

8 TULOSTEN YHTEYS TEORIAAN

Tutkimuksemme päätarkoituksena oli tutkia, miten perhekeskustoiminta toteutuu käytännössä Pieksämäellä, Joensuussa ja Keuruulla sekä miten näiden kaupunkien toiminta suhteutuu tarkastelemaamme kirjalliseen hankemateriaaliin. Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme oli selvittää, mitkä asiat olivat julkisten materiaalien mukaan olennaisia perhekeskuksessa. Laatimamme perhekeskusmallin pääluokiksi muodostuivat lasten ja perheiden hyvinvoinnin mahdollistaminen ja palvelurakenteiden uudistaminen. Toisen tutkimuskysymyksen a) kohdassa tarkastelimme perhekeskusten yhteistoimintaa kyseisillä kolmella paikkakunnalla. Kaikkia kolmea kaupunkia yhdistäviksi tuloksiksi rakentuivat yhteistyöverkoston ja perheiden kuulemisen ja osallisuuden tärkeys. Toisen tutkimuskysymyksemme b) kohta koski kokemuksia perhekeskuksesta siinä muodossa kuin se toimii kyseisellä paikkakunnalla. Jokaista paikkakuntaa yhdistävänä kokemuksena nähtiin perhekeskusmaisen tai verkostoissa tapahtuvan toimintatavan lisänsen yhteistyön toimivuutta eri toimijoiden välillä. Joensuun Perheentalossa tämä ilmeni yhteisöllisyyden kokemuksena. Pieksämäellä ja Keuruulla koettiin työntekijöiden tuttuuden ja kaupungin sopivan koon edistäneen yhteistyötä.

Toisen tutkimuskysymyksemme c) kohdassa kartoitimme perhekeskukseen liittyviä kehitystarpeita. Kaupunkien yhteiseksi kehitystarpeeksi muodostui yhteistyön kehittäminen. Joensuun Perheentalossa painotettiin kestävän yhteistyöverkoston luomisen tärkeyttä toiminnan ollessa alkuvaiheessa. Lisäksi kussakin kaupungissa tarkasteltiin myös lapsiperhepalveluiden yleisiä kehitystarpeita, joiden pääluokkia olivat palvelurakenteiden kehittäminen, perheiden kokonaisvaltaisempi tukeminen, yli sektoreiden menevän yhteistyön lisääminen ja perhekeskus-käsitteen selkiyttäminen. Toisen tutkimuskysymyksemme d) kohta käsitteli lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemista. Pieksämäellä ja Keuruulla lapsiperheiden hyvinvoinnin turvaamisessa oli yhtenevää tukimuotojen lisääminen ongelmatilanteissa. Joensuun Perheentalon toiminta keskittyy ennaltaehkäisevään työhön, mutta perheet saavat tarvittaessa palveluohjausta.

Systeemisyyys ja yksilöllisyys perhekeskusajattelussa oli toisen tutkimuskysymyksemme e) kohta. Vaikka kysymys herätti haastateltavissa hieman ristiriitaisia ajatuksia, pidettiin jokaisella paikkakunnalla tärkeänä koko systeemin huomioimista. Keuruulla annettiin eniten kritiikkiä systeemin toimivuudesta esimerkiksi koulussa ja pohdittiin myös tietynlaisen yksilöllisyyden merkitystä ongelmatilanteissa. Joensuussa yksi haastateltavista kyseenalaisti systeemitieteellisen näkemyksen toimivuuden käytännös-

sä. Pieksämäellä pohdittiin perhekeskusten systeemisyyttä/yksilöllisyyttä myös yleisestä näkökulmasta. Siinä painottui enemmän yksilöllinen lähestymistapa. Vaikka jo yleisesti tiedostetaan lapsen kasvuympäristöjen eli koko systeemin huomioimisen tärkeys, käytännössä se ei ainakaan vielä täysin toteudu. Yhdistävänä eli kolmantena tutkimuskysymyksenä tarkastelimme, miten kirjallisten materiaalien pohjalta koostamamme perhekeskusmalli (ks. Taulukko 2.) ja haastattelujen perusteella rakentuneet tulokset kohtasivat. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että perhekeskusmallin teemat tulivat kattavasti esille haastatteluaineistossa. Usein ne kuitenkin koettiin sekä vahvuudeksi että kehitystarpeeksi. Merkittävä tulos oli myös, että perhekeskus- ja kumppanuus-käsitteet eivät selvästikään vielä ole vakiintuneet käytäntöön.

Tutkimuksemme teoreettisena viitekehystenä on Bronfenbrennerin ekologinen teoria, johon pohjautuu toisen tutkimuskysymyksemme e) kohta, kuinka systeemisyys ja yksilöllisyys haastateltavien mukaan näyttäytyy perhekeskusajattelussa. Bronfenbrennerin (1979) korostama yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle näyttäytyi tutkimuksessamme siten, että haastateltavat korostivat systeemisuuden merkitystä lapsen hyvinvoinnin tukemisessa. Perhettä ei sinänsä koettu yhtenä lapsesta erillisenä kasvuympäristönä, vaan lapsesta ja perheestä puhuttiin lähtökohtaisesti yhdessä. Viitala ym. (2008) toteavat, että lasten hyvinvointi on sidoksissa vanhempien ja koko perheen hyvinvointiin. Tutkimuksessamme päivähoiton ja koulun rooli lapsen ongelmien havaitsemisessa ja hoitamisessa koettiin merkittävänä, mutta myös kehitettävänä. Hallinnollisten ja lainsäädännöllisten rakennelmien koettiin tukevan lasta rakentavan ympäristön muodostumista. Myös lapsen ja perheen lähiverkoston, kuten ystävien ja sukulaisten, merkitys nähtiin suurena. Mirja Satka (2003) viittaa niin sanottuun verkostolapsuuteen, jolla tarkoitetaan sitä, että nykyään lapsuuteen kuuluu vanhempien ja kodin elinpiirin lisäksi muita tärkeitä ihmissuhteita ja toimintakenttiä.

Lisäksi haastatteluissa tuli ilmi yksilöllinen näkökulma, joka näyttäytyi ympäristöjen huomioimisena tilanteen ja tarpeen mukaan. Tässä näkökulmassa on lähtökohdana se, että jokainen lapsi tai perhe on ongelmiseen yksilöllinen, minkä vuoksi ei voida käyttää yleistä toimintamallia ongelmatilanteissa. Palvelutarjonta on kuitenkin kaikille sama eli ei kovin yksilöllinen, vaikka tarjontaa yritetäänkin soveltaa mahdollisimman hyvin vastaamaan lapsen tai perheen tuen tarpeeseen käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Systeemisuuden toimimattomuus ilmeni esimerkiksi keinojen puuttumisena koulussa johtuen opettajien epäselvistä valtuuksista tai pelkona kohdata vanhempia. Keyes (2002) sekä Poikonen ja Lehtipää (2009) korostavat, että kasvatuskumppanuuden

toimivuuteen vaikuttaa merkittävästi se, millaiseksi vanhemmat ja opettajat kokevat omat roolinsa. Metson (2004) tutkimuksessa vanhemmat näkivät opettajan tehtäväksi nimenomaan opettamisen kasvatusvastuun ollessa heillä itsellään. Koulun puolestakin kasvatus tehtävää siirrettiin vanhemmille, koska siihen ei koettu olevan aikaa. Tutkimuksemme tuloksissa ilmeni, että päiväkodin ja koulun työntekijöiden asenteissa olisi parantamisen varaa ja heitä tulisi vielä enemmän rohkaista ja ohjata vanhempien kohtaamiseen. Swick (2003) toteaa, että vanhempien ja opettajien asenteilla on merkittävä sija vuorovaikutuksen kehittymisessä. Tutkimuksessamme tuli lisäksi ilmi, että lapsi saattaa leimautua perheen ongelmista liiallisen diagnosoinnin seurauksena, mistä esittävät huolensa myös Määttä ja Rantala (2010).

Teoriaosuudessa toimme esille, että Härkösen (2008) mukaan kasvatus näytetään ympäristötekijänä Bronfenbrennerin kehityksen kaavassa. Tutkimuksessamme kasvatusta ei suoraan mainittu ympäristötekijänä, mutta kasvatuksen voi katsoa sisältyvän yhtenä osa-alueena vanhemmuuden tukemiseen ja lasta rakentavaan ympäristöön ja toimintaan, joista tuli kummastakin mainintoja. Haastateltavat korostivat perheen tukemisen tärkeyttä sekä palveluohjauksena että konkreettisena käytännön ohjaamisena. Haastateltavien näkökulma oli selkeästi tukemiseen, ohjaamiseen ja auttamiseen perustuva, mikä on sosiaalitieteelle ominaista. Erilaisia kasvatustyyliä, äitiyttä/isyttä, perhemuotoja tai rooleja perheessä ei oikeastaan tuotu lainkaan esille.

Bronfenbrennerin ekologisessa teoriassa sosiaalisilla verkostoilla on keskeinen merkitys (ks. Määttä 1999). Sosiaalisten verkostojen tärkeys lapsen optimaaliselle kehitykselle korostui myös meidän tutkimuksessa. Verkostojen merkitys liittyi jossain muodossa jokaisen tutkimuskysymyksen tuloksiin. Kasvatuskumppanuus ilmeni sekä työntekijöiden välisenä että vanhempien suuntaan tapahtuvana vuorovaikutuksena. Tähän liittyen painotettiin yhteisten toimintatapojen tärkeyttä sekä foorumeja, jotka mahdollistavat yhteistyön ylläpitämisen verkostossa. Kasvatuskumppanuus toteutui moniammatillisena yhteistyönä, mistä Isoherranen ym. (2008) käyttävät nimitystä moniammatillinen verkostotyö. Määttä ja Rantala (2010) puhuvat yli sektoreiden menevästä yhteistyöstä, mikä tuli tutkimuksessamme esille yhtenä kokemuksena perhekeskusmaisesta toiminnasta sekä myös yleisenä kehitettävänä asiana.

Mielenkiintoista oli, että haastateltavat eivät minkään haastatteluteeman yhteydessä ottaneet esille vanhempien työolosuhteiden vaikutusta lasten ja perheiden hyvinvointiin. Pohdimme, että miksi näitä aihealueita ei haastatteluissa tuotu esille yhdessä, vaikka työolosuhteet ovat välillisesti yhteydessä lapsen kasvu-ympäristöihin. Esimerkik-

si vanhemman työttömyys tai työuupumus vaikuttaa oleellisesti koko perheen hyvinvointiin. Kertooko tämä siitä, että työpaikalla ei tarpeeksi huomioida perheen hyvinvointiin liittyviä asioita eikä tueta riittävästi perhe-elämän ja työn yhteensovittamista? Vaikka perhettä sinänsä arvostetaan, niin jääkö perhe kuitenkin loppujen lopuksi kovien arvojen jalkoihin? Myös Bronfenbrennerin mukaan perhe-elämä on jäänyt taka-alalle työelämän tarpeiden edessä sen sijaan, että perheille luotaisiin turvallisuutta yhteiskunnallisen elämän ympäristössä (Paquette & Ryan 2001).

Viitala (2007) viittaa laman seurauksena lisääntyneeseen avoimen varhaiskasvatustoiminnan tarpeeseen yhteisöllisyyttä lisäävänä toimintana etenkin kotona lapsiaan hoitavien vanhempien kohdalla. Tämä matalan kynnyksen toiminnan tarve ja yhteisöllisyys tulivat esille tutkimuksessamme sekä toteutuvana että kehitettävänä asiana. Osa haastateltavista toi myös esille laman seuraukset perhepalveluissa. Viitala (2007) korostaa perhekeskustoimintaa ennalta ehkäisevää työtä konkretisoivana toimintana, joka näyttäytyi tutkimuksessamme lapsiperheiden tukemisen muotona ja yleisenä kehitystarpeena. Viitalan (2007) ja Pietilä-Hellan (2006) mainitsema vertaistoiminnan tärkeys perhekeskustoiminnassa ilmeni myös lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisen muotona ja kehitystarpeena. Joensuun Perheentalo tarjoaa ensisijaisesti tilan perheiden kohtaamiseen. Keuruulla ideaalimmat tilat rakentui kehitystarpeeksi. Viitala (2007) korostaakin yhteisten tilojen yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisäävää vaikutusta sekä merkitystä sosiaalisten verkostojen rakentumisessa. Myös eri toimijoiden yhteistyön sujuvuuden kannalta toimivat tilat ovat tärkeä asia.

Perhelähtöisyys on Määtän ja Rantalan (2010) mukaan yksi kasvatuskumppanuuden lähtökohta. Perhelähtöinen lähestymistapa korostaa vanhempien osallisuutta ja kokemusasiantuntijuutta ammatti-ihmisten ja perheiden välisessä yhteistyössä. Kaskelan ja Kekkosen (2007) mukaan kasvatuskumppanuudessa kasvattajan työkäytännöt vanhempien ja lapsen kanssa pohjautuvat perhelähtöisiin työmalleihin, joissa otetaan etäisyyttä asiantuntijalähtöiseen työtapaan. Tutkimuksessamme perhelähtöisyys sekä perheiden osallisuus ja kuuleminen olivat yhteistyön toteuttamisen lähtökohtia ja niiden tärkeys korostui etenkin ongelmatilanteiden ratkaisemisessa. Tästä tuloksesta huolimatta myös niiden molempien lisääminen koettiin tarpeellisenä. Kaskela ja Kekkonen (2007) painottavat myönteisen ilmapiirin ylläpitämisen ja kaikkien osapuolten kuulemisen tärkeyttä erityisesti ongelmatilanteissa.

Tutkimuksemme mukaan perhelähtöisyyttä lisäisi 'asiantuntijapuheen ja teoreettisen puheen vähäisempi käyttö' ja sitä kautta perheiden lisääntynyt osallisuus. Kas-

kela ja Kekkonen (2007) toteavat, että vanhempien omaa kokemusta väheksyvä ammatillaislähtöinen asiantuntijapuhe jättää vanhemmalle niukasti tilaa uusintaa omaa vanhemmuuttaan ja kyseenalaistaa omia kasvatuskäsityksiään. Kekkonen (2012b) väitöskirjassa suhteita luovan kommunikaation diskurssissa korostuu kasvattajien ja vanhempien välinen yhteistyö ja vuorovaikutussuhteet. Näistä tuloksista voi päätellä, että yhteistointia ei nähdä enää pelkästään työntekijöiden välisenä, vaan yhä enemmän painotetaan perheiden omaa asiantuntijuutta ja osallisuutta suhteessa ammatillisiin asiantuntijoihin. Hamilton ym. (2003) puhuvat myös perhekeskeisen työskentelytavan sekä vanhempien ja ammatillisten asiantuntijoiden välisen kumppanuuden tärkeydestä.

Tutkimuksemme yhteistoiminnan tuloksissa painottui ammatillisen asiantuntijuuden ja kokemusasiantuntijuuden yhdistäminen päätöksenteossa. Tämä ilmeni muun muassa lapsi- ja perheosallisuutena, perhelähtöisyytenä ja perheiden kuulemisena. Alasuutari (2003; 2010) sekä Määttä ja Rantala (2010) korostavat vanhempien asiantuntijuuden huomioimista ammatillisen asiantuntijuuden rinnalla. Kasvatuskumppanuuden toteutumisen ytimeksi tutkimuksessamme muodostui ammatillisen ja perheiden asiantuntijuuden kohtaaminen. Poikonen ja Lehtipää (2009) korostavat, että kasvatuskumppanuussuhteen muodostumiseen vaikuttaa se, painottuuko vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten näkemyksissä asiantuntija-, vanhempi- vai kumppanuuskeskeisyys.

Tutkimuksessamme lapsiperhepalvelujen yleiseksi kehitystarpeeksi muodostui perhekeskus-käsitteen selkiyttäminen, mikä on verrannollinen Halmeen ym. (2012) tutkimuksen johtopäätökseen perhekeskusten palvelukokonaisuuden vahvistamisesta ja selkiyttämisestä lasten, nuorten ja perheiden varhaisen tuen palvelurakenteena. Myös Perälän ym. (2011) tutkimuksesta ilmeni, että toimialajohtajien keskuudessa oli käsitteellistä epäselvyyttä siitä, mitä perhekeskuksilla tarkoitetaan. Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseen yhdistettiin tutkimuksessamme luokat 'verkostotyö', 'yhteistyön vahvistaminen' ja 'tukeminen verkostoissa'. Myös Halme ym. (2012) korostavat monialaisen yhteistyön ja perheiden tukemisen yhteyttä. Heidän mukaansa monialaisesta yhteistyöstä sopiminen edistää perheiden osallisuutta ja tuen saavutettavuutta. Esimerkiksi 'lasten ja vanhempien kuuleminen' sekä 'oman osallisuuden lisääminen' ilmenivät nekin lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseen liittyvissä tuloksissamme.

Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisessa yhdeksi keskeiseksi osa-alueeksi muodostui tutkimuksessamme 'ohjaus käytännössä pärjäämiseen' sekä 'konkreettinen tuki ja ohjaus'. Hamilton ym. (2003) painottavat perheiden oppimien käytäntöjen merkitystä kotona pärjäämisessä. Perheellä itsellään on keskeinen rooli juuri heille sopivien

käytäntöjen löytämisessä. Tutkimuksessamme yhtenä tuloksena käytännön ohjaus mahdollisti vanhempien voimaantumisen, jonka myös Hamilton ym. (2003) tuovat esille. Lisäksi voimaantuminen lujittaa heidän mukaansa ammattilaisten ja vanhempien välistä yhteistyötä.

Yhteistoimintaan liittyvissä tuloksissamme 'hyvät käytännöt' ja 'vakiintuneet toimintatavat' edesauttoivat käytännön yhteistyön toimivuutta työntekijöiden keskuudessa. Perälä ym. (2011) havaitsivat toimialajohtajille tehdyssä tutkimuksessaan hyvien käytäntöjen edistäneen yhteistoimintarakenteita ja toimintatapoja. Tutkimuksessamme hyvät käytännöt yhdistyivät työn tuloksellisuuteen ja myös Perälä ym. (2011) liittivät hyvät käytännöt henkilöstön suoriutumiseen.

9 POHDINTA

Perhekeskuksista ei ole juurikaan tehty aiempia tutkimuksia Suomessa. Aiemmat julkaisut ovat ennemminkin selvityksiä perhekeskuksen palvelumuodoista ja eri toimijoista ja ne perustuvat enemmän yleiseen numeeriseen tietoon. Kansainvälisiä tutkimuksia on jonkin verran, mutta nekin eivät ole suoraan vertailtavissa tutkimuksemme. Yhtenä syynä tähän on niiden sosiaalitieteellinen painotus ja eri lähtökohdat sekä keskittyminen vain jonkin tietyn osa-alueen, kuten esimerkiksi toimintamuodon tai ryhmän, tutkimiseen. Tutkimuksemme tuo näin ollen esille uutta tietoa perhekeskuksen käytännön toteutuksista eri muodoissaan ja kokemuksista niihin liittyen, minkä koemme tutkimuksemme vahvuudeksi.

Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, mutta käytännössä tulokset hyödyttävät sekä tutkimiamme paikkakuntia että muita kuntia, jotka ovat kehittämässä perhekeskusmaista toimintaa. Kunnat saavat esimerkin kolmesta erilaisesta toimintatavasta vahvuuksineen ja kehitystarpeineen. Joensuu, Pieksämäki ja Keuruu saavat oman kaupunkinsa toiminnan tulokset sekä myös vertailukohdan kahteen muuhun kaupunkiin ja voivat näin kehittää omia toimintatapojaan edelleen. Tieteellisesti työmme tuo lisäarvoa perhekeskusta koskeviin teoreettisiin julkaisuihin, koska se kokoaa hajallaan olevaa perhekeskustietoutta ja tuo esille perhekeskuksen käytäntöjä. Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna tutkimuksemme edistää lapsiperhepalveluiden kehittämistä ja sitä kautta lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemista etenkin nyt, kun palvelurakenteiden uudistaminen on meneillään.

9.1 Eettiset kysymykset

Laadullisen tutkimuksen tulisi nojata Mertonin vuonna 1957 määrittelemiin tieteen eettöksen neljään perusnormiin, jotka ovat universalismi, tieteellisen tiedon julkisuus ja yhteisömistus, puolueettomuus sekä järjestelmällinen kritiikki. Hyvä tutkimus rakentuu eettöisen sitoutuneisuuden pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 126–127.) Tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden takaa parhaiten hyvien tieteellisten menettelytapöjen noudattaminen, joka on Tutkimuseettöisen neuvottelukunnan ohjeiden lähtökohhta. Ohjeita ovat muun muassa tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapöjen noudattaminen, eettöisesti kestävien tiedönhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien soveltaminen sekä muiden tutkijöiden työn ja saavutusten asianmukainen huomioiminen. (Kuula 2011, 34–

35, Tuomi & Sarajarvi 2009, 132–133, ks. Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet 2008.)

Pyrimme noudattamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä läpi tutkimuksen. Lähetimme hyvissä ajoin vuoden 2012 huhtikuussa tutkimuslupapyyntöt Pelastakaa Lapset ry:n Itä-Suomen aluejohtaja Anne-Maria Saaristolle, Pieksämäen perhepalvelujohtaja Liisa Hynyselle sekä Keuruun perusturvajohtaja Riitta Vanhaselle. Esitimme suunnitelmamme haastattelujen ajankohdasta sekä toiveemme eri tehtävissä toimivista haastateltavista ja olimme aktiivisesti yhteydessä hallinnon työntekijöihin. Saimme jokaiselta paikkakunnalta kirjalliset tutkimusluvut. Vielä ennen sovittua haastattelupäivää tiedotimme haastattelujen ajankohdat ja arvioidun keston kullekin haastateltavalle erikseen ja annoimme mahdollisuuden lisätietojen kysymiseen. Ennen haastattelun alkamista kävimme lyhyesti läpi haastattelun teemat. Lisäksi pyrimme koko tutkimusprosessin ajan turvaamaan haastateltavien anonymiteetin. Matthew B. Miles ja A. Michael Huberman (1994, 291) pitävät eettisesti tärkeänä sitä, että tutkittavilla on kattava tieto tutkimuksen sisällöstä ja vapaaehtoinen suostumus osallistua tutkimukseen.

Jotta saimme molempien näkökulman ja laajemman katsantokannan aineistoon, teimme kaikki haastattelut ja analyysit yhdessä tutkijaparina. Pyrimme käsittelemään aineistoa niin, ettei yksittäinen haastateltava ole tunnistettavissa, jolloin anonymiteetti säilyy. Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi numeroimme lainausesimerkit paikkakunnittain juoksevilla numeroinnilla. Liisa Tiittula ja Johanna Ruusuvuori (2005, 17) korostavat, että raportoitaessa haastatteluaineiston tietoa, on kiinnitettävä huomiota henkilöiden tunnistettavuuteen liittyviin kysymyksiin. Kun ihmisiä haastatellaan yksityishenkilöinä tai ammattinsa edustajina, on tärkeää, ettei heidän henkilöllisyytensä käy ilmi tutkimuksesta.

Käydessämme vuoropuhelua olemassa olevien tieteellisten julkaisujen kanssa, erottelimme omat ja muiden ajatukset selkeästi lähdeviittein tai lainauksin. Tutkimuksemme julkaisun jälkeen lupauduimme olemaan yhteydessä paikkakuntiin sekä Kaste-hankkeen yhteistyökumppaneihin ja esittelemään keskeisimmät tulokset. Näin haastateltavat ja hanketyöntekijät pääsevät osallisiksi tutkimustuloksista ja voivat halutessaan soveltaa tietoa käytäntöön. Huomioimme puolueettomuuden haastateltavien valinnassa, koska emme haastatelleet henkilöitä, joiden kanssa olemme tehneet yhteistyötä Kaste-hankkeen parissa vuodesta 2010 lähtien. Kun haastateltava ei ole liian tuttu, on mahdollista saada objektiivista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Pyrimme lähestymään tutkimus-

tamme järjestelmällisen kritiikin kautta, muun muassa kyseenalaistamalla tekemäämme analyysia yhä uudelleen.

9.2 Luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa korostuvat analyysin systemaattisuuden ja tulkinnan luotettavuuden kriteerit (Ruusuvoori ym. 2010, 27). Laadullisen tutkimuksen arviointi pelkistyy kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta. Lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. (Eskola & Suoranta 2008, 210.)

Laadullisessa tutkimuksessa kysymykset validiteetista ja reliabiliteetista asetetaan toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa (Ruusuvoori ym. 2010, 26). Eskolan ja Suorannan (2008, 211) mukaan käsitteiden käyttö on neuvottelunvaraista. Sanat eivät sinällään ole tärkeitä, vaan se sisältö, mikä niille annetaan. *Uskottavuudella* luotettavuuden kriteerinä tarkoitetaan sitä, että tutkijan on tarkistettava, vastaavatko hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa tutkittavien käsityksiä. Tutkimustulosten tulisi olla *siirrettäviä* tietyin ehdoin. Tutkimuksen *varmuutta* lisää tutkijan ennako-oletusten huomiointi. Kun tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista, puhutaan *vahvistavuudesta*. Kaiken kaikkiaan tutkijan tulisi viimeiseen asti koetella tulosten luotettavuutta (Mäkinen 2006, 102).

Seuraavaksi tuomme esille tutkimuksemme luotettavuutta lisääviä tekijöitä sekä siihen liittyviä ongelmia. Haastattelun valitseminen tiedonkeruumenetelmäksi osoittautui hyväksi, koska se tuki tutkimuksemme tarkoituksen toteutumista. Kasvokkainen vuorovaikutus mahdollisti kokonaisvaltaisemman käsityksen saamisen perhekeskuskäytännöistä ja tarkentavien kysymysten esittämisen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen erikoissuunnittelija Marjatta Kekkonen (2012a) kommentoi sähköpostitse muodostamamme perhekeskusmallia, mikä osaltaan lisää analyysimme luotettavuutta. Häneltä saatu luotettavuusarvio tuki tekemiämme ratkaisuja. Saamamme palautteen pohjalta lisäsimme laatimamme perhekeskusmallin palvelut -alaluokkaan myös palveluverkostot sekä vanhemmuuden tukeminen -yläluokkaan vahvistamisen näkökulman.

Haastattelun kuluessa havaitsimme kehitettäviä kohtia haastattelukysymysten muotoilussa. Joensuun Perheentalon kohdalla kysymykset eivät kaikilta osin huomioineet sitä, että toiminta on alkuvaiheessa. Kysymykset sopivat paremmin kunnallisella

puolella työskenteleville haastateltaville. Etenkin ongelmatilanne-, diagnosointi- ja resurssikysymykset olivat haastavia sekä haastattelu- että analyysivaiheessa. Näihin aiheisiin liittyvät kysymykset eivät suoraan koskettaneet kaikkien haastateltavien työnkuva tai vastuualuetta. Näin ollen osa haastateltavista ei pystynyt vastaamaan kattavasti kyseessä oleviin haastatteluosiioihin. Olimme kyllä kohdistaneet yhteistoiminta-teeman kysymykset ajatellen käytännön, hanketyön ja hallinnon työnkuvien eroja, mutta siitä huolimatta niihin olisi voinut kiinnittää vielä enemmän huomiota. Esimerkiksi varsinainen diagnosointi ei kuulunut haastateltavien toimenkuvaan, mikä teki siihen liittyvistä kysymyksistä epäolennaisia heille. Meillä ei myöskään ollut suoraa tutkimuskysymystä liittyen ongelmatilanne-, diagnosointi- tai resurssikysymyksiin, mutta toisaalta näihin aihealueisiin liittyvät kysymykset toivat lisänäkökulmaa yhteistoiminnan toteuttamiseen.

Myös ainoastaan käytännön työntekijöiltä kysytyt erilaisia perhetyyppejä koskeva kysymys jäi irralliseksi ja sen merkitys analyysille vähäiseksi. Systemisyyteen ja yksilöllisyyteen liittyvät kysymykset olivat haasteellisia, koska niihin vielä perusteellisempi vastaaminen olisi edellyttänyt enemmän systeemiteoreettista tietämystä. Jokaisella haastateltavalla oli oma käsityksensä systeemisyydestä ja yksilöllisyydestä, mikä asetti meille haasteen aineiston tulkinnessa. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa aina myös se, kuinka sosiaalisesti suotavia vastauksia haastateltavat antavat tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 206). Tutkimuksessamme haastateltavat toivat vahvuuksien ohella esille useita kehitystarpeita, mikä mielestämme tukee todennukaisen tiedon saamista tutkittavasta aiheesta. Kaiken kaikkiaan saimme kattavan aineiston ja kysymykset herättivät selvästi ajatuksia haastateltavissa.

Laadulliselle analyysille on tunnusomaista, että aineisto ja tutkimusongelma ovat tiiviissä vuoropuhelussa keskenään. Aineisto antaa harvoin suoria vastauksia alkuperäiseen tutkimusongelmaan. Tarvitaan analyyttisiä kysymyksiä, jotka rakentuvat ja tarkentuvat aineiston tullessa tutummaksi. Tutkimusongelma muokkautuu rajauksista ja tutkijan tietoisesti tekemistä valinnoista edelleen siten, että aineisto ja analyysin välineet ovat keskenään yhteismitalliset ja että analyysissa on mahdollista vastata asetettuihin kysymyksiin. Aineistosta ei koskaan itsestään nouse mitään, vaan tutkimuskysymys sekä tutkijan lukemisen tapa, tulkinta ja valinnat ohjaavat aineiston käsittelyä. (Ruusu-vuori ym. 2010, 13, 15.)

Analysointimenetelmänä käyttämämme aineistolähtöinen sisällönanalyysi soveltui hyvin tutkimukseemme, koska sen avulla saimme tiivistettyä ja luokiteltua aineis-

ton tarkoituksenmukaisesti. Vaikka erityyppisten perhekeskusmuotojen vertailu oli haastavaa niiden erilaisuuden vuoksi, tutkimukseemme valittu kolmen perhekeskustason (verkostomainen, kohtaamispaikka ja fyysinen perhekeskus) näkökulma osoittautui onnistuneeksi. Joissakin kohdin perhekeskusmuotoja oli kuitenkin vaikea rinnastaa toisiinsa esimerkiksi käsitteiden ja toiminnan eri lähtökohtien vuoksi niin, etteivät tulokset vääristy. Tarvitsimme yhteisen nimittäjän (perhekeskus), jota voimme käyttää läpi tutkimuksen. Analyysivaiheessa tulkintamme luotettavuutta lisäsi se, että pystyimme keskustelemaan näkökulmistamme ja vertailemaan niitä. Todennäköisyys luotettavaan tulkintaan on tällöin suurempi. Tässä on kyse tutkijatriangulaatiosta, joka Norman K. Denzinin (1970) mukaan tarkoittaa useamman tutkijan osallistumista aineiston keruuseen ja tulosten analysointiin sekä tulkintaan. Lisäksi Denzin puhuu aineistotriangulaatiosta, jossa saman ongelman ratkaisemiseksi kerätään useita tutkimusaineistoja. (Hirsjärvi ym. 2009, 233.) Tutkimuksessamme oli aineistona sekä perhekeskukseen liittyvä julkinen materiaali että keräämämme haastatteluaineisto. Denzin ja Yvonna S. Lincoln (2011, 5) toteavat, että metodien monipuolisuus tai triangulaatio viittaavat pyrkimykseen turvata tutkimuskohteena olevan ilmiön perusteellinen ymmärrys.

Tulosten käsittelyn pohtiminen tarkemmin osoittautui ajankohtaiseksi analyysivaiheen edetessä. HavaitSIMME, että tarkoituksenmukaisin tapa käsitellä aineistoa oli kunkin paikkakunnan analysoiminen erikseen ja sen jälkeen paikkakuntien tulosten välinen vertailu. Ymmärrys muodostui siis työn etenemisen kautta. Kiviniemi (2010, 83) painottaa, että tutkijan tehtävä on muodostaa mahdollisimman johdonmukainen käsitys omista tulkinnoistaan ja niistä perusteista, joiden pohjalta hän on näihin tulkintoihin päätenyt. Tutkija voi raportoinnissaan antaa lukijalle välineet arvioida, onko tutkijalle muodostunut käsitys tutkittavasta ilmiöstä uskottava. Eskolan ja Suorannan (2008, 219–220) mukaan tutkimusteksti on osoitus tutkimuksen viimekätisestä luotettavuudesta. Tutkimuksen tekstin voi nähdä todellisuutena, joka luo merkityksiä ja jolla on voimaa osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tutkimustekstissä olemme suhteuttaneet tutkimuksemme tuloksia teorian ohella ajankohtaisiin, yhteiskunnallisiin aiheisiin sekä tuoneet esille omia näkemyksiämme lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

9.3 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Koska perhekeskusta on tutkittu vasta vähän, kiinnostavia jatkotutkimusmahdollisuuksia on monia. Olisi mielenkiintoista tutkia paikkoja, jotka ovat toimineet jo pidemmän

aikaa ja jotka työntekijöiden keskuudessa mielletään selkeästi perhekeskukseksi. Jälkimmäinen vaatisi perhekeskus-käsitteen selkiyttämistä ja julki tuomista sekä työntekijöiden että lapsiperheiden parissa. Perhekeskusta olisi tärkeä tutkia myös lapsen näkökulmasta, jotta lapsen mielipidettä ei määriteltäisi pelkästään vanhempien tai työntekijöiden kautta. Tutkittaessa lapsen näkökulmaa perhekeskuksesta esimerkiksi havainnointi voisi olla toimiva aineistonkeruumenetelmä haastattelun rinnalla. Vanhempien kohdalla narratiivinen eli kerronnallinen lähestymistapa joko kirjoitelman tai haastattelun muodossa voisi olla soveltuva. Myös diskurssianalyttinen tutkimusmenetelmä toisi lisäulottuvuuden aiheen tutkimiseen. Havaitsimme haastattelujen yhteydessä, että puhuttu kieli ja nonverbaalinen viestintä kertoivat haastateltavien näkemyksistä ja suhtautumisesta perhekeskukseen ilmiönä ja käsitteenä.

Hedelmällistä olisi myös tutkia perhekeskuksia eri puolella Suomea ja vertailla eri alueiden näkemyksiä ja käytäntöjä. Lisäämällä kansainvälistä yhteistyötä pystyttäisiin siirtämään hyväksi koettuja käytäntöjä ja näin kehittämään perhekeskuksen toimintaa laajemmin. Pitkittäistutkimuksen avulla saataisiin tietoa pidemmältä aikaväliltä, jolloin perhekeskuksen kehityksen eri vaiheet tulisivat esille. Tutkimuskohteeksi voisi valita eri alueilta kehittämisvaiheessa olevia perhekeskuksia, koska tällöin tulisi huomioida alueelliset erot ja koko kehityksen kaari. Perhekeskusta olisi mielekästä tutkia myös syventyen kasvatuskumppanuuden näkökulmaan, koska yhteistoiminnan merkitys korostui tutkimuksemme tuloksissa. Koska perhekeskus on tutkimusilmiönä monitieteinen, koemme tärkeänä, että sitä tutkittaisiin eri tieteiden lähtökohdista. Tieteenaloja, joihin perhekeskus mielestämme läheisimmin liittyy, ovat sosiaalityö, kasvatustiede, kehityspsykologia sekä yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikka, joilla kaikilla on oma orientaationsa. Kaiken kaikkiaan olisi ensisijaista vakiinnuttaa ja juurruttaa perhekeskus-käsite julkisiin teksteihin ja yhteiskunnalliseen keskusteluun, mikä osaltaan edesauttaisi perhepalvelujen kehittämistä ja sitä kautta lapsiperheiden hyvinvointia.

LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Tampere: Vastapaino.
- Brandon M. 2006. Confident workers, confident families: Exploring sensitive outcomes in family centre work in England. *International Journal of Child & Family Welfare* 2006/1-2, 63–78.
http://www.acco.be/download/nl/9008901/file/journal_2006-jg09-1-2_confident_workers__confident_families_exploring_sensitive_outcomes_in_family_centre_work_in_england.pdf
- Bronfenbrenner, U. 1979. *The ecology of human development: experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. 1997. Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.) *Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä*. Suomentanut Anne Toppi. 2. painos. Kuopio: Puijo, 221–288.
- Bronfenbrenner, U. 2002. Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.) *Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä*. Suomentanut Anne Toppi. 2. painos. Suomi: UNIPress, 221–288.
- Denzin, N. K. 1970. *The research act*. Chicago: Aldine.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. 2008. Introduction: The discipline and practice of qualitative research. Teoksessa *Collecting and interpreting qualitative materials*. 3. painos. London: Sage, 1–43.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. 2011. Introduction: The discipline and practice of qualitative research. Teoksessa *Collecting and interpreting qualitative materials*. 4. painos. London: Sage, 1–19.
- Duncan, J., Bowden, C. & Smith, A. B. 2006. A gossip or a good yack? Reconceptualizing parent support in New Zealand early childhood centre based programmes. *International Journal of Early Years Education* 2006/14, 1–13.
<http://web.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=74f33ce8-8abe-4c86-aaa6-02b6dc0306b8%40sessionmgr113&vid=2&hid=110>

- Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–203.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–44.
- Halme, N., Kekkonen, M. & Perälä, M-L. 2012. Perhekeskukset Suomessa. Palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen. Raportti 62/2012. Helsinki: THL.
- Hamilton, M. E., Roach, M. A. & Riley, D. A. 2003. Moving toward family-centered early care and education: the past, the present, and a glimpse of the future. *Early Childhood Education Journal* 2003/30, 225–232. <http://search.proquest.com.ezproxy.jyu.fi/eric/docview/751643601/fulltextPDF/13AE5DF004732F59EBE/1?accountid=11774>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. 2004. The active interview. Teoksessa D. Silverman (toim.) *Qualitative research. Theory, method and practice*. 2. painos. London: Sage, 140–161.
- Härkönen, U. 2008. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus – Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen kehittymisestä. Tulostettu 3.4.2012 <http://sokl.joensuu.fi/verkkojulkaisut/monitiet/pdf/harkonen.pdf>
- Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, R. 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Johansson, T. 2012. Leksand model, family centres and social investments. Luento 10.5.2012. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen 10-vuotisjuhla.

- Karila, K. 2006. Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 91–108.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2007. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes.
- Kekkonen, M. 2012a. Sähköposti: kommentit aineistoluokitukseen. 27.4.2012.
- Kekkonen, M. 2012b. Kasvatuskumppanuus puheena: varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä. Tampereen yliopisto. Tutkimus 72. Kasvatustieteen väitöskirja. Viitattu 5.12.2012 <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7ca705d5-e5be-415f-b70b-4b862c8e707f>
- Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Raportteja 281. Helsinki: Stakes.
- Kemppainen, J (toim.). 2008. Kutsu kumppanuuteen – eväitä arkeen. Jyväskylän seudun Perhe-hankkeen loppuraportti. Jyväskylän kaupungin raportit 2008.
- Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 2012. Viitattu 31.1.2012 <http://www.koskeverkko.fi/Public/default.aspx?contentid=20643>
- Keyes, C. R. 2002. A way of thinking about parent/teacher partnerships for teachers. *International Journal of Early Years Education* 2002/10, 177–191. <http://web.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=65af9d91-1d1c-482c-90d0-0b09387aff1%40sessionmgr104&vid=2&hid=110>
- Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Laki lasten päivähoidosta. 25.3.1983/304. Viitattu 26.11.2012 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L1P2a>
- Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2010. Lapsen oikeudet Suomen esityslistalle. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:2. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lastensuojelulaki. 417/2007. Viitattu 17.12.2012 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>
- Lewin, K. 1935. A dynamic theory of personality. New York: McGraw-Hill.

- Lightburn, A. & Warren-Adamson, C. 2006. Evaluating family centres: The importance of sensitive outcomes in cross-national studies. *International Journal of Child & Family Welfare* 2006/1–2, 11–25. http://www.acco.be/download/nl/9008760/file/journal_2006-jg09-1-2_evaluating_family_centres_the_importance_of_sensitive_outcomes_in_cross-national_studies.pdf
- Metso, T. 2004. Koti, koulu ja kasvatus – kohtaamisia ja rajankäyntejä. Kasvatusalan tutkimuksia – research in educational sciences 19. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. *Qualitative data analysis*. 2. painos. London: Sage.
- Mäkinen, O. 2006. *Tutkimusetiikan ABC*. Helsinki: Tammi.
- Määttä, P. 1999. *Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt*. Jyväskylä: Atena.
- Määttä, P. & Rantala, A. 2010. *Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Paavola, A. 2004. Leksandin Perhekeskuksen toimintamalli. Teoksessa A. Paavola (toim.) *Perhe keskiössä. Ideoita yhteistyöhön perheiden parhaaksi; kokemuksia Ruotsin Leksandista ja useista Suomen kunnista*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 8–23.
- Paquette, D. & Ryan, J. 2001. Bronfenbrenner's ecological systems theory. Tulostettu 12.4.2012 <http://pt3.nl.edu/paquetteryanwebquest.pdf>
- Patton, M. Q. 2002. *Qualitative research & evaluation methods*. 3. painos. London: Sage.
- Penn, H. 2005. *Understanding early childhood: issues and controversies*. Maidenhead: Open University Press.
- Perusopetuslaki. 628/ 1998. Viitattu 26.11.2012 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980628#e-3>
- Perälä, M-L., Halme, N., Hammar, T. & Nykänen, S. 2011. *Hajanaisia palveluja vai toimiva kokonaisuus? Lasten ja perheiden palvelut toimialajohtajien näkökulmasta*. Raportti 29/2011. Helsinki: THL.
- Pietilä-Hella, R. 2006. Perhekeskus – kohtaamisen tila ja paikka. Teoksessa J. Helminen (toim.) *Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 63–78.

- Pietilä-Hella, R. 2010. Tuntemattomista vertaistuttaviksi. Esikoisäitien ja -isien perhevalmennusprosessi Espoon uudentyyppisessä perhevalmennuskokeilussa. Helsingin yliopisto. Valtiotieteen väitöskirja. Viitattu 10.2.2012 http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_29_ISBN_9789524931151.pdf
- Poikonen, P-L. & Lehtipää, R. 2009. Päivähoidon ja kodin jaettu kasvatustehtävä: kasvatuskumppanuus perheen voimavarana. Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 69–88.
- Puroila, A-M & Karila, K. 2001. Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Teoksessa K. Karila, J. Kinos & J. Virtanen (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus, 204–226.
- Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 198.
- Rimpelä, M. 2010. Lapsiperheiden määräaikainen hyvinvointiarviointi: yhteinen haaste ammattiryhmille ja hallintokunnille. Perhetutkimuksen päivät 16.4.2010. Jyväskylän yliopisto.
- Risikko, P. 2010. Kaste jalkautuvan kehittämistyön airueena. Teoksessa E. Siltala & M. Paananen (toim.) Mitä Kasteesta on kasvamassa? Lasten Kaste-seminaari 5.10.2010. THL – Avauksia 23/2010. Helsinki: THL.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–36.
- Saarinen, P., Ruoppila, I. & Korhonen, M. 1994. Kasvatuspsykologian kysymyksiä. Helsingin yliopisto: Lahden koulutus- ja tutkimuskeskus.
- Satka, M. 2003. Lasten hyvinvointipolitiikka ennen ja nyt – entä tulevaisuudessa? Esikoko 4/2003.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2011. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä, kehittämistä ja valvontaa koskevan lainsäädännön uudistaminen. Peruslinjauksia valmistelevalle työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011/7. Helsinki. Viitattu 30.11.2012 http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-16068.pdf

- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste). Viitattu 31.1.2012
http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/kaste
- Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet 2008. Viitattu 26.11.2012
<http://www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/Julkaisut/Suomen%20Akatemian%20eettiset%20ohjeet%202003.pdf>
- Swick, K. J. 2003. Communication concepts for strengthening family-school-community partnerships. *Early Childhood Education Journal* 2003/30, 275–280.
<http://search.proquest.com.ezproxy.jyu.fi/eric/docview/751643648/fulltextPDF/13AF0A1B6F51F4C09AA/1?accountid=11774>
- Takala, P. 2005. Johdanto. Teoksessa P. Takala (toim.) *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?* Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 7–19.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2012. Kasvatuskumppanuus-menetelmä rakentaa dialogista kasvatuskulttuuria. Viitattu 15.3.2012
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanitefi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus
- Tiittula, L. & Ruusuvaara, J. 2005. Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvaara & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Varttua. 2006. Kasvatuskumppanuus ammatillisuutena. Varhaiskasvatuksen verkkopalvelu. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 21.11.2012.
<http://varttua.stakes.fi/FI/Sisallot/kasvatuskumppanuus/kk+ammatillisuutena.htm>.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005). Oppaita 56. Helsinki: Stakes.
- Vidén, S. 2007. Ammattilaisten neuvot vanhemmille. Teoksessa J. Vuori & R. Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 106–127.
- Viitala, R., Kekkonen, M. & Halme, N. 2011. Familjecenter i Finland – ett nytt verksamhetssätt inom tjänster för barn och familjer. Teoksessa M. Kekkonen, M. Montonen & R. Viitala (toim.) *Familjecenter i Norden – en resurs för barn och familjer*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet, 21–28. Viitattu

22.11.2012 <http://www.norden.org/sv/publikationer/publikationer/2011-716>

- Viitala, R., Kekkonen, M. & Paavola, A. 2008. Perhekeskustoiminnan kehittäminen. PERHE-hankkeen loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:12. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Viitala, R. 2007. Perhekeskus – lapsi- ja perhepalvelujen uusi tapa toimia. Teoksessa M. Heikkilä & T. Lahti (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2007. Helsinki: Stakes, 44–54.

LIITE 1: Haastattelurunko

Taustatiedot: Verkostomaisen perhekeskuksen suuntaisesti toimiva Keuruun perhekeskus, Pieksämäen perhekeskus ja Joensuun Perheentalo (perheiden kohtaamispaikka)

- Millaisia palveluja tarjoatte?
- Mitkä toimijatahot vastaavat palvelujen toteutuksesta?

1. Perhekeskuksen yhteistoiminta

Hallinnosta vastaava työntekijä

Yhteistyö ja toimintatavat

- Miten perhekeskuksen hallinnollinen yhteistyö toteutetaan käytännössä? Mitkä ovat toimintatavat yhteistyöhön liittyen?

Johtaminen

- Miten johtamisellanne tuette yhteistyön ja vuorovaikutuksen onnistumista perhekeskuksen hallinnon ja käytännön työntekijöiden välillä? Miten tukeminen toteutuu käytännössä? Mitkä ovat välineet siihen?
- Millainen johtaminen mielestänne tukee perhelähtöisyyttä?

Palvelut

- Miten palvelurakenteita tulisi mielestänne edelleen uudistaa, jotta ne tukisivat paremmin perheiden hyvinvointia? Voiko perhekeskuksen toiminnan jo nähdä tukeneen tätä uudistamisprosessia? Miten?

Resurssien jakautuminen

- Kuinka vanhemmat suhtautuvat resurssien rajallisuuteen? Jos vanhemmat kokevat, että resursseja käytetään väärin heidän kohdallaan, miten se ilmenee ja miten reagoitte siihen? Kuinka huomioitte vanhempia, jotka eivät osaa tai joilla ei ole voimavaroja hakea tukea tai heille kuuluvia palveluja?

Perheiden parissa toimiva työntekijä

Yhteistyö ja toimintatavat

- Miten perhekeskuksen työntekijöiden välinen yhteistyö toteutetaan käytännössä? Mitkä ovat toimintatavat yhteistyöhön liittyen?
- Miten työntekijöiden ja lapsiperheiden välinen yhteistyö toteutetaan käytännössä? Mitkä ovat toimintatavat yhteistyöhön liittyen?
- Miten toimintanne edistää vanhempien toisiltaan saamaa tukea?

Ongelmatilanteet ja diagnosointi

- Mikäli perheellä ilmenee ongelmia, miten päätös tuen antamisesta tehdään? Miten kartoitetaan, kenelle asiantuntijalle diagnosointi kuuluu?
- Kuinka suuri merkitys on vanhempien omalla diagnoosilla ongelmastaan? Jos vanhempien ja työntekijöiden kannat eroavat, miten tällaisessa konfliktitilanteessa toimitaan?

Vanhemmuus ja resurssien jakautuminen

- Miten kuvailisitte vanhempia/perheitä, jotka käyvät perhekeskuksessa? Kuinka vanhemmat suhtautuvat resurssien rajallisuuteen? Jos vanhemmat kokevat, että resursseja käytetään väärin heidän kohdallaan, miten se ilmenee ja miten reagoitte siihen? Kuinka huomioitte vanhempia, jotka eivät osaa tai joilla ei ole voimavaroja hakea tukea tai heille kuuluvia palveluja?

Hanketyöntekijä

Palvelut

- Miten palvelurakenteita tulisi mielestänne edelleen uudistaa, jotta ne tukisivat paremmin perheiden hyvinvointia? Voiko perhekeskuksen toiminnan jo nähdä tukeneen tätä uudistamisprosessia? Miten?

Yhteistyö

- Miten hanketyöntekijöiden ja perhekeskuksen hallinnon sekä käytännön työntekijöiden yhteistyö toteutetaan?

Ennalta ehkäisevä ja kehittämistyö

- Miten ennalta ehkäisevä työote näkyy työssäsi? Millä keinoin hanketyöntekijä vie kehittävästä perhekeskusajattelua kuntiin?

Resurssit

- Miten resurssien rajallisuus näkyy hanketyöntekijän työssä? Kuinka paljon hanketyöntekijällä on mahdollisuus vaikuttaa asioiden priorisointiin ja työnkuvaan sekä toimintamuotoihin?

2. Kokemukset perhekeskuksesta

- Miten kuvailisitte kokemuksianne perhekeskuksesta toimintamuotona?

3. Perhekeskuksen kehitystarpeet

- Millaisia kehitystarpeita perhekeskuksessa on?

4. Perhekeskus lapsiperheiden tukijana

- Miten perhekeskus tukee lapsiperheiden hyvinvointia? Mitä käytännön välineitä tukemiseen on?
- Miten ongelmatilanteissa reagoidaan lisääntyneeseen tuen tarpeeseen?

5. Systemisyys ja yksilöllisyys perhekeskusajattelussa

- Onko teillä systeeminen vai yksilöllinen näkökulma esille tulleisiin ongelmiin?
- Millainen rooli päiväkodilla/koululla on diagnoosin tekemisessä?
- Missä määrin lasta/perhettä analysoidaan systemisesti?

*Haastatteluaineisto on tutkimuksen tekijöiden hallussa